

I FƏSİL

İlham Əliyev – Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti

(30 aprel, 1994 – 4 avqust, 2003)

MÜNDƏRİCAT

- İlham Əliyev: «Neft kəməri Ermənistandan keçməyəcək».....3
- Gələcəyə səyahət. Biz İlham Əliyevin tərəfdarıyıq.....4
- 1997-ci il fevralın 18-də ABŞ - Azərbaycan Ticarət Palatasında «Azərbaycan kommunizmdən demokratiyaya keçid yolunda - neft problemi» mövzusunda konfrans keçirilmişdir.....6
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev 1998-ci ilin noyabrında ABŞ-da rəsmi səfərdə olmuşdur. Səfər müddətində İlham Əliyev bir sıra rəsmi şəxslərlə danışıqlar aparmış və görüşlər keçirmişdir.....7
- 1998-ci il noyabrın 20-də İlham Əliyev Vaşinqtonun Milli Mətbuat Mərkəzində kütləvi informasiya vasitələri üçün brifinq keçirib.....12
- İlham Əliyevin Türkiyənin "Nərgiz" TV televiziya şirkətinə verdiyi müsahibə.....14
- Heydər Əliyev məktəbinin layiqli yetirməsi.....16
- Respublika Sarayında "Əsrin Müqaviləsi"nin beşinci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə ARDNŞ-ın birinci vitse – prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin məruzəsi.....19
- Neft strategiyası: İlham Əliyev xarici ölkələrin demokratik dairələri tərəfindən dəstəklənəcək.....22
- Neft kəməri haradan keçəcək? İlham Əliyev: «Biz İran variantını heç vaxt kənarıda qoymamışıq».....26
- İlham Əliyev: «Azərbaycan Bakı - Ceyhana pul tapacaq» Millət vəkili bunun üçün xarici kreditlərin alınacağını dedi.....27
- Azərbaycan Bakı - Ceyhandakı payından əl çəkir? Neft müqavilələrinə fasilə verilib .28
- Azərbaycan qazını Türkiyəyə satacağına ümid edir. İlham Əliyev deyir ki, bu mümkün olmasa, İran variantı da var.....29
- «Bakı-Ceyhan heç bir halda Ermənistan ərazisindən keçməyəcək».....30
- "Şevron" Bakı - Tbilisi-Ceyhan layihəsində.....31
- «Xəzərdə hərbi müdaxiləni istisna edirəm» İlham Əliyev Azərbaycanın Xəzərin statusu ilə bağlı mövqeyində heç bir dəyişikliyin olmayacağını bildirir.....32
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin 12 mart 2001-ci ildə Ankaradan Azərbaycan Dövlət Televiziyasına verdiyi müsahibə.....33
- Azərbaycan hələ son sözünü deməyibdir.....35
- Azərbaycanın AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin başçısı, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin müsahibəsi.....36
- AŞPA-dakı Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri, Milli Məclisin deputatı, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev mayın 31-də Bakıda "Avropa və Xəzərin enerji ehtiyatlarının inkişafı" mövzusunda keçirilən beynəlxalq seminarda fasilə zamanı jurnalistlərə qısa müsahibə vermişdir.....38
- ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin "CNN

Faynəşl Nyus" telekanalına müsahibəsi.....	39
➤ London görüşü Şərq-Qərb enerji dəhlizinin yaradılması prosesini irəlilədir.....	41
➤ Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin rəhbərləri Londonda BP şirkətinin ofisində görüş keçirmişlər.....	42
➤ İlham Əliyev: "Bakı "Odessa a Brodi" layihəsinə dair qərarı ən qısa müddətdə qəbul edə bilər".....	43
➤ Bakıda "Xəzər neft, qaz, neftayırma və neft kimyası - 2003" X beynəlxalq sərgi və konfransı açılmışdır.....	45
➤ AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev Böyük Britaniyanın Ticarət və Sənaye üzrə dövlət naziri ilə görüşmüşdür. AŞ PA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin AzərTAc-ın müxbirinə müsahibəsi.....	46
➤ Hasilat sənayələrinin şəffaflığı təşəbbüsünə həsr olunmuş Beynəlxalq Konfransda AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin çıxışı.....	48
➤ Siyasətlə iqtisadiyyatın vəhdəti. AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər Nefti" kitabının təqdimat mərasimi.....	49

İlham Əliyev:
«Neft kəməri Ermənistandan keçməyəcək»

«Ermənistan bizim torpaqları azad etməmiş onun ərazisindən neft kəməri marşrutu keçirmək haqda danışıqlar aparmaq ağıllı strategiya deyil. Mən bunun əleyhinəyəm».

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyevin «Azerbaijan International» jurnalına açıqlaması: «Gəlin realist olaq. Xəzər dənizinin hüquqi statusu hələ müəyyənləşməyib. Eyni zamanda neft yataqlarının istismarında xarici şirkətlərin iştirakına görə, heç kəs Azərbaycanın hüquqlarını tənqid edə bilməz. Azərbaycan torpaqlarının çox mühüm hissələrinin zəbt edilməsi siyasətinin davam etdiyi, 1 milyon qaçqının evsiz-əşiksiz yaşadığı, yüzlərlə şəhər və kəndin dağıldığı və vandalizm siyasətinin tətbiq edildiyi vaxtda regional əməkdaşlıqda heç kim etibarlı partnyor sayıla bilməz».

ARDNŞ-nın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev 1997-ci ilin noyabrında Vaşinqtonda «Xəzər neft kəməri» mövzusunda keçirilən konfransda da məruzə etmişdir: «907-ci maddənin Azərbaycan üçün nəzərdə tutduğu ağır şərtlər budur ki, biz keçmiş Sovet İttifaqının tərkibində olan 15 respublika içərisində yeganə ölkəyə ki, Birləşmiş Ştatların yardımlarından məhrum olmuşuq. Ermənistan isə hər il ABŞ-dan 100 milyon dollar yardım alır. Azərbaycanlılar bilmək istəyirlər ki, nə üçün erməni lobbisi belə güclüdür! Birləşmiş Ştatların Konqresi nədən qorxur? Bu lobbisi ədalətdən, həqiqətdən, ən adi bir məntiqdən də güclüdür? Məgər bu lobbisi Azərbaycanla ABŞ arasında gələcəkdə həyata keçiriləcək böyük müştərək layihələrdən də əhəmiyyətlidir?»

Əgər biz Ermənistan və Azərbaycan arasındakı müharibənin nəticələrini düşünsək, açıq-aydın görürük ki, bu müharibənin qurbanı Ermənistan yox, Azərbaycandır. Onların yox, bizim torpaqların 20 faizi xarici qoşunlar tərəfindən işğal edilib. 6 rayonumuz və Dağlıq Qarabağ işğal altındadır. Təxminən bir milyon əhalimiz qaçqın vəziyyətində yaşayır. Onların yox, bizim tarixi irsimiz, binalarımız, evlərimiz, məktəblərimiz, məscidlərimiz, qəbiristanlıqlarımız və əcdadlarımızın qəbirləri vandallar tərəfindən dağıdılıb»

«Azerbaijan International» jurnalı
5 aprel 1997-ci il

**Gələcəyə səyahət.
Biz İlham Əliyevin tərəfdarıyıq**

1997-ci ilin noyabrında Vaşinqtonda «Xəzər neft kəməri» konfransındakı təqdimatdan sonra Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev Harvardda nitq söylədi. Bu konfransa Kembric Enerji Elmi Tədqiqat Cəmiyyəti, Amerika Birləşmiş Ştatları-Rusiya Biznes Şurası və Amerika Birləşmiş Ştatları-Azərbaycan Ticarət Palatası tərəfindən sponsorluq edilirdi. Konfransda millət vəkili İlham Əliyev nitq söylədi:

Xanımlar və cənablar! İlk növbədə onu deməliyəm ki, bu konfrans böyük uğurlar əldə edib və bu regionun daha ciddi problemlərinin anlaşılmasına yardım edəcək. Biz müxtəlif mövqelərə qulaq asmaq şansına malikik, həm də neft kəmərinin gələcək inkişafı barədə regional birliyə doğru mühüm irəliləyiş əldə etmişik. Təəssüflər olsun ki, keçmişdə region ölkələri öz fəaliyyətlərini qeyri-müstəqil icra ediblər və bu da müxtəlif çətinliklərə səbəb olub.

REGIONAL PRİNSİPLƏR

Əgər biz söylərimizi birləşdirsək, gələcəkdə daha böyük nəticələrə nail ola bilərik. Lakin biz hamımız bir şeyi anlamalıyıq ki, bu regional birlik real prinsiplərə əsaslanmalıdır. Mən sizin diqqətinizi nəzərdə tutduğumuz bəzi fikirlərə yönəltmək istəyirəm. Məsələn, «mübahisəli neft yataqları» üzərindən heç kəs gərginliyi qaldıra bilmir. Başqa sözlə, Xəzər dənizinin hüquqi statusu hələ müəyyən edilmədiyindən və bu yataqların işlədilməsində iştirak etmək üçün variantların axtarıldığı vaxtda heç kəs Azərbaycanın öz neft yataqlarını istismar etmək hüquqlarını tənqid edə bilməz. İkincisi, Azərbaycan ərazisinin çox mühüm hissələrinin zəbt olunması siyasətinin davam etdiyi, 1 milyon qaçqının evsiz-eşiksiz qaldığı, yüzlərlə şəhər və kəndin dağıldığı və bizim ərazilərdə vandalizm siyasətinin tətbiq edildiyi vaxtda heç kəs etibarlı partnyor sayıla bilməz.

Azərbaycanın qatari gələcəyə doğru səyahətə başlayıb. Biz dostlarımızla bərabər bu qatardayıq. Bəziləri artıq bu qatara gecikiblər. Bu qatara çatmaq, ona qoşulmaq onlar üçün çətin olacaq. Azərbaycan neftinin Qərbə daşınması məqsədilə boru kəmərlərinin çəkilməsi üçün ən yaxşı marşrutlar haqda əvvəllər də çoxlu fikirlər və təkliflər irəli sürülüb. Mən bu variantların ən müxtəlif səviyyələrdə müzakirə edildiyini etiraf edirəm. Amma siz unutmamalıyıq ki, bu, Azərbaycan neftidir. Bu sərvət Azərbaycan xalqına məxsusdur. Ona görə də ən yaxşı neft marşrutu da məhz Azərbaycanın milli maraqlarına uyğun olmalıdır.

Xəzər sahili ölkələrini təmsil edən nümayəndələrin burada - vətənlərindən uzaqlarda, ABŞ-da bir araya gəlmələri rəmzi bir hadisədir. Bu, bütövlükdə ABŞ-ın Xəzər dənizi regionuna, Xəzər Neft Kəmərinə olan yüksək marağının göstəricisidir. Əlbəttə, ABŞ hökumətinin sülhü, təhlükəsizliyi təmin etmək və regionda qarşılıqlı, faydalı birliyə şərait yaratmaq söylərini yüksək qiymətləndiririk. Biz ümid edirik ki, bu münasibət gələcəkdə də davam edəcək və faydalı nəticələrə səbəb olacaq.

907-ci MADDƏ

Lakin bizi narahat edən bəzi məsələlər var. Onlardan biri ABŞ hökumətinə Azərbaycana birbaşa yardımı qadağan edən 907-ci maddədir. Bu qadağa təkcə bizə təsir etmir, həm də bizimlə işbirliyinə can atan ABŞ şirkətlərinə və investorlarına da təsir edir. Çünki onlar bizimlə əməkdaşlığa can atırlar. Amma ölkələr də insanlara bənzəyir. Onlar özlərini düşdükləri vəziyyətə uyğunlaşdırırlar. Məsələn, Azərbaycan 1992-ci ildən bəri 907-ci maddənin təsiri altında yaşayır. 907-ci maddənin qoyduğu məhdudiyyətlər hələ bir neçə il də davam edə bilər. Biz özümüzü bu şəraitə uyğunlaşdırmışıq. Lakin bu maddənin ləğvi bizim münasibətlərimizi yaxşılaşdıracaq, sıx birlik və anlaşmanı stimullaşdıracaq.

1997-ci ilin fevralında Vaşinqtonda ABŞ-Azərbaycan Ticarət Palatasının keçirdiyi konfransda qeyd etdim ki, tezliklə biz «Çıraq-1» platformasından çıxacaq ilkin neftin şahidi olacağıq. Bu, yenidən baş verib və indi Azərbaycan öz neftinin dünya bazarlarına nəqlini gözləyir. Mən bu məqsədlərə nail olduğumuzu deməyə şadam. Hətta gələn səfərlərimdə birlikdə qeyd edə biləcəyimiz başqa uğurlarımızı da təsdiq edə bilərəm. Azərbaycan müxtəlif ölkələrdən olan şirkətlərlə işləyən bir ölkədir. Bu fakt təkcə onu sübut edir ki, Azərbaycan yalnız biznes üçün deyil, həm də dostluq üçün həmişə hazırdır. Biz yenidən müstəqillik əldə etmiş, lakin qədim və zəngin adət-ənənələrə malik olan bir ölkəyik. Mən sizləri ölkəmizə baş çəkməyə, neftlə yanaşı, şairlərimiz, musiqiçilərimiz, mədəniyyətimiz və xalqımız haqda məlumatlar almağa dəvət edirəm. Sağ olun.

SUAL-CAVAB MƏRHƏLƏSİ

AMOKO şirkətinin bu yaxınlarda təqaüdə çıxmış prezidenti Don Stesi sual-cavab mərhələsini tənzim edirdi. Yazılmış suallar auditoriyadan toplanıldığı zaman Stesi özü bir suala toxundu:

Stesi: *Əsas ixrac neft kəməri ilə bağlı son qərarı kim qəbul edəcək?*

Əliyev: Siz bilirsiniz ki, bu cavab mənim çıxışında öz əksini tapdı (*gülür*).

Stesi: *İlham Əliyevin dediyi odur ki, bu qərarı investorlar qəbul edəcəklər.*

Sual: *Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin uzun illər İranın iki şirkətilə əlaqələri olub. Siz ARDNŞ-lə İran şirkətləri arasında gələcək əməkdaşlığı necə görürsünüz?*

Cavab: Biz İran şirkətləri ilə iki layihə üzərində işləyirik. «Şahdəniz» və «Lənkəran dəniz»də bizim əməkdaşlığımız uğurlu olub. Biz hələlik bununla kifayətlənirik. Onlar da konsorsiumun başqa üzvləri kimi eyni hüquqlara malikdirlər. Mən şadam ki, bizim əlaqələrimiz qarşılıqlı hörmət və anlaşma şəraitində olan biznesə söykənir.

Sual: *Keçən il fevralda (1997) Hyustonda siz qeyd etdiniz ki, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti konsorsiuma daha çox xarici şirkətlərin cəlb edilməsində maraqlıdır. ARDNŞ hələ də bu niyyətdədir? Əgər belədirsə, siz «Sahil layihəsi» üçün xarici şirkətlərin hər hansı bir saziş bağlamaq üçün hansı addımları atmısınız?*

Cavab: Bizim bu layihələr haqda daha təkliflərə ehtiyacımız yoxdur, çünki bizimlə müqavilə bağlamaq istəyən şirkətlər arasında seçim etmək şansımız çoxdur. Düzdür, bəzən bu bizi çətin vəziyyətə salır, çünki biz bu şirkətlərin hamısına hörmət edirik və onların hamısı ilə çox yaxşı əlaqələrimiz var. Sahildəki yataqlar isə konserndir. Çünki onlar uzun illər daha səmərəli şəkildə istismar edilmişdir. Təəssüflər olsun ki, bu vaxta qədər biz yalnız kiçik və orta şirkətlərdən təkliflər almışıq. Ötən il bu istiqamətdə bir sıra irəliləyişlər oldu və biz sahiləki yataqlarla maraqlanan ABŞ-ın böyük bir şirkətindən təkliflər aldıq. Biz indi danışıqlar prosesindəyik. Məncə, biz sahilə neft yataqlarının istismarına dair ilk sazişi imzalayan kimi başqa şirkətlər də bu prosesə qoşulacaq və can atacaqlar.

Sual: *Dünən nətiqlərdən biri dedi ki, Rusiya Xəzər neft biznesində Azərbaycanın lehinə mövqe tutur. Sizcə, bu, həqiqətdir? Siz Azərbaycana Rusiyanın təzyiqlərini necə görürsünüz?*

Cavab: Mən demək istədim ki, «Azərbaycanın lehinə mövqenin» nə mənə daşdığını bilmirəm. Azərbaycanın mövqeyi həmişə şəffaf olub. Biz partnyorlarımızla birgə neft yataqlarının istismarına başlayanda hamıya açıq şəkildə dedik ki, biz öz mövqələrimizə əvvəldən-axıradək əməl edəcəyik. Amma ötən illər ərzində partnyorlarımız və qonşularımız tərəfindən Azərbaycana qarşı mövqələrində ciddi dəyişikliklər olub. Məncə, biz hər bir ölkəyə bizim neft yataqlarımızla maraqlanmağa icazə verən çox yaxşı bir mühit yaratmışıq. Bizim onlarla qarşılıqlı və dövlət səviyyəsində olan sazişlərimiz var. Rusiya şirkətləri də Azərbaycanda çox uğurlu iş görürlər. Daha əhəmiyyətli odur ki, Rusiya şirkətləri özlərini Azərbaycanda başqa böyük neft şirkətləri kimi aparır və hərəkət edirlər. Onlar bu rolu öz boyunlarına götürüblər və ölkələrimiz, kompaniyalarımız arasında gərginlik yoxdur. Məncə, bu inkişaf çox müsbət istiqamətdə gedir. Əgər o, bu yolu davam etdirsə, biz çox şad olarıq.

Sual: *Siz bizə Azərbaycandakı və İrandakı azərbaycanlılar arasında olan əlaqələrdən danışa bilərsinizmi? Onlar arasında güclü əlaqələr var, yoxsa tarix onlar arasında parçalanma yaradıb?*

Cavab: Keçmişdə biz bir-birimizi görmək, əlaqə saxlamaq imkanından məhrum olmuşuq. Çünki biz Sovet İttifaqında, onlar isə İranda yaşayırdı. SSRİ dağılmazdan əvvəl bu cür əlaqələr saxlamaq mümkün deyildi. Biz eyni dildə danışırıq və oxşar mədəniyyətimiz var. Ən əsası odur ki, ötən 70 il ərzində bizim üçün adət-ənənələrimizi saxlamaq, onlar üçün isə dillərini qorumaq necə də çətin olub. Biz eyni bayramları qeyd edirik, eyni dildə danışırıq, eyni adətlərimiz var, eyni zarafatları bölüşürük. Beləliklə, biz görüşəndə hiss edirik ki, eyni ailəyik, eyni xalqıq. Mən artıq sizin sualınıza cavab verdim.

Sual: *Regionda siyasi gərginliyi unutmadan ARDNŞ-nin və Azərbaycan hökumətinin nəqliyyat mərkəzi kimi öz rolunu necə yerinə yetirdiyini bilmək istədim?*

Cavab: Mən qeyd etmişəm ki, bizim məqsədimiz yalnız neft yataqlarını istismar etmək deyil, həm də böyük nəqliyyat mərkəzi olmaqdır. Əlbəttə, biz bilirik ki, bu, asan olmayacaq. Məncə, bugünkü dünyanın reallıqları, Transxəzər neft kəmərinin şərtlərinə görə, ölkəmizi ən yaxşı nəqliyyat mərkəzinə çevirəcək. Bu, yalnız bizim üçün deyil, həm də boru kəməri sistemləri olmayan ölkələr üçün ən yaxşı neft nəqliyyatıdır. Bu halda Azərbaycan tək özü üçün deyil, həm də qonşularına, başqa ölkələrdən olan partnyorlarına bu koridordan istifadə etməyə və daha effektiv, təhlükəsiz nəqliyyat mərkəzinə malik olmağa kömək edəcək.

Sağ olun.

**1997-ci il fevralın 18-də ABŞ-Azərbaycan Ticarət Palatasında
«Azərbaycan kommunizmdən demokratiyaya keçid yolunda - neft problemi»
mövzusunda konfrans keçirilmişdir**

- Qazaxıstanın Tengiz yatağından çıxarılan neft Azərbaycan ərazisilə daşınır. Siz bunun əhəmiyyəti barədə nə deyə bilərsiniz?

- Bu yaxınlarda biz Tengiz yatağından çıxarılan neftin daşınmasına dair müqavilə imzalamışıq. Artıq bizim tankerlər təxminən 30000 ton neft daşıyıblar. Əgər belə getsə, illik həcm isə 1,5 milyon tona çatacaq. Bu Azərbaycan üçün əhəmiyyətli siyasi hadisədir, çünki bu daşınma Azərbaycanı üçüncü qrup tranzit ölkəsi edir. Gələcəkdə başqa ölkələr də Azərbaycan ərazisindən neft daşınması imkanlarına daha diqqətlə baxa bilərlər.

- ARDNŞ İran vasitəsi ilə neft daşınmasına dair danışıqlar aparır. Bunun perspektivini necə görürsünüz?

- Bu vaxta qədər bizim İranla xam neftə dair müzakirələrimiz olmayıb. Bizim istehsal etdiyimiz neftin daşınması üçün sözün əsl mənasında kifayət qədər imkanlarımız var. Əgər biz bütün tələbatlarımızı ödəmək üçün əsas neft kəmərinin də tikintisini nəzərə alsaq bu bizi tamamilə razı salır.

- Azərbaycanın əldə etdiyi bonuslar keçmişdə imzalanmış 5 neft müqaviləsilə müqayisədə artıb. Bu nə ilə bağlıdır? Sizin sərt mövqeyinizlə, yoxsa təcrübənizlə?

- Bu, həqiqətdir. Əlbəttə, biz daha təcrübəli olmuşuq. Kiminlə alqı-satqı sazişi imzalamağın zəruri olmasıyla yanaşı, biz həm də daha müstəqil və azad olmuşuq. 1994-cü ildə bu indikindən daha çətin idi. O vaxtdan bəri isə çox böyük uğurlar əldə etmişik. Ən başlıcası isə odur ki, biz özümüzü etibarlı partnyor kimi təqdim etməyə nail olmuşuq.

Mən həmçinin qeyd etmişəm ki, Lənkəran-Talış üçün Elf və Total şirkətləri ilə imzalanmış axırınıcı müqavilə ümumi bir plana əsaslanır. Bu şirkətlər həmin planı qəbul etdiyi üçün bu bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

- Siz keçən il mətbuat konfransında qeyd etdiniz ki, LUKOYL da başqalarına bənzəyir. Siz nəyi nəzərdə tuturdunuz?

- Xeyr, bu, belə deyil. Mən deyəndə ki, LUKOYL da başqalarına bənzəyir, sadəcə olaraq bu fikri kompliment kimi nəzərdə tutmuşam. Çünki onun da məqsədi BP və AMOKO kimi beynəlxalq neft kompaniyalarına çevrilməkdir. LUKOYL bütün neft müqavilələrindəki şərtlərə daima sadıq qalmağa çalışır. Məncə, onlar bu istiqamətdə uğurlu addımlar atırlar.

- NATO-nun Bakıda neft kəmərinin təhlükəsizliyinə dair seminar keçirmək planları var. Siz buna hazırsınız mı?

- Biz Bakıda hər hansı bir seminarın keçirilməsinə hazırıq. Biz bu təşkilatın kəmərlə nəqliyyatının təhlükəsizliyinə dair bizimlə əməkdaşlıq etmək istəyini yüksək qiymətləndiririk. Amma ABƏŞ bu sahədə kifayət qədər ixtisaslıdır, məncə, onların heç kimin köməyinə ehtiyacı olmayacaq. Lakin kimsə gəlib bizimlə əməkdaşlıq etmək istəsə, biz buna ancaq şad olarıq.

**«Beynəlxalq Azərbaycan» jurnalı
5 iyun 1997-ci il**

**Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti,
millət vəkili İlham Əliyev 1998-ci ilin noyabrında ABŞ-da rəsmi səfərdə olmuşdur.
Səfər müddətində İlham Əliyev bir sıra rəsmi şəxslərlə
danışqlar aparmış və görüşlər keçirmişdir**

16 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da R. Morninqstarla görüş

16 noyabr 1998-ci ildə ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev ABŞ prezidentinin və dövlət katibinin Xəzər dənizi enerji resurslarının inkişafı üzrə xüsusi müşaviri. səfir R.Morninqstar ilə görüşüb. Danışqlar zamanı Xəzər dənizinin enerji resurslarının inkişafı ilə bağlı geniş sayda məsələlər haqqında fikir mübadiləsi aparılıb.

Bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev, Gürcüstan Respublikasının prezidenti Eduard Şevardnadze, Qazaxıstan Respublikasının prezidenti Nursultan Nazarbayev, Türkiyə Respublikasının prezidenti Süleyman Dəmirəl, Özbəkistan Respublikasının prezidenti İslam Kərimov və ABŞ-ın energetika naziri Bill Riçards tərəfindən 29 oktyabr 1998-ci ildə imzalanan Ankara bəyannaməsinin əhəmiyyəti qeyd edildi. Səfir əsas ixracat boru kəməri olan Bakı-Ceyhan layihəsinin həyata keçirilməsinə Azərbaycanın yönəltdiyi başlıca mövqeni qeyd etdi. Bildirdi ki, onun tikintisi üzrə qiymətləri aşağı salmaq üçün real imkanlar var. ABŞ administrasiyasının və Azərbaycan hökumətinin yerdə qalan texniki problemləri qısa müddətdə həll etmək qərarlığı bir daha vurğulandı.

Danışqlar zamanı 907-ci bəndin ləğv edilməsi məsələsinə də toxunuldu. R.Morninqstarın sözlərinə görə, düzəlişin qəbul edilməsi tarixi bir səhv olub. O, həmçinin 907-ci bəndin ləğv edilməsi üçün ABŞ administrasiyasının səyləri davam etdirmək haqqında qərarlılığını qeyd etdi.

Həmçinin 18 noyabr 1998-ci ildə Senatın binasında keçiriləcək "Avro-Asiya nəqliyyat dəhlizi: mif və reallıq" konfransının önəmliyi ilə bağlı fikir mübadiləsi keçirildi. Bu konfransda ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin çıxışı planlaşdırılıb. R.Morninqstar həmin konfransda çıxış etmək niyyəti haqqında məlumat verdi.

6 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da D. Rorabeyker ilə görüş

Həmin gün İlham Əliyevin konqresmen D.Rorabeyker (Respublikaçılar Partiyası, Kaliforniya ştatı) ilə görüşü keçirildi. ABŞ Konqresinin Elm Komitəsinin Fəza və Aeronavtika subkomitəsinə cavabdeh olan konqresmen danışqlara yeni kommunikasiya texnologiyaları və həmçinin peyk və lazer texnologiyalarının tətbiqi ilə mikrodalğalar vasitəsilə elektrik enerjisinin telsiz nəqli sahəsində tədqiqatlarla başladı. "Bildiyim kimi, Azərbaycan daxil olmaqla, Mərkəzi Asiya regionu ölkələrində kütləvi qaz loplumu ya yandırılır, ya da sadəcə olaraq atmosferə atılır". Bu şəraitdə Azərbaycanla, qaz daxil olmaqla, elektrik enerjisinin istehsalı və daha sonra yeni texnologiyalar vasitəsilə onun həm Azərbaycanda, həm də xaricdə olan istehlakçılara nəqli üzrə çağdaş birgə layihə həyata keçirmək mümkün olardı. Konqresmenə görə, bu layihənin maliyyələşdirilməsinə özəl sektoru cəlb etmək mümkün olar.

İlham Əliyev birgə işçi qrupun yaradılması məsələsinin müzakirə olunmasının mümkün olduğunu qeyd edərək, bu fikrə maraq ifadə etdi. Sonra konqresmen Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllindəki perspektivlərə maraq göstərdi. İ. Əliyev Ermənistanda sülh prosesinin ləngiməsinə və hətta dayanmasına səbəb olan "sülh inqilabı"nın mənfi təsiri haqqında danışdı. O vurğuladı ki, ölkəsi ABŞ-ın Minsk prosesində rolunun fəallaşmasını görmək istərdi. İ. Əliyev Ermənistan və Rusiya arasındakı münasibətlərin Azərbaycanın narahatlığına səbəb olması, xüsusilə, onlar arasında hərbi əməkdaşlığın genişlənməsi, eləcə də əlavə Rusiya qoşunlarının Ermənistandakı bazalarda yerləşdirilməsi və müasir rus silahlarının yeni partiyası ilə təchizinə toxundu.

16 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da Y. Kalitski ilə görüş

Həmin gün ABŞ-ın Ticarət Nazirliyində ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin enerji məsələləri üzrə xüsusi müşavir Yan Kalitski ilə görüşü keçirildi. Yan Kalitski İlham Əliyevə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin andiçmə mərasimində onunla görüşünü xatırlatdı və ən xoş arzularını prezidentə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüş zamanı Bakı-Ceyhan neft boru kəmərinin tikilməsinə dair məsələlər müzakirə olundu. Natiqlər Xəzər dənizinin enerji resurslarının nəqli üçün Bakı-Ceyhan marşrutunu əsas ixracat boru kəməri kimi dəstəkləyən Ankara bəyannaməsinin imzalanmasının əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirdilər.

İ. Əliyev qeyd etdi ki, kütləvi informasiya vasitələri Bakı-Ceyhanla bağlı problemləri şişirdib. Azərbaycan artıq bəyan edib ki, o, yalnız Bakı-Ceyhanı əsas ixracat boru kəməri hesab edir. Qeyd olundu ki, Orta Asiya dövlətlərinin Azərbaycanla beynəlxalq bazarlara enerji məhsullarını ixrac etmək niyyətlərinin həyata keçirilməsi Bakı-Ceyhan boru kəmərinə kommərasiya cəhətdən daha gəlirli edəcək və Xəzərin enerji resurslarının stabil və təhlükəsiz nəqli bu ölkələr üçün şərait yaradacaq.

17 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da D. Kasiniç və S. Kalaxanla görüş

ABŞ-da səfərdə olan ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev Oqayo ştatından seçilən demokrat Dennis Kasiniç və Alabama ştatından seçilən respublikaçı konqresmen Sanni Kalaxanla görüşmüşdür. Görüş zamanı ikitərəfli münasibətlər ABŞ-a regionda sülh və sabitliyin nizamlanması və Qarabağ münaqişəsinə toxunulmuşdur. İlham Əliyev həmsöhbətlərinin fikrini Azərbaycana ABŞ hökumətinin köməyinin qadağalarının düzgün olmadığına yönəlmişdir. Buna baxmayaraq, İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, ABŞ qanunvericiliyi Azərbaycanda olan mövcud situasiya barəsində geniş informasiyaya malikdirlər. Və bu proses 907-ci düzəlişin ləğvinə dair irəliləyiş sayıla bilər. Konqresmen D. Kasiniç qeyd etmişdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi, həmçinin Azərbaycanda fəaliyyət göstərən ABŞ şirkətlərinin işgüzar fəaliyyəti üçün yaradılan şəraitlər çox vacibdir. D. Kasiniç Azərbaycanı Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunması üçün görülən işlərdən məmnunluğunu bildirdi və Azərbaycan hökumətinin milli azlıqlara qarşı münasibətini yüksək qiymətləndirdi.

Konqresmen S. Kalaxan 907-ci düzəliş haqda danışaraq onu bildirmişdir ki, konqres onu tam ləğv edə bilməsə də, bu il ona daxil olan şərtlərdən bəzilərinə aradan götürmüşdür. Öz növbəsində İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, 907-ci düzəlişin ləğvi bizim dövlətə ABŞ-ın orta biznesinin cəlb olunmasında böyük rol oynayacaqdır. Artıq biznes "giqantları" Azərbaycana gəlmiş və qalmışlar. Lakin infrastrukturun inkişafı, iş yerlərinin yaranması və s. üçün Azərbaycanda ABŞ-ın orta biznesinin olması böyük rol oynayır. Ona görə ki, bu biznes ABŞ iqtisadi qüdrətini təşkil edir.

Görüşün sonunda S. Kalaxan bildirmişdir ki, o və onun həmkarları cənubi Qafqaz regionunda mövcud situasiya haqqında məlumatları konqresə çatdıracaqlar. O, qeyd etmişdir ki, onlar Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin sülh yolu ilə imzalanmasına ümidlərini itirmirlər. Görüşü tamamlayaraq İlham Əliyev bəyan etdi ki, "Azərbaycan onsuz da zəbt olunmuş torpaqlarını qaytaracaq, istər bir il, istərsə də beş ilə. Lakin Ermənistanın regional əməkdaşlıqda iştirak etmədiyindən itirdiklərini heç bir şey kompensasiya edə bilməz. Azərbaycan başa düşür ki, Ermənistan ərazisindən keçən neft kəməri iqtisadi cəhətdən çox əlverişlidir, lakin münaqişə həll olunmayana qədər bu barədə düşünməyə belə dəyməz".

18 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da E. İqlberqer və D. Beykerlə görüş

18 noyabrda ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin keçmiş dövlət katibi R. İqlberqer və keçmiş senator D. Beykerlə görüşü olmuşdur. Görüşün əvvəlində İlham Əliyev öz amerikalı həmsöhbətlərini bir az öncə keçirilmiş "Avro-Asiya nəqliyyat dəhlizi: mif və realıq" konfransı haqqında məlumat vermişdir. Konfransda gedən müzakirələr onu göstərir ki, ABŞ ictimaiyyətinin Xəzər regionunun inkişafına olan marağı günü-gündən artır. Bu istiqamətdə əldə olunmuş nailiyyətlər Heydər Əliyev və Eduard Şevardnadze kimi liderlərin keçirdiyi "açıq qapı", sərmayələrin cəlb olunması, öz ölkələrinin iqtisadi və siyasi baxımdan yenidən qurulması istəyi nəticəsində əldə olunmuşdur. Görüşün amerikalı iştirakçıları boyunlarına almışdılar ki, həm ABŞ hökumətinin, həm də Konqresin Azərbaycanın keçirdiyi çətinliklər barədə tam anlayışları yoxdur. İlk növbədə bu, qüvvədə olan Azadlığı Dəstəkləmə Aktının 907-ci düzəlişinə aiddir. Bu aktla ABŞ-ın Azərbaycana köməyi məhdudlaşır. Böyük fərəh hissi ilə qeyd olunmuşdur ki, bir az öncə konqresdə bu düzəlişin ləğvi cəhdi Azərbaycana qarşı olan vəziyyətə xeyli irəliləyişdir. Azərbaycanın öz müstəqilliyinin müdafiəsi və ixracat neft kəmərinin tikintisinə tezliklə başlanılması sualları ABŞ hökuməti və konqresində özünə dəstək tapmalıdır. Digər tərəfdən Azərbaycanın ABŞ-dakı dostları Amerika ictimaiyyətinə Ermənistanın qeyri-konstruktiv mövqeyi haqda geniş məlumat verməlidir.

19 noyabr 1989-cu il,

Vaşinqtondakı İslam Mərkəzində görüş

Noyabrın 19-da ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyevin Vaşinqtondakı İslam Mərkəzində ABŞ-ın müsəlman icmasının rəhbərləri ilə görüşü keçirilmişdir. Bu görüşə onu Azərbaycan

haqqında məruzə etmək üçün dəvət etmişdilər. Görüş Vaşinqton ətrafındakı ən böyük müsəlman mərkəzlərindən olan "Dar-əl-Hicra" iqamətgahında keçirilmişdir.

Görüş İslam İnstitutu və Vaşinqtondakı İslam Mərkəzi tərəfindən təşkil olunmuşdur və əsas məqsəd müsəlman ictimaiyyətini Azərbaycandakı vəziyyətlə tanış etmək məqsədi daşıyırdı. İlham Əliyev mərkəzin Virciniya ştatından seçilmiş konqresmenlərə təsirini nəzərə alaraq öz çıxışında 907-ci düzəlişə əsas yer ayırmışdır və onun ABŞ-Azərbaycan münasibətlərinə mənfi təsir göstərməyindən, həmçinin Azərbaycandakı milyonlarla qaçqına humanitar yardımın göstərilməsinə mane olmasını qeyd etmişdir. Görüşdə iştirak edənlərə Azərbaycandakı qaçqınların vəziyyəti haqqında çəkilmiş videofilmlərin nümayiş etdirilməsi böyük təsir göstərmişdir. Görüşdən sonra aparılan müzakirələr onu sübut edir ki, İlham Əliyevin çıxışı onun haqqında müsbət rəy yaratmışdır. İştirakçıların əksəriyyəti 907-ci düzəlişin ləğvi üçün öz konqresmenlərinə təsir göstərmələri haqqında müxtəlif fikirlər irəli sürdülər. Həmçinin belə bir təklif müzakirə olundu ki, Vaşinqtondakı Azərbaycan səfirliyi ilə bu məsələnin həlli məqsədilə sıx əlaqələr yaransın.

19 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da Kavlos Paskualla görüş

ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyev Vaşinqtonda səfərdə olarkən ABŞ prezidentinin Rusiya, Ukrayna və Avrasiya işləri üzrə xüsusi müşaviri Karlos Paskualla görüşmüşdür.

Görüş Milli Təhlükəsizlik Şurasının binasında keçirilmişdir. Söhbətin başlanğıcında İlham Əliyev Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin ABŞ prezidenti Bill Klinton və ABŞ-ın vitse-prezidenti Albert Qora göndərdiyi məktubları Paskualla çatdırmışdır. ABŞ prezidentinin müşaviri söz vermişdir ki, məktublar dərhal ünvanlarına çatdırılacaq. İlham Əliyev 18 noyabrda ABŞ Senatında keçirilən "Avrasiya nəqliyyat dəhlizi: mif və reallıqlar" konfransı haqqında geniş danışmışdır. Əsas neft ixrac kəmərinin marşrutu haqqında və Azərbaycan, Türkiyə və ABƏŞ-in bu məsələyə dair mövqeləri geniş işıqlandırılmışdır. Konfransda çıxış edən səfir R. Morninqstarın məlumatına görə, Qərb bazarlarına neftin nəqlinə dair məsələlərdə Azərbaycan və ABŞ-ın mövqeləri tam üst-üstə düşür. Sonra İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, 907-ci düzəlişin tezliklə ləğv olunması Bakı-Ceyhan marşrutuna çox böyük müsbət təsir göstərə bilər. Çünki bu ABŞ hökumətinin Amerika neft kompaniyaları üçün Azərbaycanda rahat və təhlükəsiz fəaliyyət göstərməsinə dair siqnal rolu oynaya bilər. İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, o, Milli Məclisin deputatı olaraq tez-tez seçicilərlə görüşür və hər dəfə onlar artıq 6 ildən bəri davam edən 907-ci düzəlişdə göstərilən məhdudiyyətlər barədə suallar verirlər. Buna baxmayaraq ABŞ-ın Azərbaycanda fəaliyyət göstərən neft kompaniyalarına münasibət çox yaxşıdır. Buna cavab olaraq K. Paskual bildirmişdir ki, ABŞ hökuməti bu məsələyə dair var qüvvəsilə say göstərir. Ağ evin nümayəndəsi ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin əsas ixrac neft kəmərinə dair fikriylə maraqlanmışdır. Bu məsələ ilə əlaqədar İlham Əliyev Azərbaycanın Xəzərin şərq sektorunda işləyən xarici şirkətlərlə, Qazaxıstan hökumətilə imzaladığı müqavilələr haqqında və həmin müqavilələrdə göstərilən kimi, neft məhsullarının Azərbaycan ərazisindən nəqli ildə 10 milyon tona çatanda Transxəzər neft kəmərinin tikintisinə başlanacağını bildirmişdir. Həmçinin qeyd olunmuşdur ki, Qazaxıstan neftinin Azərbaycan ərazisindən nəqlinin həcmi 1999-cu ildə 5 milyon tona çatmalıdır.

K.Paskual əsas ixrac marşrutunun tikilməsi üzrə şirkətin nə vaxt yarana biləcəyi haqda soruşmuşdur. İlham Əliyev bildirmişdir ki, bu məsələyə dair danışıqlar yaxın gələcəkdə, təxminən dekabrın axırında başlanacaqdır.

19 noyabr 1998-cü il,

ABŞ-da R. Qepkardtla görüş

Bu ilin noyabrın 19-da ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev Missuri ştatından seçilmiş konqresmen R.Qepkardtla görüşmüşdür.

Regionda baş verən məsələlər haqda söhbət edən Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri İlham Əliyev Ankara bəyannaməsinin region ölkələri üçün tarixi əhəmiyyət kəsb edəcəyini bildirmişdir. Xüsusilə Bakı-Ceyhan neft kəmərinin problemlərinə diqqət yetirilmişdir. İlham Əliyevin dediyinə görə, 2003-cü ildə işə salındıqdan sonra Bakı-Ceyhanın ötürmə qabiliyyəti ildə 350 milyon barel təşkil edəcəkdir. Xarici investorların Azərbaycan iqtisadiyyatına sərmayə qoymalarından söhbət açan İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, təkcə ABŞ neft şirkətlərinin sərmayələri 11 milyard dollara çatmışdır. İlham Əliyev onu da vurğulamışdır ki, bu gün Bakıda 100-dən artıq ABŞ firması fəaliyyət göstərir ki, onların da çoxu Missuri ştatındadır.

Bu faktla böyük məmnunluq hissi keçirən konqresmen Qepkardt Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə dair sual verdi. "Zənn edirəm ki, kompromis axtarmaq lazımdır və bu birtərəfli proses deyil. Biz Ermənistanla da onun öz mövqelərini yumşaltmaq üçün iş aparacağıq".

Görüşün sonunda konqresmen Qepkardt İlham Əliyevə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin ona göndərdiyi dəvətnaməni çatdırdığı üçün minnətdarlığını bildirdi. Konqresmen Qepkardt demişdir: "Biz bir neçə

dəfə bunu etmək istəyirdik. lakin qəfil hadisələr buna yol vermirdi. Buna baxmayaraq yaxın vaxtlarda Bakıya səfər edəcəyimə ümid edirəm".

19 noyabr 1998-cu il,

ABŞ-da R. Qrems və S. Braunberqlə görüş

Noyabrın 19-da ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyevin Minnesota ştatından seçilmiş respublikaçı senator R. Qrems və "İpək Yolu Strategiyası" qanun layihəsinin müəlliflərindən biri olan S.Braunberqlə görüşü olmuşdur.

İlham Əliyev amerikalı qanunvericini "Avrasiya nəqliyyat dəhlizi: mif və reallıq" konfransının nəticələri və iştirakçıları ilə tanış etmişdir. Neft kəmərinə dair fikir mübadiləsi aparılmış, həmçinin regionda nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı haqqında söhbət açılmışdır. Senatorun neft kəmərinin nəqlinə dair suallarına cavab verərək ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti Azərbaycan hökumətinin tutduğu mövqe haqqında, Bakı-Ceyhan marşrutuna olan münasibətini bildirmişdir. İlham Əliyev həmçinin Ankara bəyannaməsinin imzalanması haqqında da məlumat vermişdir. Görüşdə iştirak edən və bizim ölkədə işgüzar marağı olan Minnesotadakı "Arepaq" şirkətinin vitse-prezidenti M.KIemp Bakıda keçirilən və TRASEKA layihəsinə daxil olan dövlətlərin sammitinin əhəmiyyətini vurğulamışdır. O, qeyd etmişdir ki, ABŞ-da qədim İpək Yolunun sosial-siyasi və maddi problemlərini həll etmək üçün xüsusi bir təşkilat yaranmalıdır. İlham Əliyevin sözlərinə görə, gələcəkdə regional əməkdaşlıq əsasən nəqliyyat dəhlizinin inkişafından asılıdır.

Və bu yolda əsas işi neft kəmərinin tikintisi başlamaq düzgün olmazdı. O, həmçinin Azərbaycanın Orta Asiya dövlətləri ilə əməkdaşlığından söhbət açaraq onu da qeyd etmişdir ki, bu əməkdaşlıq tranzit yolların yaranmasında Azərbaycanın xüsusi rolunu göstərir. Görüşdə iştirak edən "Heritec" fondunun əməkdaşı qeyd etmişdir ki, Avropa Birliyində dəstək tapmış TRASEKA layihəsinin inkişafı 21-ci əsrdə Avrasiyada yeni iqtisadi-siyasi situasiyanı formalaşdıracaq. Senator R.Qrems görüşdə ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin fikirlərindən məmnun olduğunu və ona təqdim olunan materiallarla tanış olacağına söz vermişdir. O, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin ona göndərdiyi dəvətnamə üçün minnətdarlığını bildirmişdir. "Mən çoxdandır ki, Qafqazın cənubunda olmaq istəyirdim. Deyəsən, indi mənim əlimə belə bir fürsət düşüb".

20 noyabr 1998-ci il,

Riçard Çeyni ilə görüş

ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin ABŞ-ın keçmiş müdafiə naziri, "Xalberton" şirkətinin Direktorlar Şurasının sədri Riçard Çeyni ilə görüşü olmuşdur. Fərəh hissi ilə İlham Əliyevlə keçən görüşünü nəzərə alaraq Çeyni ABŞ üçün strateji baxımdan vacib olan Xəzər regionunda baş verən proseslər haqqında, birbaşa informasiya aldığı üçün İlham Əliyevə öz minnətdarlığını bildirmişdir. O, həmçinin İlham Əliyevin Vaşinqtona bu dəfəki səfərinin nəticələri haqda maraqlanmışdır və qeyd etmişdir ki, bu səfər bizim ölkələr arasında əməkdaşlığı daha da möhkəmləndirəcək. Həmsöhbətlər regionun bir sıra siyasi və iqtisadi problemləri barədə söhbət etmiş, fikir mübadiləsi aparmış və qeyd etmişlər ki, onların sıx əlaqələri proseslərin analizi və inkişafında nəzərə alınmalıdır. Bu prizmadan qeyd olunmuşdur ki, Azadlığın Dəstəyi Aktına 907-ci düzəliş bizim dövlətlərin maraqlarına heç cür cavab vermir. ABŞ konqresinin və hökumətinin rəhbərliyi lazım olan səviyyədə bu sanksiyanın götürülməsi üçün güc sərf etmirlər.

Bununla bərabər qeyd olunmuşdur ki, 907-ci düzəlişin ləğvinə dair bəzi ümidverici nəticələr əldə olunmuşdur. Bundan sonra söhbətdə əsas ixrac neft kəməri layihəsi haqda kompleks suallar müzakirə olunmuşdur. Əsas ixrac neft kəməri marşrutunun son variantı haqda bəzi çətinlikləri müzakirə edərək tərəflər fərəh hissi ilə qeyd etmişlər ki, Bakı-Ceyhan layihəsi ən perspektivlidir.

20 noyabr 1998-ci il,

ABŞ-da S. Ayzenstartla görüş

ABŞ-a öz səfərini davam etdirən ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev noyabrın 20-də ABŞ dövlət katibinin iqtisadi məsələlər üzrə müavini S. Ayzenstartla görüşmüşdür. İlham Əliyev amerikalı diplomatı səfəri ilə tanış etmiş və "Avrasiya nəqliyyat dəhlizi: mif və reallıq" konfransının nəticələrinə əsas yer vermişdir. İlham Əliyevin konfransda və keçirdiyi görüşlərdə çıxışlarını yüksək qiymətləndirərək onların adından minnətdarlığını bildirmişdir. Dövlət departamentinin nümayəndəsi onu qeyd etmişdir ki, gələcəkdə Neft Kəməri Konsorsiumunun smlərinin bölüşdürülməsinə dair məsələlərdə sonuncu söz Azərbaycanın olmalıdır. Sonra Ayzenstart Tarnsxəzər neft kəmərinin layihəsi üzərində dayanmış və onun regionun enerji ehtiyatlarının artırılmasında əhəmiyyətini qeyd etmişdir. İlham Əliyev bildirmişdir ki,

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

Transxəzər neft kəmərinin layihəsi Xəzərin statusunun müəyyən olunmasında qlobal əhəmiyyət kəsb edir. ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti qeyd etmişdir ki, Azərbaycan tezliklə Transxəzər neft kəməri layihəsinin reallaşmasının tərəfdarıdır. S. Ayzenstart onu da vurğulamışdır ki, ABŞ Minsk prosesinin uğurla başa çatmasında maraqlıdır. İlham Əliyev qeyd etdi ki, ATƏT-in Minsk qrupu öz imkanlarını intensivləşdirməlidir.

İlham Əliyevin internet saytıdan
www.ilham-aliyev.com

**1998-ci il noyabrın 20-də İlham Əliyev
Vaşinqtonun Milli Mətbuat Mərkəzində kütləvi informasiya vasitələri üçün brifinq keçirib**

20 noyabr 1998-ci ildə ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin Vaşinqtonun Milli Mətbuat Mərkəzində kütləvi informasiya vasitələri üçün brifinqi keçirilib. 20-yə yaxın aparıcı beynəlxalq, Amerika qəzet və agentliklərinin nümayəndələri brifinqdə iştirak edib. Giriş nitqində İlham Əliyev ABŞ-a səfərinin proqramını açıqladı. O, xüsusilə, Demokratlar Partiyasının lideri Cefard daxil olmaqla, ABŞ Konqresinin üzvləri ilə görüşünü və administrasiyanın yüksək vəzifəli nümayəndələri ilə görüşlərini qeyd etdi. Senatda keçirilən "Avrasiya nəqliyyat dəhlizi" konfransında aparılan məhsuldar müzakirələr haqqında geniş məlumat qəzet və agentliklərin müxbirlərinə təqdim olundu. Sonra İ. Əliyev jurnalistlərin suallarını cavablandırdı.

"The Financial Times" qəzeti: ABŞ-ın Azərbaycanla bağlı məlum sanksiyaları görüşləriniz zaman müzakirə olundumu? Bu sanksiyaların ləğv olunmasının perspektivləri haqqında nə öyrənibsiniz?

İlham Əliyev: Əlbəttə, 907-ci bənd, demək olar ki, bütün görüşlər zamanı müzakirə mövzusu olub. ABŞ administrasiyası Azərbaycanın mövqeyini başa düşür və 907-ci bəndin ləğv olunmasını dəstəkləyir. Konqresin bir çox üzvlərinin hələ də gerçəkliklər haqqında kifayət qədər məlumatı yoxdur. Düzəliş, Azərbaycan haqqında məlumatın əsasən erməni mənbələrindən gəldiyi vaxtda - 1992-ci ildə qəbul olunub. Ona görə də, Konqresdə görüşlərimiz önəmli və faydalıdır. Biz həmçinin hesab edirik ki, ABŞ prezidenti öz prezidentlik təşəbbüsü hüququndan istifadə edərək, 907-ci bəndi ləğv edə bilər. Azərbaycanda çox adam başa düşür ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri olduğu halda, nə üçün 907-ci bənd ləğv edilməyib. Bu gün ləğv olunma şansları həm Konqresdə səsvermə yolu ilə, həm də prezidentin təşəbbüsü ilə çox yüksəkdir.

"Blumberg News" qəzeti: Dediniz ki, ABŞ-ın Bakı-Ceyhan boru kəməri ilə bağlı mövqeyini dəstəkləyirsiniz. Sizin fikrinizcə, bu məsafədə ABŞ Azərbaycana maliyyə yardımları daxil olmaqla, yetəri yardım edirmi?

İlham Əliyev: Bəli, Bakı-Ceyhan boru kəməri ilə bağlı bizim mövqeyimizlə ABŞ-ın mövqeyi arasında uyğunluq var. Əlbəttə ki, bizə maliyyə yardımları daxil olmaqla, dəstək lazım olacaq. Bu boru kəməri nəinki bizim üçün, eləcə də bütün region üçün önəmlidir. Yekun nəticə olaraq, boru kəmərinin tikintisi üçün bütün xərclərin Azərbaycanın gəlir payından ödəniləcəyi faktını nəzərə alsaq, biz boru kəmərinin qiymətindən narahatıq. Bu qiymət azaldıla bilər və azaldılmalıdır. Bu gün mən Bakı-Ceyhanla bağlı bir ay bundan öncə olduğundan daha çox əminəm.

"Congressional quarterly" qəzeti: Konqresmen Livingstonla görüşmüşünüzmü və Cefardın Azərbaycanla bağlı mövqeyi nədir?

İlham Əliyev: Təəssüf ki, bu dəfə Livingstonla görüşməmişəm, amma onunla əvvəlki səfərim zamanı görüşmüşəm, Konqresmen Livingston Bakıda olub və bundan sonra onun 907-ci bəndin ləğvi ilə bağlı mövqeyi bir daha təsdiqlənib. Konqresmen Cefarda gəlincə, təfərrüatlarına varmayaraq deyə bilərəm ki, görüşümüzün nəticələrindən razıyam.

"Intercom" qəzeti: Mətbuatda məlumat yayılıb ki, Bakı-Ceyhanı dəstəkləmək istəmədiyinə görə Türkiyə Britis Petroleum və AMOKO-nu cəzalandırmaq üçün bəzi addımlar atır: Azərbaycanın Bakı-Ceyhanı dəstəkləmək haqqında Britis Petroleum və AMOKO-nu inandırmaq üçün mövqeyi necədir?

İlham Əliyev: Türkiyənin sanksiyaları haqqında hər hansı məlumatım yoxdur, ona görə də onlar haqqında fikir söyləyə bilmərəm. Eyni zamanda, Azərbaycan Türkiyənin narahatlığının keçerliyini başa düşür, amma bu, Bakı-Ceyhanı əsas ixrac boru kəməri marşrutu olaraq dəstəkləməyimizə daha bir səbəbdir.

"Röyter" agentliyi: Bir az əvvəl dediyiniz kimi, Bakı-Ceyhanla bağlı əminliyinizin səbəbi nədir?

İlham Əliyev: Türkiyə ilə danışıqlar uğurla aparılır. Ankara Bəyannaməsi imzalanıb. Türkiyənin boru kəməri haqqında qiymətləndirmələri 2,3 - 2,5 milyard dollardır. Bu, ABƏŞ-in təklif etdiyi qiymətlərdən daha azdır. ABƏŞ-in üzvü olmayan şirkətlər Bakı-Ceyhanı dəstəklədiklərini artıq bildiriblər. Bu, da əminliyə böyük əsas verir.

"İTAR-TASS" agentliyi: Rusiya tərəfinin sonuncu təklifi haqqında nə fikir söyləyə bilərsiniz?

İlham Əliyev: Əsas ixrac boru kəmərinin seçimi bütün mümkün variantların diqqətli təhlilinin nəticəsidir. Biz Rusiya, Ukrayna, Rumıniya və Moldova daxil olmaqla, bütün maraqlanan tranzit ölkələrlə danışıqlar apardıq. Şimal boru kəmərinin axın sürətinin həcmi ildə 17 milyon tona çata bilər, amma bizə Çeçenistandan keçən marşrutun ciddi nəzərdən keçirilməsi üçün daha təfərrüatlı məlumat lazımdır.

"Blumberg News " qəzeti: Layihənin risklərinə qarşı sığorta haqqında özəl yatırım şirkətləri ilə xaricdə danışıqlar aparırsınız mı?

İlham Əliyev: Xeyr. Hal-hazırda boru kəmərinin maliyyələşdirilməsi məsələsi ilə bağlı banklarla məsləhətləşmələr aparırıq. Maliyyə institutları ilə danışımaq üçün layihənin təqribi qiymətini öyrənməliyik.

"Platts " qəzeti: Necə fikirləşirsiniz, Bakı-Ceyhanın tikilməsi üçün son qərarın qəbul olunması nə vaxt gözlənilir?

İlham Əliyev: Əsas ixrac boru kəmərinin tikilməsi ABƏŞ-in müqaviləsinin bir hissəsidir və imzalandığı andan etibarən 64 ay ərzində tamamlanmalıdır. ABƏŞ-b müqavilə imzalanan vaxtda digər neft yataqları nəzərə alınmamışdı. Bu önəmli məsələni müzakirə edərkən, tarixi şübhəməməliyik. Qərarın dekabrın 12-də elan olunmasını gözləyirik, amma bu, təxirə salınsa, təəccüblənməyəcəyik.

"Röyter" agentliyi: Mövcud boru kəmərləri nəqlin tələblərinə nə dərəcədə cavab verir və Bakı-Ceyhanın tikilməsinə real ehtiyac nə vaxt yaranacaq?

İlham Əliyev: Bu gün "Azəri" və "Çıraq" neft yataqları üzrə neft çıxarılması gözlənildiyindən daha yüksəkdir. Əlavə axtarış-kəşfiyyat işlərindən sonra yataqlarda nə qədər neftin olduğunu biləcəyik. Məsələn, Rusiya ilə anlaşmamıza görə, 2002-ci ilə qədər 5 milyon ton neftin nəqli nəzərdə tutulub. "Azəri" və "Çıraq" üzrə neftin çıxarılma artımı bizə öhdəliklərimizi 2000-ci ilə qədər yerinə yetirməyə imkan verəcək. Yalnız təqribi dəyərləndirmələrdən danışımaq mümkündür.

"Houston chronicle" qəzeti: Neftin qiyməti Azərbaycanda neftin kəşfinə necə təsir edib?

İlham Əliyev: Əlbəttə, neftin qiymətinin düşməsi həm ARDNŞ-nin gəlirinə, həm də ölkə büdcəsinin gəlirinə təsir edib; bununla belə, xarici şirkətlərin Azərbaycana yatırım qoyması marağı azalmayıb və bu, sübut edir ki, yatırımcılar üçün Azərbaycan böyük potensiala malikdir.

"The Washington Post" qəzeti: Bakı-Ceyhanın xərcinin qiymətləndirmələrinin olduqca fərqli olması faktını nəzərə alsaq, hansının düzgün olduğunu necə müəyyən edərsiniz?

İlham Əliyev: Yaxşı sualdır. Mən ABƏŞ-ə eyni sualı verirəm, nə üçün ABƏŞ layihənin qiymətini belə anı olaraq artırdı. Biz ABƏŞ-in qiymətləndirmələrinə şübhə edirik və öz qiymətləndirmələrimizi aparırıq. 4 milyard dollar mənə həddindən artıq şişirdilmiş qiymət kimi görünür.

"Platts" qəzeti: Türkiyə Bakı-Ceyhanın tikilməsi üçün gərəkli, faydalı şərait yaratmağa razıdır?

İlham Əliyev: Mən belə düşünürəm. Boru kəmərinin gələcəyi Türkiyənin əlindədir. Boru kəmərinin qiymətləndirmələri Türkiyənin ən yüksək səviyyəli məsrəflərə zəmanət vermək niyyəti ilə sübut olunmalıdır.

"Röyter" agentliyi: Bakı-Ceyhanı zəruri etmək üçün nəql edilən neftin həcmi nə qədər olmalıdır?

İlham Əliyev: Biz ildə 50 milyon ton həcmində neft nəql etməyi nəzərdə tuturuq. Şərqi və qərbi Xəzərin birgə resursları belə həcmli boru kəmərinin tikilməsi üçün daha yetərli imkanlar yaradır. Bundan başqa, Bakı-Ceyhanın tikilməsi məsələsi enerji resurslarının regiondan axını üçün uzunmüddətli perspektivlər müəyyən edəcək. Biz əsas ixracat boru kəmərinin gələcək Avrasiya nəqliyyat dəhlizi üçün təməl hesab edirik.

İlham Əliyevin Türkiyənin "Nərgiz" TV televiziya şirkətinə verdiyi müsahibə

- Hörmətli İlham Əliyev beynəlxalq bazar üçün önəmli olan Xəzər dənizi hövzəsinin yeni neft və qaz yataqlarının açılması ilə Azərbaycan bütün dünyanın diqqətini bu regiona cəlb edir. Bununla əlaqədar nə gözləyirsiniz?

- Bilirsiniz ki, 1994-cü ildən bəri Azərbaycan öz neft ehtiyatlarını çox uğurla istismar edir. Biz nəhəng xarici neft şirkətləri ilə işgüzar əlaqələr qurduqdan sonra, böyük uğur əldə etmişik. Azərbaycan nefti dünya bazarına iki boru kəmərilə çıxarılıb və ixrac edilib: şimalda - Novorossiysk limanına qədər və qərbdə - Supsa limanına qədər. Hazırkı vəziyyət ondan ibarətdir ki, xarici şirkətlərlə birlikdə biz istismar edilən yataqlardan ildə 5 milyon tondan çox neft çıxarıyıq və bu, əlbəttə ki, Azərbaycan iqtisadiyyatına böyük yardımdır.

Əgər Xəzərin Azərbaycan sektorundan gələcəkdə 40-50 milyon ton neft çıxarılması faktını nəzərə alsaq, iqtisadiyyatımızın vəziyyəti üçün bunun mənasını təsvir etmək asandır.

Bu gün üçün biz malik olduğumuz bütün vəzifələri müvəffəqiyyətlə müzakirə edirik. amma başlıca vəzifə Bakı-Ceyhan boru kəmərinin tikilməsi və istismara verilməsidir. Biz bunun üzərində çalışırıq, danışıqlar aparırıq və ümid edirəm ki, ən yaxın vaxtda bu layihə ilə bağlı praktiki işlər başlayacaq.

- Deyilənə görə, bəzi maliyyə problemləri var. Konsorsiuma daxil olan neft şirkətləri tikintiylə bağlı daha çox məsrəf nəzərdə tutur, Türkiyə başqa rəqəmlər elan edir, Azərbaycan isə üçüncü rəqəmləri. Amerikadakı görüşlərdə öz nəzər-nöqtənizi qeyd edibsiniz. İndi nə deyə bilərsiniz?

- Bizim üçün təəccüblü idi ki, xarici neft şirkətləri, konsorsiumun üzvləri Bakı-Ceyhan boru kəmərinin tikilişində iqtisadi əlverişsizlik olduğunu bildirdilər, onların nəzər-nöqtələrinə görə, təxminən 3,7 milyard dollar edən çox yüksək məsrəflərə görə. Amma biz də qiymətləndirmə araşdırmaları aparmışdıq və bunun üçün tələb olunan yüksək məsrəflər az olub: təqribən 2,5 milyard dollar. Xəzər dənizi regionu üzrə ABŞ prezidentinin xüsusi müşaviri Riçard Morninqstarla görüşüm zamanı qərara gəldik ki, öz hesablama metodlarımızı Amerika hökumətinin metodları ilə müqayisə edək. Biz belə bir faktla razı qaldıq ki, belə yaxınlaşma nəticəsində məsrəflərin hesablanmış məbləği 3,7 milyard dollar olsun. Bundan sonra 3,7 milyard dollar söyləyən konsorsium üzvləri bir faktı qəbul etməli oldular ki, ABŞ hökuməti ilə bir yerdə bu layihənin həyata keçirilməsi dəyərini 2,4-2,5 milyard dollar həddində birgə hesablamamız rəşional idi. Konsorsium üzvlərinin, ABŞ hökumətinin və Türkiyənin bu ilkin qiymətləndirmədə rəyi çox önəmlidir. Bundan başqa, mənim bildiyim qədər, Türkiyə hökuməti əlavə gözlənilməz məsrəflərin bütün təzminatlarını öz üzərinə götürməyə hazırdır.

- Layihənin həyata keçirilməsində hər hansı maneələr gözləyirsiniz və tikintinin həyata keçirilməsinin şərtləri nədən ibarətdir?

- Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti və Türkiyənin Energetika Nazirliyi arasında Bakı-Ceyhan layihəsinin əsas məsələlərinin anlaşmasını təyin edən protokol İstanbulda imzalanıb. Bu protokol, bunun şahidi kimi, ABŞ prezidentinin xüsusi müşaviri R.Morninqstar tərəfindən imzalanıb. Ona görə də, biz praktiki işləri tezliklə başlayacağıq.

- Beləliklə, müqavilə imzalandıqdan sonra tikinti işlərinə başlayırsınız?

- Bəli, yekun qərar verildikdən sonra, yeni beynəlxalq təşkilat, boru kəmərinin tikintisi üzrə konsern və ya konsorsium yaradılacaq. Biz bu konsorsiumun tərkibi haqqında çox uzun müddətdir ki, danışıqlar aparırıq və bütün xarici partnyorlarımıza ciddi şəkildə bildirmişik ki, Azərbaycanın payı 50,1 faizdən az olmayacaq. Qalan pay layihənin potensial iştirakçıları arasında bölünəcək. Azərbaycanda çalışan xarici şirkətlər və həmçinin Xəzər dənizinin şərq hissəsində Qazaxıstanda, Türkmənistanda çalışan firmalar bu mövqeni qəbul edə bilərlər. Bu, qəbul olunandır, çünki nəinki Azərbaycanın, eləcə də bu ölkələrin nefti Bakı-Ceyhan boru kəmərilə Aralıq dənizinə nəql olunacaq. Fayda həm bizim, həm də qonşularımız üçündür. Üstəlik, bütövlükdə regionda stabilliyin gücləndirilməsinin bir başqa faktoru meydana çıxacaq.

- Türkiyə ilə Türkmənistan arasında türkmən qazının Türkiyəyə ötürülməsi haqqında müqavilənin olub-olmamasını soruşmaq yerinə düşər. Transxəzər qaz boru kəmərilə qazın ötürülməsinə Azərbaycanın vasitəçiliyi haqqında nə deyə bilərsiniz?

- Bu yaxınlarda Türkmənistanın rəhbəri bizim prezidentə məktub yazmışdı. Məktubda deyilirdi ki, Türkmənistan öz təbii qazının bu boru kəmərilə dünya bazarına nəqli haqqında yekun qərar verib. Türkmənistanın iştirakı ilə "PAG" beynəlxalq konsorsiumu yaradılıb. Mən Bakıda bu konsorsiumun nümayəndələri ilə görüşmüşəm və demişəm ki, biz Azərbaycanın konsorsiumda iştirakı şərtilə bu layihəni dəstəkləyirik. O səbəbdən ki, gələcəkdə Azərbaycan öz qazını bu boru kəmərilə Türkiyəyə və daha sonra Avropaya nəql edə biləcək.

- Azərbaycan öz, təbii qazını beynəlxalq bazarda nə vaxt realizə edə biləcək?

- Bunu bu gün demək çətindir, çünki biz hər il yalnız 6 milyard kubmetr qaz çıxarıyıq və bu, hətta öz daxili tələbatımızı ödəmir, çünki ölkənin illik tələbatını təqribən 13-15 milyard kubmetr qaz təşkil edir. Araşdırma və hidrokarbon resurslarının çıxarılması üzrə artıq 19 müqavilə imzalanıb və biz ümid edirik ki, Azərbaycanda təbii qaz böyük həcmdə çıxarılacaq, amma dəqiq rəqəmi əvvəlcədən söyləyə bilmərəm.

Bir daha bildirmək istəyirəm ki, Bakı-Ceyhan boru kəməri həm Azərbaycan, həm də Türkiyə, Avropa, Amerikada böyük müzakirələr mövzusunda çevrilib. Bir çox adamların bu layihəyə kifayət qədər soyuq münasibəti var, bəzi adamlar layihəyə hətta Azərbaycanın təbliğat addımı kimi də baxırlar. Amma biz hətta o zaman, 1994-cü ildə və bu gün açıqcasına bəyan edirik ki, Bakı-Ceyhan marşrutu üzrə əsas ixrac boru kəmərinə alternativimiz yoxdur. Bu, həm siyasi, həm də iqtisadi mənada faydalıdır və dövlətimizin suverenliyinin gücləndirilməsilə bağlı çox önəmlidir. Neft şirkətləri ilə əməkdaşlığa başlayarkən, biz bu yolda olan bütün çətinlikləri aydın şəkildə dərk etdik, amma buna baxmayaraq, biz başladığımız işi davam etdiririk və davam etdirəcəyik.

Mən Türkiyə ilə Azərbaycan arasında işgüzar əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinə çox şadam. Ümid edirəm ki, ən yaxın vaxtda biz Bakı-Ceyhan boru kəmərinin əsasının qoyulmasını bayram edə biləcəyik.

Murat Yetkin
"Nərgiz TV",
"Azərbaycan" qəzeti
1 iyun 1999-cu il

Heydər Əliyev məktəbinin layiqli yetirməsi

Otuz ildən artıqdır ki, Azərbaycanda banisi və yaradıcısı zati-aliləri Heydər Əliyev sayılan və tarixdə bənzəri olmayan möhtəşəm, qüdrətli bir məktəb fəaliyyət göstərir. İnsanlara yaşamağı və mübarizə aparmağı, xalqın mənafeyinə xidmət göstərməyi öyrədən bu canlı və həmişəyaşar məktəb "Heydər Əliyev məktəbi" adlanır. Zəngin tarixi ənənəyə, müdrik Şərq fəlsəfəsinə, dövlət quruculuğu və idarəetmə sahəsində ümumdünya təcrübəsinə arxalanan bu məktəb uzun illər boyu kərpic-kərpic ucaldılaraq qeyri-adi, əzəmətli və müqəddəs bir ocağa çevrilmişdir. Hələ bir neçə il bundan əvvəl - "Azərbaycan" qəzetinin 21 noyabr 1996-cı il tarixli sayında dərc olunmuş "Yaratmağı, qurmağı və idarəetməni öyrədən bir məktəb" adlı məqaləmdə Heydər Əliyev məktəbinin başlıca xüsusiyyətlərini qeyd etmişdim; xalqı, vətəni, milləti sonsuz məhəbbətlə sevmək; dövlətimizin qüdrətinin möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın yüksəlməsinə hər vəchlə kömək göstərmək; Azərbaycanın mənafeyini hər şeydən yüksək tutaraq və daim müdafiə etmək; xırda hisslərdən, şəxsi ambisiyalardan və haramdan uzaq qaçmaq; yüksək peşəkarlıq və prinsipliliklə çalışmaq, daim sosial ədalət prinsiplərinə sadıq qalmaq; hər cür neqativ və sui-istifadə hallarına, məsləksizliyə qarşı ciddi və bərk mübarizə aparmaq, müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinə və onun qaranı sayılan Prezidentə sədaqəti olmaq!

Hazırda respublikamızda və keçmiş SSRİ məkanında bu məktəbin minlərlə məzunu uğurla çalışır. Heydər Əliyev məktəbi tarixi gerçəklərə obyektiv yanaşmağı, hadisələri real qiymətləndirməyi, mövcud vəziyyəti dərinlən və hərtərəfli təhlil edərək düzgün nəticə çıxarmağı öyrədir. Tələsib səhv etmək, yubanıb itirmək bu məktəbin prinsiplərinə yaddır. Hamı bu məktəbdə "oxuya", "təhsil ala" bilər! Lakin yalnız görüb-götürməyi və öyrənməyi bacaran, bilikli və istedadlı insanlar orada siyasi və dövlət xadimi tək yetişirlər. Bu məktəbi gözü götürməyənlər, onun müdavimlərinə qarşı ciddi-cəhdlə mübarizə aparanlar, hətta bu yolda hər cür çirkin sayıqlar yayaraq, ideoloji təxribatlar törədənlər də var. Özü də Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi möhkəmləndikcə, beynəlxalq aləmdə nüfuzu yüksəldikcə belələri daha da fəallaşır, azğınlaşırlar. Lakin tarixin mehvərini geriyə döndərmək mümkün olmadığı kimi, Heydər Əliyev məktəbinin fəaliyyətini də saxlamaq olmaz! Azərbaycanın müstəqillik yoluna qədəm qoyduğu dövrdən sonra bu məktəbin yetişdirdiyi ən istedadlı və bacarıqlı siyasətçilərdən biri də İlham Əliyevdir.

Keçmiş sovetlər birliyinin ən nüfuzlu təhsil ocaqlarından birinin əvvəlcə tələbəsi, sonra isə müəllimi olan peşəkar diplomat İlham Əliyev hər kəsə nəsb olmayan həyat yolu keçmişdir. Görkəmli siyasi və dövlət xadimi ailəsində dünyaya gələn, gözünü açdığı ilk anlardan zəngin siyasi mühitdə tərbiyələndirilən İlham Əliyev, mübaliğəsiz desək, Heydər Əliyev məktəbinin yeganə "əyani" və əlaçı tələbəsidir. O, hələ böyük siyasətə qədəm qoymamışdan əvvəl, bu mürəkkəb və çətin sahənin yüksəliş, tənəzzül, təqib və məhrumiyyətlə dolu dövrlərini yaşamış, həyatın sərt sınaqlarına məruz qalmışdır. 1993-cü ildə zati-əliləri Heydər Əliyev xalqın arzu və istəyi ilə yenidən respublika rəhbərliyinə qayıtdıqdan sonra İlham Əliyev üçün daha bir sınaq dövrü başlanmışdır. Terror, sui-qəsd, təxribat və dövlət çevrilişinə cəhd əməlləri ilə xarakterizə edilən bu dövr, həm də Azərbaycanın ətrafında uzun illər yaradılmış informasiya blokadasının dağıdılması, ölkəmizin beynəlxalq arenaya çıxması, dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə intensiv danışıqlar aparılması kimi də xarakterizə olunur. Ölkə daxilində və yaxın xaricdə Azərbaycanın müstəqilliyini istəməyən qüvvələr tərəfindən böyük əngəl və maneələr yaradıldığı danışıqlar prosesi hamar və rahat keçmirdi. Lakin Heydər Əliyevin işləyib hazırladığı neft strategiyasının həyata keçirilməsində ən fəal və səmərəli iş aparan İlham Əliyev, o cümlədən digər iştirakçılar yaxşı bilirdilər ki, ölkəmizin iqtisadi dirçəlişi və tezliklə Dünya Birliyinin bərabərhüquqlu üzvləri sırasına qoşulması danışıqların uğurundan asılıdır. Əvvəlki iqtidarın dövründə başlayan "neft danışıqları" AXC-nin "liderlərinin" səriştəsizliyi və təcrübəsizliyi, habelə bu prosesə nəzarət edən və cəlb olunan şəxslərin yalnız şəxsi mənafelərini düşünməsi, Azərbaycanın milli və dövləti maraqlarını hər an tapdalamağa hazır olması həmin danışıqları uğursuzluğa düşürmüşdü. İş o yerə çatmışdı ki, danışıqların aparılması əcnəbi şəxsə - Slovakiya vətəndaşı Marat Manafova həvalə olunmuşdu. Özünü "böyük neft mütəxəssisi" kimi qələmə verən Rəsul Quliyevin yaranmış vəziyyətdən istifadə edərək neft müqaviləsi ilə bağlı danışıqlarda təşəbbüsü öz əlinə almasında bircə məqsədi vardı: Azərbaycan xalqına məxsus olan sərvətlər hesabına özünə daha çox var-dövlət toplamaq və siyasi hakimiyyəti ələ almaq! Bu yolda heç nədən çəkinməyən Rəsul Quliyev neft kontraktlarının ən qatı və gizli əleyhdarlarından idi. O, baş nazirin müavini, bu işə rəhbərlik edən şəxs kimi danışıq aparmaq səlahiyyətini neft sahəsi ilə heç bir əlaqəsi olmayan, neft müqavilələri haqqında elementar təsəvvürü belə olmayan Marat Manafova həvalə etməklə Azərbaycanın milli mənafeyini kobud şəkildə tapdalamışdı. Əgər onların birgə hazırladıqları müqavilənin variantı qəbul edilsəydi, "Çıraq" neft yatağından neft yalnız 2007-ci ildə, yəni müqavilə imzalandıqdan 13 il sonra çıxarılaçaqdı. "Əsrin müqaviləsi" isə ilkin neft hasilatının 3 il sonra, yəni üzdənirəq neft diplomatlarının razılaşıqları vaxtdan 10 il tez reallığa çevirdi. Quliyev-Manafov

danışıqlarına görə, səmt qazı Azərbaycana bazar qiymətinə satılmalı idi. İndi isə bütün səmt qazları ölkəmizə pulsuz verilir. Bütün bu güzəştlər isə xarici neft şirkətlərindən 300 milyon dollar rüşvət almağa xidmət edirdi.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin rəhbərliyi və nəzarəti altında başlanılan neft danışıqları isə xalqın və dövlətin mənafeyinə tabe etdirilmişdi. Hətta danışıqlar prosesi düyünə düşəndə, dayandırılmaq məqamına çatanda belə heç kəs güzəştə getmək, geriye çəkilmək barədə düşünmürdü. Həmin dövrü İlham Əliyev belə xatırlayır: "Biz xarici şirkətlərə deyirdik: Siz ayrı-ayrı şirkətlərin maraqlarını müdafiə edirsiniz. Biz isə ölkənin və Azərbaycan xalqının maraqlarını müdafiə edirik. Əgər siz səfə yol versəniz, bu, sizin şirkətin yalnız bir layihəsində öz əksini tapacaq, əgər biz səfə yol versək, bu səf bütün Azərbaycan xalqının mənafeyinə xələl gətirəcəkdir. Başqa sözlə, biz heç cür heç bir səfə yol verə bilmərik".

"Əsrin müqaviləsi"nin böyük uğurundan sonra daha 18 neft müqaviləsi imzalanmışdır. Həmin müqavilələrlə bağlı aparılan bütün danışıqlarda İlham Əliyev yaxından və fəal iştirak etmişdir. 1997-ci ilin fevral ayının 10-12-də ABŞ-ın Hyuston şəhərində Kembric Enerji Tədqiqatları Assambleyasının enerji problemlərinə dair keçirdiyi beynəlxalq konfransda, 1998-ci ilin mart ayında isə Vaşinqtonda, Los-Ancelesdə və San-Fransiskoda bir sıra konfransların, seminarların işində iştirak edən İlham Əliyev səfərlər dövründə ABŞ-ın dövlət və siyasi xadimləri, işgüzar dairələrin nümayəndələri ilə görüşüb səmərəli danışıqlar aparmış, Amerikanın nüfuzlu siyasi qəzetlərinə müsahibələr vermiş, diplomatik məharəti ilə hamını heyran qoymuşdur. Bütün Azərbaycan xalqı onun bu görüş və çıxışlarını televiziya ekranı vasitəsilə heyranlıqla izləyirdi. Onun diplomatik fəaliyyətinin özəyində Azərbaycan neftindən, neft amilindən Azərbaycan xalqının, müstəqil Azərbaycan dövlətinin mənafeyi naminə istifadə etmək cəhdi durur. Özü bu barədə deyir: "Məlumdur ki, neft bəzi ölkələrə çiçəklənmə, inkişaf gətirir, bəzən düşmənçiliyə səbəb olur. Biz indi elə etməliyik ki, neft beynəlxalq əməkdaşlıqda Azərbaycanın mövqeyini daha da möhkəmləndirsin, xalqımızın gələcək firavan həyatının möhkəm əsası qoyulsun. Mən əminəm ki, Azərbaycan öz müstəqilliyini qoruyub saxlayacaq və möhkəmləndirəcəkdir. Əminəm ki, ölkəmizin ərazi bütövlüyü tezliklə təmin olunacaq, xalqımız sülh şəraitində yaşayacaq və gələcəkdə biz neftdən gələn gəlirləri sosial sahəyə siyasət, mədəniyyət, təhsil sahələrinə yönəldəcəyik. Mən inanıram ki, Azərbaycan beynəlxalq aləmin mühüm, ayrılmaz hissəsi kimi durmadan inkişaf edəcəkdir".

Ötən ay Türkiyənin İstanbul şəhərində zati-aliləri Heydər Əliyevin ideya müəllifi və baş memarı olduğu Bakı-Ceyhan neft kəməri layihəsinin çəkilişi barədə müqavilə imzalandı. Uzun illər ərzində çətin və mürəkkəb danışıqların, müəyyən mübahisələrin obyektinə olan bu layihənin gerçəkliliyə çevrilməsi hamını hədsiz sevindirir. Heydər Əliyevin yeni neft strategiyasının mühüm tərkib hissələrindən sayılan Bakı-Ceyhan neft kəmərinin çəkilişi barədə saziş bağlanması o qədər əzəmətli bir hadisədir ki, hər şeyə qulp qoymağa adət edən müxalifət belə bu dəfə onu gözdən salmağa çalışmır. Əksinə "bu sazişin əsası 1992-ci ildə Əbülfəz Elçibəy iqtidarı dövründə qoyulmuşdur" kimi gülünc bir fikirlə çıxış edir. Əvvəla, çox qısa bir müddətdə xalqın etimadını itirərək hakimiyyətdə duruş gətirə bilməyən təcrübəsiz və səriştəsiz iqtidarın belə bir müqaviləni hazırlayıb bağlaması qeyri-mümkündür. İkincisi, əgər Bakı-Ceyhan neft kəməri sazişi 1992-ci ildə bağlansaydı, o, Azərbaycanın gələcəyi, ölkəmizin iqtisadiyyatı üçün böyük bir zərbə olardı. Layihənin gerçəkliliyə çevrilməsinin baş icraçılarından biri olan İlham Əliyev özü bu barədə deyir: "Əlbəttə, biz bu sazişi bir il, yaxud iki il bundan əvvəl də imzalaya bilərdik. Amma bizim məqsədimiz o idi ki, Bakı-Ceyhan neft kəməri barədə sazişi nəyin bahasına olursa-olsun yox, məhz Azərbaycanın siyasi və iqtisadi maraqlarına uyğun şəkildə imzalayaq. Mən hesab edirəm ki, biz buna nail olmuşuq".

Hazırlanmasında və imzalanmasında İlham Əliyevin də böyük zəhmət payı olan neft müqavilələrinin müstəqil Azərbaycana gətirdiyi fayda ilbəil artır. Artıq ölkəmizə neftlə bağlı beş milyarddan artıq sərmayə qoyulmuşdur. Hazırda xidmət sahələri inkişaf edir, infrastruktur formalaşır. Hesablamalara görə, bir neçə ildən sonra respublikamız ildə azı 50-60 milyon ton neft və 25-30 milyard kubmetr qaz ixrac edəcəkdir. Xəzərin karbohidrogen ehtiyatlarının satışından əldə olunan gəlir iqtisadiyyatın əsaslı yüksəlişinə, xalqın güzəranının yaxşılaşmasına şərait yaradacaqdır. İlham Əliyevin Azərbaycan televiziyasına verdiyi müsahibədə səslənən bir fikri xatırlatmaq istəyirəm: "Mən əminəm ki, Azərbaycanın gələcəyi çox parlaq olacaqdır. Azərbaycan iqtisadi cəhətdən güclü bir ölkəyə çevriləcəkdir. Buna hər cür əsas vardır. Mən bunu işin içində olan adam kimi deyə bilərəm ki, Azərbaycanı qarşıda nələr gözləyir. Hansı faydalar, hansı işlər gözləyir, Azərbaycana nə qədər valyuta axacaqdır, Azərbaycanda həyat səviyyəsi nə qədər qalxacaqdır, yaxşılaşacaqdır. Ona görə də biz hamımız elə etməliyik ki, gələcəkdə də bu yoldan dönməyək. Gələcəkdə də Azərbaycan etibarlı əllərdə olmalıdır". Öz fəaliyyətində daim xalqın və dövlətin mənafeyini üstün tutan İlham Əliyev kimi istedadlı və bacarıqlı bir gəncin siyasət meydanında olması, təcrübə və səriştəsini sürətlə artırması haqlı qürur və razılıq hissi doğurur.

Deputat olmaq, müstəqil dövlətimizin normal fəaliyyəti üçün yeni qanunlar yaradılması prosesində iştirak etmək şərəfli işdir. Üstəlik seçicilərin etimadını doğrultmaq, vaxtaşırı onlarla görüşərək qayğı və problemlərinin həllində yardımçı olmaq da vacibdir. Xalqın mənafeyini güdmək, seçicilərin verdiyi hər bir tapşırıqda diqqət və

məsuliyyətlə yanaşmaq millət vəkili kimi İlham Əliyevin fərqləndirici xüsusiyyətlərindəndir. Onun deputat seçildiyi Qaradağ rayonu ən çox sənaye müəssisələri yerləşən ərazilərdəndir. Cəbhə bölgəsindən uzaqda yerləşsə də, müharibənin nəfəsi buradan da yan keçməyib. Hazırda rayonda xeyli Qarabağ müharibəsi əli, veteranı və iştirakçısı, yüzlərlə qaçqın yaşayır. İdarə və müəssisələrin tam gücü ilə işləmədiyi bir vaxtda rayonun və sakinlərinin qayğı və problemlərini yoluna qoymaq müəyyən çətinliklər törədir. Bu məsələlərin həllində İlham Əliyev Qaradağda yaşayanların ən yaxın xeyirxahı və yardımçısıdır. Millət vəkili İlham Əliyevin təşəbbüs və köməyi sayəsində son illərdə Qaradağ rayonunda xeyli tikinti və abadlıq işləri aparılmış, yollara asfalt döşənmişdir. Ən əsası Lökbatan qəsəbəsində müharibə əlilləri üçün beşmərtəbəli yaşayış binası tikilərək Vətən uğrunda döyüslərdə sağlamlıqlarını itirənlərə verilmişdir. İlham Əliyev daim qaçqınlara və məcburi köçkünlərə maddi və mənəvi yardım göstərir, bayram və əlamətdar günlərdə köməyə ehtiyacı olan seçicilərini unutmur. Bu gün Qaradağda hamı bu gənc millət vəkilinin qayğı və xeyirxahlığından, insanlara arxa durmaq qabiliyyətindən ağızdolusu danışıq.

İlham Əliyev həm də Milli Olimpiya Komitəsinin sədridir. Onun Olimpiya Komitəsinin sədri kimi gördüyü işlər, son illərdə Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq yarışlarda qazandıqları uğurlar respublika ictimaiyyətinə yaxşı məlumdur. İdmançılar, məşqçilər, idman mütəxəssisləri və alimləri İlham Əliyevin bu sahədəki fəaliyyətinə yüksək qiymət verirlər. Onun diqqət və qayğısı sayəsində bir sıra yeni idman qurğuları tikilmiş, idmana və idmançılara yardım üçün imkanlı adamlar hesabına sponsorlar cəlb edilmiş, Olimpiya Komitəsində xüsusi təqaüdlərin verilməsinə başlanmışdır. Bu gün Azərbaycan idmançıları dünyanın bütün ölkələrində keçirilən nüfuzlu yarışlarda iştirak edə bilir, yüksək nəticələr qazanaraq milli bayrağımızı göylərə qaldırırlar. Mübaliğəsiz demək olar ki, idmançılarımızın hər birinin beynəlxalq yarış və çempionatlardakı qələbəsində İlham Əliyevin də müəyyən payı və zəhməti var. Əlbəttə, vətəninə və xalqını sevən, onun sabahını düşünən hər kəs qazanan uğurlara sevinməli, vətən və xalq naminə iş görənlərin əməyini qiymətləndirməyi bacarmalıdır. Təəssüf ki, daim ağa qara deməyə adət etmiş müxalifət öz şəkərindən əl çəkmir. Bir sıra qəzetlər və radiostansiyalar İlham Əliyevin fəaliyyətinə qara yaxmaqla məşğul olur, sanki onun barəsində qərəzli və yalan materiallar verməkdən zövq alırlar. Bunun bir səbəbi qısqançlıq və İlham Əliyevin siyasət aləmində nüfuzunun getdikcə artmasından doğan narahatlıq hissindən irəli gəlir. Bir qrup gənc tərəfindən bu günlərdə "Azərbaycan" qəzetində dərc olunmuş bəyanatda mətbuatda İlham Əliyevə qarşı gedən haqsız və əsassız kampaniyaya etiraz edilirdi. İlham Əliyevin ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, Milli Məclis üzvü və Olimpiya Komitəsinin sədri kimi gördüyü işlərdən məlumatı olan hər bir vicdanlı şəxs həmin bəyanatın altından imza atmağa hazırdır! Hər bir siyasi mübarizə qanun çərçivəsində, etik normalara əməl olunmaqla və mərdliklə aparılmalıdır. Belə halda böhtan və iftiraya yer qalmır. Azərbaycandakı radikal müxalifətdən fərqli olaraq, dünyanın bir sıra siyasətçiləri İlham Əliyevin diplomatiyasına, neft müqavilələri ilə bağlı aparılan danışıqlardakı fəaliyyətinə layiqincə qiymət verirlər. Onlardan iki nəfərin söylədiklərini diqqətə çəkmək istəyirəm.

"Dünya neft sənayesinin tarixi" adlı məşhur kitabın müəllifi Daniel Yorge: "Cənab İlham Əliyev neft sənayesinin müvəffəqiyyətli inkişafı üçün çalışan şəxslərdən biridir. Neft şirkətləri onu öz sahəsini bilən bir mütəxəssis kimi tanıyırlar".

"Yunokal" şirkətinin vitse-prezidenti Əndri Fokler: "Bu dövr Azərbaycan üçün çox vacib olan dövrdür. Bu dövrdə Azərbaycanın mövqeyini müdafiə edən şəxslərə ehtiyac böyükdür. İlham Əliyev diplomatiyası bu baxımdan əvəzsiz mənə kəsb edir".

Deyirlər, ən ədalətli hakim zamandır. Şübhə etmirik ki, tarix hər şeyi öz yerinə qoyacaq. Heydər Əliyev məktəbinin layiqli yetirmələri daim cəmiyyətdə özlərinə layiq mövqedə dayanacaqlar. İyirmi-otuz ildən sonra Azərbaycanın iqtisadi və siyasi inkişafını bugünkü gənclər müəyyənləşdirəcəklər. İndi Azərbaycanda gənclərə etimad göstərilir, onlara məsul vəzifələr tapşırılır. YAP-ın birinci qurultayında İlham Əliyevin gənclərlə iş üzrə YAP sədrininin müavini seçilməsi hamının ürəyindən olmuşdur. Azərbaycan xalqı İlham Əliyevi sevir və ona inanır.

Xanoqlan Şıxəliyev
"Azərbaycan" qəzeti
24 dekabr 1999-cu il

Respublika Sarayında "Əsrin Müqaviləsi"nin beşinci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə ARDNŞ-in birinci vitse – prezidenti, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin məruzəsi

Möhtərəm cənab prezident!

Hörmətli qonaqlar!

Xanımlar və cənablar!

Bu gün biz Azərbaycan xalqının, müstəqil Azərbaycan dövlətinin həyatında baş verən unudulmaz və tarixi bir hadisənin işığına yığılmışıq. Bu gün Azərbaycan neftçilərinin, ölkənin bütün vətəndaşlarının böyük bayramıdır. Bu gün bu əzəmətli Respublika sarayında Azərbaycan neft sənayesinin, ümumiyyətlə iqtisadiyyatımızın inkişafında, bütün xalqımızın güzəranında yeni dövrün əsasını qoyan "Əsrin müqaviləsi"nin beşinci ildönümünü qeyd edirik. Biz bu bayram təntənəsində dostlarımızla, tərəfdaşlarımızla, xarici neft şirkətləri, dost ölkələri təmsil edən dəyərli insanlarla birlikdəyik. Bu, bizim ümumi bayramımızdır. Bu xoş və gözəl günümüzdə bizimlə birlikdə olan hər bir kəsi səmimiyyətlə salamlayır və hamınıza - Xoş gəlmişsiniz! - deyirik.

Şübhəsiz ki, ən böyük qürur və fərəh hissini hamıdan da çox biz - Azərbaycan neftçiləri keçiririk. Müstəqil Azərbaycan bu günü və sabahı üçün böyük tarixi əhəmiyyət kəsb edən neft strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsinin fəal iştirakçıları kimi biz əvvəlki nəsillərin görkəmli nailiyyətlərini inkişaf etdirir və gələcək nəsillər üçün xoş güzəranın təməlini qoyuruq. Xalqımızın çağdaş tarixində Azərbaycan neftçilərinin üzərinə düşən bu missiya həqiqətən də şərəflidir. Deyə bilərik ki, məhz bu müqavilə ilə başlanmış iş XXI əsrdə Azərbaycanın dinamik inkişaf yolunu müəyyən edir.

Zaman baxımından həqiqətən qısa olan bu beş il ərzində Azərbaycanın həyatında köklü dəyişikliklər baş vermişdir. Sözsüz ki, bunların böyük bir qismi "Əsrin müqaviləsi"nin həyata keçirilməsi ilə bağlıdır. İqtisadiyyatın neft sektorunun inkişaf etdirilməsi sahəsində Azərbaycanın əldə etdiyi böyük nailiyyətləri daha yaxşı dərk etmək üçün bu dövrdən əvvəl nələr baş verdiyini, Azərbaycan xalqının hansı fəlakətlərlə üzləşdiyini yada salmaq lazımdır.

Xarici neft şirkətlərinin Azərbaycan neftinə marağı ilk dəfə 1989-cu ildə meydana çıxdı. 1993-cü ilə qədər danışıqlar prosesi - əgər ümumiyyətlə onu belə adlandırmaq olarsa - ləng gedirdi. Azərbaycan tərəfindən bu iş çox qeyri-peşəkar səviyyədə aparılırdı. 1993-cü ilin yazında Azərbaycanın əvvəlki rəhbərliyi tərəfindən elə bir müqavilə variantı hazırlanmışdır ki, əgər o imzalansaydı, ölkə iqtisadiyyatına böyük zərər gətirmiş olardı. Xalqın etimadını büsbütün itirmiş iqtidar, tamamilə iflasa uğramış Xalq Cəbhəsi rejimi cəmi bir il ərzində ölkəni xaos və hərc-mərcliyə düşürəndi, total böhrana məruz qoydu.

Həmin böhran əslində həm iqtisadi böhran idi, həm siyasi böhran idi, həm də o dövrdəki iqtidara etimad böhranı idi. Elçibəy rejimi öz acınacaqlı vəziyyətini heç olmasa bir qədər yaxşılaşdırmaq üçün müqaviləni hər cür şərtlərlə, ən yararsız, hətta milli mənafeələrə zidd olan şərtlərlə imzalamağa hazır idi. Onlar anlamırdılar, heç anlamaq belə istəmirdilər ki, müqavilənin şərtləri Azərbaycanın iqtisadi inkişafı üçün nə deməkdir. Onları düşündürən, onları narahat edən, onları tələsməyə vadar edən ancaq bir məsələ var idi: nəyin bahasına olursa-olsun, hətta öz xalqının mənafeələrinə xəyanət bahasına belə bu çürük rejimi qoruyub saxlamaq, hakimiyyətdə qalmaq.

Belə bir ağır şəraitdə xalqın istəyi və tələbi ilə rəhbərliyə gələn Heydər Əliyev ölkəni fəlakətdən və parçalanmaqdan, vətəndaş müharibəsindən və iqtisadi böhrandan xilas etdi. Biz hamımız o illər Azərbaycanda yaşamış və həmin günləri yaxşı xatırlayırıq. Buna görə də bu barədə uzun-uzadı danışmağa ehtiyac duymuram.

Azərbaycanın 1993-cü ildəki acınacaqlı halını və indiki vəziyyətini müqayisə etmək belə kifayətdir. Zənnimcə, bayramımızda iştirak edən əcnəbi qonaqların da bir qismi o zaman Azərbaycanda olmuş, real vəziyyəti öz gözləri ilə görmüşlər. Onlar da bunu təsdiq edə bilirlər.

Azərbaycanın yeni rəhbərliyi yaranmış şəraitdə ölkənin milli maraqlarına xələl gətirən bu müqavilənin 1993-cü il iyunun 21-ə təyin olunmuş imzasından imtina etməyə məcbur oldu.

Hadisələrin sonrakı inkişafı yenə də çətinliklərsiz ötmədi. Özünü "böyük neft mütəxəssisi" kimi qələmə verən baş nazirin müavini Rəsul Quliyev yaranmış vəziyyətdən sui-istifadə edərək təşəbbüsü öz əlinə aldı. Azərbaycan hökuməti adından Rəsul Quliyev xarici şirkətlərlə danışıqlar aparmaq səlahiyyətini Slovakiya vətəndaşı Marat Manafova həvalə etdi və bunun üçün 1993-cü il iyul ayının 26-da xüsusi mandat imzaladı. Rəsul Quliyev öz şəxsi maraqları naminə ölkənin bütün iqtisadi inkişafının taleyini neft sahəsi ilə heç bir əlaqəsi olmayan, neft müqavilələri haqqında elementar təsəvvürü belə olmayan digər dövlətin vətəndaşına həvalə etdi. Manafov tərkibində Azərbaycanın heç bir nümayəndəsi olmayan ekspertlər qrupu yaratdı və Londonda xarici şirkətlərlə müqavilə üzrə danışıqlara başladı.

Təsəvvür edin ki, əgər Manafovun hazırladığı və Rəsul Quliyevlə razılaşdırılmış müqavilənin variantı qəbul edilsəydi, Azərbaycan xalqını nələr gözləyirdi. Vaxtınızı çox almadan bəzi məqamlar üzərində dayanmaq istəyirəm.

Həmin variantda kəşfiyyat dövrü üçün 6 il müəyyən olunmuşdu və bu dövrdə xarici sərmayələrin həcmi cəmi 21 milyon dollar təşkil etməli idi. Müqayisə üçün deyim ki, artıq indi, yəni "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasından beş il keçəndən sonra sərmayələrin həcmi 2 milyard dollar təşkil edir. Müqavilənin əvvəlki variantına əsasən, "Çıraq" yatağından neft yalnız 2007-ci ildə, yəni müqavilə imzalandıqdan 13 il sonra hasil olmalı idi. Biz isə neft hasilatının, başlanmasına 1997-ci ildə, daha doğrusu müqavilə imzalandıqdan 3 il sonra nail ola bildik və bu da "Əsrin müqaviləsi"nin mütləq bir şərti idi. Həmin gündən indiyə qədər "Çıraq" yatağından 5,5 milyon ton neft hasil edilmişdir. Daha sonra. Müqavilənin əvvəlki variantına əsasən, səmt qazı Azərbaycana bazar qiymətinə satılmalı idi. Biz isə bütün səmt qazının Azərbaycana pulsuz verilməsinə nail olduq. Bu günədək konsersum tərəfdən 1,2 milyard kubmetr səmt qazı çıxarılmış və Azərbaycana pulsuz verilmişdir.

Belə bir sual ortaya çıxır: Məgər Rəsul Quliyev Azərbaycanı hansı uçuruma itələdiyini anlamırdımı? Xeyr, o, bunu çox gözəl başa düşürdü. Lakin onun üçün bunun heç bir əhəmiyyəti yox idi. Onun üçün özünün şəxsi maraqları xalqın maraqlarından üstün idi və bu maraqlar naminə o, ölkənin bütün neft sərvətlərini girov qoymağa hazır idi. Quliyevin göstərişi ilə Manafov xarici neft şirkətlərindən 300 milyon dollar rüşvət ala bilmək üçün onlara belə sərfəli şərtlər etmişdi. Həmin 300 milyon dollar isə əslində bonuslar şəklində Azərbaycan Respublikasının xəzinəsinə daxil olmalı idi.

Qeyd etməliyəm ki, xarici neft şirkətləri yüksək ləyaqət göstərərək bu sövdələşməyə getmədilər və öz dövlətlərinin ölkəmizdəki səfirləri vasitəsilə Azərbaycan prezidentinə bu barədə məlumat çatdırdılar. Prezident məlumat alan kimi, Manafov tərəfindən aparılan danışıqların davam etdirilməsini qadağan etdi və müqavilə üzrə danışıqların aparılmasını bilavasitə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinə tapşırırdı.

Müqavilə üzrə danışıqlar faktiki olaraq yenidən başladı. Deyə bilmərəm ki, onlar asan gedirdi. Hər bir tərəf, təbii ki, öz maraqlarını maksimum dərəcədə təmin etməyə çalışırdı. Hərdən işlər düyünə düşürdü. Danışıqların 1994-cü ilin yazında və yayındakı - İstanbul və Hyustondakı son mərhələləri xüsusilə çətin keçdi. Danışıqların gedişi zamanı böhran anları da olurdu və Azərbaycan tərəfi danışıqları dayandıрмаğa yaxın idi. Çünki bəzi şərtləri ölkənin milli maraqları üçün qəbul edilməz hesab edərək onlarla razılaşa bilmirdi.

Biz xarici şirkətlərə deyirdik: Siz ayrı-ayrı şirkətlərin maraqlarını müdafiə edirsiniz. Biz isə ölkənin və Azərbaycan xalqının maraqlarını müdafiə edirik. Əgər siz səhvə yol versəniz, bu sizin şirkətin yalnız bir layihəsində öz əksini tapacaq, əgər biz səhv etsək, bu səhv bütün Azərbaycan xalqının mənafeyinə xələl yetirəcək. Başqa sözlə, biz heç cür heç bir səhvə yol verə bilmərik.

Deməliyəm ki, Natiq Əliyevin, Xoşbəxt Yusifzadənin, Valeh Əsgərovun, mənim və başqa mütəxəssislərimizin daxil olduğu Azərbaycan danışıqlar qrupu bu çətin sınaqdan şərəflə çıxdı və böyük zəhmət hesabına Azərbaycanın maraqlarına tamamilə cavab verən müqavilə şərtlərinə nail olduq. Bunun həqiqətən belə olması bir çox müstəqil ekspertlərin təhlili ilə, ən başlıcası isə həyatın özü ilə təsdiq edildi.

Bu beş il ərzində "Əsrin müqaviləsi"nin həyata keçirilməsi nəticəsində əldə olunmuş nailiyyətlər göz qabağındadır. Gələcək haqqında isə təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, 30 il ərzində Azərbaycan "Əsrin müqaviləsi"ndən bütün gəlirin 80 faizini, xarici neft şirkətlərinin hamısı birlikdə isə cəmi 20 faizini götürəcəkdir.

Beləliklə, Heydər Əliyevin neft strategiyasını ardıcıl həyata keçirərək Azərbaycan böyük iqtisadi, siyasi və coğrafi-strateji uğurlara nail olmuşdur.

Gələcəkdə isə bu uğurlar daha da artacaqdır. Azərbaycan indi artıq bölgənin coğrafi-siyasi mərkəzinə çevrilmişdir. Azərbaycanın bölgədəki və onun hüdudlarından kənardakı vəziyyətə təsiri getdikcə daha da artacaqdır. Biz həmişə hesab etmişik və hesab edirik ki, neft bizim üçün məqsəd deyil, vasitədir. Bu gün Azərbaycan xalqının firavanlığını və gələcək nəsillərin firavanlığını təmin etmək vasitəsi, yeni iş yerlərinin yaradılması üçün vasitə, gələcəkdə yalnız neft sektorundan asılı olmamaq üçün iqtisadiyyatın yeni sahələrinin yaradılmasından ötrü vasitə, Azərbaycan xalqının rifah səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün vasitə, maaşların, təqaüdlərin və müavinətlərin artırılması üçün vasitə, ən başlıcası isə Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin möhkəmlənməsi üçün vasitədir. Bu gün mən tam məsuliyyətlə bəyan edirəm ki, əgər biz bütün planlarımızı həyata keçirə bilsək - mən buna şübhə etmirəm - yaxın gələcəkdə Azərbaycan ən yüksək həyat səviyyəli ölkələrdən birinə çevriləcəkdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

Bu gün biz bu saraya təntənəli mərasimə toplaşmışıq. Bu, "Əsrin müqaviləsi"nin təntənəsidir. Bu, Heydər Əliyevin neft strategiyasının təntənəsidir. Bu, müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici və daxili siyasətinin təntənəsidir. Budur "Əsrin müqaviləsi", budur Heydər Əliyevin neft strategiyası!

"Azərbaycan" qəzeti
21 sentyabr 1999-cu il

Neft strategiyası: İlham Əliyev xarici ölkələrin demokratik dairələri tərəfindən dəstəklənəcək

Azərbaycanın xarici siyasət kursunun politoloji təhlili prezident Heydər Əliyevin balanslaşdırma siyasətinə üstünlük verdiyini bir daha təsdiqləyir. Fövqəldövlətlər arasındakı ziddiyyətlərin gərginləşdiyi bir məqamda milli maraqların uzlaşdırılması müasir diplomatiyamızın pozitiv göstəricilərindən sayıla bilər və Heydər Əliyev də bunun öhdəsindən uğurla gələ bilmişdir. Sözsüz ki, Azərbaycanın bu uğurunu şərtləndirən vacib məqamlardan biri də Neft Strategiyasının yönəldiyi hədəflərin düzgün müəyyənləşdirilməsi olub. Bunun müqabilində isə neft faktoru Azərbaycanın xarici siyasət konsepsiyasının arxalandığı başlıca komponentlərdən birinə çevrilib. Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Neft Strategiyasının mahiyyəti son dərəcə çoxşaxəli kombinasiyaları ehtiva edir. Və bu reallıq özündə əsasən üç başlıca komponenti birləşdirir:

1. Heydər Əliyevin neft faktorunu iqtisadi amildən siyasi təsir vasitəsinə çevirməsi ən başlıca uğurlardan sayılmalıdır. Ötən illərin reallıqları təsdiqlədi ki, neft faktoru təkə ölkənin iqtisadi perspektivi üçün deyil, həm də milli maraqların qorunmasını təmin edəcək mexanizmə çevrilib. Fikrimizcə, bu, Prezidentin müəyyənləşdirdiyi Neft Strategiyasının ən ciddi göstəricilərindəndir.

2. Neft amili Azərbaycanın beynəlxalq imicinin formalaşmasına da təsir göstərən mühüm faktorlardandır. Əlavə edək ki, Gürcüstan və Ermənistanın bu imkandan məhrum olması Azərbaycanın regionun superdövlətlərindən birinə çevrilməsi şansını daha da artırıb. Bu baxımdan Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Neft Strategiyası təkə Azərbaycanın iqtisadi və milli maraqlarının qorunmasını deyil, həmçinin Avroatlantika məkanına inteqrasiyanı daha da stimullaşdırıb. Və qısa müddət ərzində aparıcı Qərbdə dövlətləri ilə qurulmuş əməkdaşlıq ölkənin beynəlxalq imicini və xarici dəstəyini şərtləndirən amillərdəndir.

3. Neft Strategiyasının pozitiv mahiyyətini təsdiqləyəcək komponentlərdən biri də neft faktorunun ölkə iqtisadiyyatında xüsusi çəkiyə malik olmasıdır. Ötən illərlə müqayisədə cəmiyyətdəki iqtisadi münasibətlərin təhlili sübut edir ki, Azərbaycan böhran situasiyasından tamamilə qurtula bilmişdir. Neft gəlirlərinin digər iqtisadi sahələrə investisiya formasında cəlb edilməsi Heydər Əliyevin erudisiyasını bir daha təsdiqləyir. Bu reallıq perspektivdə Azərbaycan iqtisadiyyatının yalnız neftdən asılı olmayacağını da deməyə əsas verir.

Bütün bunlar Azərbaycanın Neft Strategiyasının Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilən prinsipləridir. Bu prinsiplərin ölkənin milli təhlükəsizlik maraqlarından qaynaqlanması Neft Strategiyasının əhəmiyyətini daha da artırır. Eyni zamanda, son illər ərzində cərəyan edən proseslər təsdiqlədi ki, əsası Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Neft Strategiyasının reallaşmasında həlledici fiqur İlham Əliyevdir...

DNF: İlham Əliyev rəqiblərini susdurmuşdur

Neft Strategiyasının həyata keçirilməsi məqsədilə İlham Əliyevin apardığı uğurlu diplomatik missiya strateji baxımdan Azərbaycanın iqtisadi potensialının güclənməsinə və milli təhlükəsizliyin təmin olunmasına yönəlmişdir. ARDNŞ-nin vitse-prezidentinin Dövlət Neft Fondunun (DNF) konturlarını müəyyənləşdirməyə imkan verir. Neft gəlirlərinin ölkə iqtisadiyyatının geridə qalmış sahələrinin inkişaf etdirilməsinə, kənd təsərrüfatı, ağır sənaye və maşınqayırma sektoruna uzunmüddətli kapital qoyuluşuna sərf olunması təklifləri onun iqtisadi reallıqları düzgün analiz edə bilmək qabiliyyətini üzə çıxarıb. Ekspertlərin fikrincə, DNF ideyası yalnız neftdən gələn gəlirləri düzgün istiqamətə sərf edəcək yeni dövlət strukturunun yaradılması ilə kifayətlənmir. DNF strateji qiymətli kağızlar bazarına fəal müdaxiləyə zəmin yaradacaq investisiya strukturuna çevrilə bilər. Məhz bu reallığın nəzərə alınması onun siyasi fəaliyyətinin perspektiv məqsədlərdən biri hesab olunur.

İlham Əliyev artıq Azərbaycanın neft strategiyasının həyata keçirilməsində ən məsul şəxs statusunu tamamilə təsdiq edə bilmişdir. Xarici mətbuatın Azərbaycanın neft strategiyası ilə bağlı dərc etdiyi analitik şərhlərdə bir qayda olaraq ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidentinin fikirlərinə istinad edilməsi beynəlxalq aləmdə İlham Əliyevin neft strateji kimi qəbul edildiyini bir daha təsdiqləyir. Azərbaycanın özünün geopolitik maraq dairələrinə daxil edilmiş Qərbdə ölkələrində İlham Əliyev faktoru artıq neft strategiyası ilə əlaqədar hesablaşmalı olacaqları əsas fiqur kimi qəbul edilir.

İlham Əliyevin mətbuatdakı çıxışlarının monitorinqi təsdiqləyir ki, o, neft strategiyasının reallaşmasını nəzərdə tutan konkret proqrama malikdir. Bu proqram özündə Azərbaycanın neft siyasətində islahatların aparılmasını əks etdirir və müxalifət liderlərindən fərqli olaraq, İlham Əliyevin irəli sürdüyü müddəalar Sovet dövrünün köhnəlmiş nəzəriyyələrinə deyil, beynəlxalq təcrübə və peşəkarlıq keyfiyyətlərinə söykənir. İlham Əliyevin neft strategiyası ilə bağlı konseptual baxışlarının müxtəlif siyasi qüvvələr tərəfindən irəli sürülən

müərrəd müddəalardan fərqləndirici xüsusiyyətlərini aşağıdakı şəkildə sıralasaq, bu mülahizəni bir daha təsdiqləmiş olarıq:

a) Neft kəməri: İlham Əliyevin Azərbaycan neftinin bir neçə kəmərlə dünya bazarlarına ixrac edilməsi təklifi ölkənin strateji maraqlarına tamamilə münasibdir. Əsas ixrac kəmərinin seçilməsində prioritetin Bakı-Ceyhan marşrutuna verilməsi bu mütənasibliyi təsdiqləyən ən başlıca arqumentlərdəndir. Opponentlərindən fərqli olaraq, İlham Əliyev Bakı-Ceyhan marşrutunun iqtisadi üstünlüklərinə optimistcəsinə yanaşır və fikirlərini yaxın 10 il ərzində Azərbaycanın neft ixracı imkanlarının təqribən 10 dəfəyədək yüksələcəyi ilə əsaslandırır. Ekspertlərin fikrincə, hazırda fəaliyyət göstərən Bakı-Novorossiysk kəməri yaxın 2-3 il ərzində Azərbaycanın ixrac tələbatlarını ödəmək qabiliyyətinə malik deyil. Bu kəmərin paralel olaraq Rusiya və Qazaxıstan nefti hesabına istismar edilməsi onun rentabelliğini azaldır, bundan başqa, Bakı-Novorossiysk kəmərinin keçdiyi ərazi münaqişələr regionuna çevrildiyindən, bu amil də onun siyasi maksimumlarını şübhə altına almış olur. Bakı-Supsa kəməri olmasına baxmayaraq, bu kəmərin çatışmayan cəhəti onun nəqləmə imkanlarının 2010-cu il tələblərinin heç 110-na cavab verməyəcəyidir. Bundan əlavə, boğazlar problemi (rəsmi Ankara bölgənin ekoloji təhlükəsizliyini nəzərə alaraq neftin Bosfor-Dardanel boğazları ilə daşınmasını mümkün hesab edir) də bu kəmərin rentabelliğini aşağı salan amildir. İlham Əliyev Bakı-Ceyhan neft kəmərinə Azərbaycanın maraqlarına tam cavab verəcək marşrut hesab edir və opponentlərindən fərqli olaraq, bu kəmərin perspektivini təkcə siyasi deyil, həm də iqtisadi baxımdan əsaslandırır. ARDNŞ-nin vitse-prezidentinin təklifləri 2010-cu il tələblərinə cavab verə biləcək həcmdə neft istehsal ediləcəyini təsdiqləyəcək faktorlardan ibarətdir. İlham Əliyevin neft kəməri amilinin iqtisadi tərəflərini prioritet kimi irəli çəkməsi xarici dövlətlərin maraqlarının balanslaşdırılmasında ciddi təsir göstərir. Təsədüfi deyil ki, ARDNŞ-nin vitse-prezidenti alternativ marşrutların çəkilmə ehtimalının həmişə yüksək olduğunu söyləyərək, bu alternativ kəmərlərdən birinin İran ərazisindən keçə biləcəyini də istisna etməmişdir.

b) Neft gəlirlərinin tətbiqi. Xəzər nefti dövlət büdcəsinə külli miqdarda maliyyə vəsaiti cəlb edəcəyindən neft strategiyasının ən vacib problemlərindən biri də maliyyə resurslarının xərclənmə mexanizminin yaradılmasıdır. Bu məsələ uzun illərdir ki, ekspertlərin və siyasətçilərin əsas müzakirə mövzularından birinə çevrilmişdir. Problemin həlli ilə bağlı irəli sürülmüş təklifləri ümumiləşdirərək onları iki əsas istiqamətdə qruplaşdırmaq olar:

1) Neft gəlirlərinin pul şəklində əhaliyə paylanması;

2) Neft gəlirlərinin xüsusi fondda cəmləşdirilərək, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə investisiya şəklində sərf edilməsi.

Birinci istiqamətdə irəli sürülən təkliflər toplusunun əsas müəllifləri müxalifət nümayəndələridir və bu məsələdə özünü "böyük neft mütəxəssisi" kimi təqdim edən Rəsul Quliyevin mövqeyi xüsusilə nəzərə çarpır. Bu ideyanın müəllifləri ictimai rəydə neft gəlirlərinin hakimiyyət tərəfindən mənimsənilməsi barədə dezinformasiyalar yayaraq, maliyyə resurslarının bütünlüklə əhaliyə paylanmasının ən real variant olduğunu təbliğ edirlər. Rəsul Quliyev həm də bu taktika ilə strateji niyyətlərini reallaşdırmağa çalışır və o, bu variantda əl atmaqla cəmiyyətin siyasi cəhətdən passiv təbəqəsində özü haqqında "xalqı düşünən vətənpərvər" imicini formalaşdırmaq istəyir. Xatırladaq ki, neft istehsal edən ölkələrin heç birində, hətta Afrika və Asiyanın geridə qalmış neft ölkələrində belə bu variantdan istifadə edilməyib. Halbuki, eks-spikerin başdan-ayağa populist notlar üzərində köklənmiş bu təklifi heç də ölkənin iqtisadi inkişafını deyil, hakimiyyətə gəlmək uğrunda mübarizədə elektoratın siyasi cəhətdən inkişaf etməmiş hissəsini öz tərəfinə çəkmək məqsədini güdür.

İlham Əliyevin neft gəlirlərinin xərclənmə mexanizmi ilə bağlı irəli sürdüyü orijinal təkliflər isə bu tip populist fikirləri bütünlüklə darmadağın etmişdir. ARDNŞ-nin vitse-prezidenti hələ 1998-ci ildə "525-ci qəzet"ə verdiyi müsahibəsində müxaliflərin neft gəlirlərinin tətbiqi ilə bağlı müərrəd fikirlərini rədd edərək ən optimal variant kimi "mineral-xammal fondu"nun yaradılması ideyasını təklif etmişdir. Bu ideya həm də neft gəlirlərinin vahid fondada toplanaraq iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə tətbiq olunmasını, ən başlıcası isə sosial problemlərin həlli mexanizminin yaradılmasını nəzərdə tutur. Sonrakı çıxışlarında İlham Əliyev Dövlət Neft Fondunun yaradılması ilə cəmiyyətdə orta təbəqənin formalaşdırılması arasında mütənasibliyin olduğunu da təsdiqləmişdir. Burada olduqca maraqlı bir məqamı da xatırlatmaq yerinə düşərdi: inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi sübut edir ki, DNF-in yaradılması yeni iş yerlərinin açılmasına geniş imkanlar yaradır və bunun müqabilində qeyri-neft problemlər yükü bir qədər də azalmış olur. Daha dəqiq desək, siyasi sabitliyin təminatçı funksiyasını icra edən "Qızıl təbəqə"nin (orta təbəqənin) formalaşması daha da intensivləşir. Bu baxımdan İlham Əliyevin təklifi nəinki iqtisadi inkişafı nəzərdə tutur, həm də strateji baxımdan cəmiyyətin siyasi təhlükəsizliyini ehtiva edir. Məlumdur ki, istənilən cəmiyyətlərdə ziddiyyətlər sosial strukturu tarazlaşdıraraq orta təbəqənin cəmiyyət göstəriciləri aşağı həddə endirir vaxt baş qaldırır, İlham Əliyevin bu təklifi isə onun cəmiyyətin inkişaf perspektivlərini müəyyənləşdirib problemlərin həlli mexanizminə malik olduğunu bir daha sübut edir. Bu müqayisə həm də Rəsul Quliyevin təklifinin olduqca primitiv təsəvvürlərdən qaynaqlandığını təsdiqləyir. İndi ortaya son dərəcə maraqlı bir sual çıxır: Neftdən əldə ediləcək maliyyə

vəsaitinin əhaliyə nağd pul şəklində paylanması milli burjuaziyanın inkişafına pozitiv təsir edəcəkmi? Əsla yox, ən azı ona görə ki, əhali həmin vəsaiti heç zaman investisiyaya çevirməyəcək və bu vəsaiti yalnız məişət problemlərinin həllinə sərf edəcək. Daha sonra hadisələrin necə cərəyan edəcəyini proqnozlaşdırmaq çox çətin... Bu halda yəqin ki, Azərbaycan iqtisadi baxımdan xarici ölkələrin vassalına, ya da səfillər ölkəsinə çevriləcək. Bütün bu deyilənləri nəzərə alsaq, İlham Əliyevin təklifinin daha real olduğunu və ölkənin iqtisadi, geopolitik, ən başlıcası isə milli təhlükəsizlik maraqlarına uyğun olduğu qənaətinə gələ bilərik.

DNF-nin yaradılması və Azərbaycan neftinin satışından əldə olunan ilkin 25 milyon dolların fonda daxil edilməsi ARDNŞ-nin vitse-prezidentinin ən başlıca uğurlarından sayıla bilər. Ekspertlərin fikrincə, dünya bazarında neftin qiymətinin indiki səviyyədə sabit qalması şərti ilə DNF-yə köçürüləcək neft gəlirlərinin illik həcmi 100-150 milyon dollara qalxacaq. Ümumilikdə isə, DNF-ə köçürüləcək məbləğin həcmi neft ixracının bütün dövrü təqribən 30-40 milyard dollar proqnozlaşdırılır. Bu rəqəmlər yalnız indiyədək ARDNŞ-nin iştirakı ilə bağlanmış 17 neft müqaviləsinə görə hesablanmışdır. İstismar texnologiyalarının inkişafı Xəzərin təkində yeni-yeni yataqların istismarını şərtləndirdiyindən DNF vəsaitinin 100 milyardlara qalxacağı da istisna deyil. İlham Əliyevin neft gəlirlərinin xərclənmə istiqamətləri haqqında təklifləri məhz bu reallıqlara əsaslanır. Bu cür real təkliflərin müqabilində İlham Əliyevin siyasi reytingi neft gəlirlərinin artım tempinə uyğun formada intensivləşəcək.

Xarici dəstək faktoru: İlham Əliyevə doğru meyillənmələr güclənir

İlham Əliyevin ölkənin neft siyasəti ilə bağlı əsas söz sahibinə çevrilməsi hakimiyyət uğrunda mübarizədə xarici dəstək faktorunun formal çevrəsində siyasi qüvvələrə ediləcək "stavkaların xüsusi çəkisində onun xeyrinə əhəmiyyətli dəyişikliklər yaratmışdır. Təkcə onu xatırlamaq kifayətdir ki, qərb marşrutunun realizəsi zaman baxımından yaxın dövrü əhatə etdiyindən və strateji baxımdan Qərbin və Türkiyənin maraqları ilə üst-üstə düşdüyündən hər iki amil İlham Əliyevin hakimiyyətə gəlişinə imkan verəcək təkanverici qüvvəyə çevrilmişdir. Fikrimizcə, bu cəmiyyətdə süni surətdə formalaşdırılmış "AXCP-nin favoriti Türkiyə" illüziyasını darmadağın etmişdir. Sağ və sol millətçilərin hakimiyyətə gəldiyi 9 ay ərzində yürütdükləri xarici siyasət Türkiyədə qrup maraqlarının dövlət maraqlarından üstün tutulacağı haqqında subyektiv mülahizələrin üstündən xətt çəkmişdir. Hakimiyyətə kimin gəlməsindən asılı olmayaraq Türkiyə və Azərbaycanın ortaq maraqlarını təmin etmiş İlham Əliyevin xarici ölkələrin demokratik dairələri tərəfindən dəstəklənəcəyi şübhəsizdir. Türkiyənin siyasi dairələrinin İlham Əliyevə perspektivli siyasətçi kimi üstünlük verməsini təmin edən faktorlardan biri də bu ölkənin Xəzər qazının potensial alıcısı rolunda çıxış etməsidir. İlham Əliyevin Türkiyənin qaza olan ehtiyaclarının ödənilməsində Xəzər qazından istifadə edə biləcəyi haqqında orijinal fikirləri onun xarici dəstək şansını bir qədər də artırır.

Neft faktoru milli təhlükəsizlik faktorudur

Dünyanın beyin mərkəzləri sayılan Harvard, Oksford, İstanbul Universitetlərində neft probleminə həsr edilmiş seminar və konfranslardakı mülahizələri İlham Əliyevin diplomatik missiyasının pozitiv görüntülərini əks etdirməklə yanaşı, beynəlxalq siyasi dairələrin rəğbətini qazanmasına da əlverişli imkanlar yaradıb. İlham Əliyevin Vaşinqtonda yerləşən "Dal-Əl Hicri" İslam Mərkəzindəki çıxışının politoloji aspektləri bu sahəni tədqiq edən analitiklər üçün geniş nəzəri baza yaratmışdır. Azərbaycanın neft strategiyasının mahiyyəti barədə auditoriyaya hərtərəfli məlumatlar verən vitse-prezidentin çıxışındakı bəzi məqamlar diqqəti xüsusilə cəlb edir. Ölkənin iqtisadi və geopolitik təhlükəsizliyinin qorunmasını nəzərdə tutan orijinal təklifləri İlham Əliyevin təkamülçülüyə əsaslanan islahatçı baxışlarını ehtiva edir. Neft faktorunu Azərbaycanın milli təhlükəsizlik konsepsiyasının həlledici məqamlarından sayması onun siyasi reallıqlara düzgün diaqnoz qoymaq məharətini əks etdirir. Azərbaycanın neft strategiyasının OPEK ölkələrinin neft faktoruna əsaslanan xarici siyasət kursu ilə müqayisəli təhlili İlham Əliyevin mülahizələrinin məntiqi ardıcılığından xəbər verir. Konkret müqayisələrə istinad etsək, bu faktı bir daha təsdiqləmiş olarıq: İran körfəzi regionunda yerləşən neft ölkələrinin xarici siyasət kursu, neftdən gələn gəlirlərin sürətlə silahlanmaya xərclənməsi az qala beynəlxalq problemə çevrilmişdir. Və yaxud keçmiş SSRİ-nin xarici siyasətində neft amilinin oynadığı rolda maraq doğuran məsələlərdəndir. Əslində, rəsmi Moskvanın neft strategiyasının əsasını Şərqi Avropadakı müttəfiqlərinə ucuz neft satmaqla fövqəldövlət funksiyasını yerinə yetirmək təşkil edirdi. Azərbaycanın neft strategiyasının konseptual əsası isə ilk növbədə ölkənin milli maraqlarının qorunmasına yönəlmişdir. Və İlham Əliyevin İslam Mərkəzindəki mühazirəsinə istinadən həmin maraqları aşağıdakı formada sadalamaq olar:

1. Neft faktoru Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinin qorunması üçün təsiredici mexanizmə çevrilməkdədir.

2. Neft faktoru Azərbaycanın geopolitik maraqlarının müdafiəsinə yönəlmişdir.
3. Neft faktoru Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin ayrılmaz komponentlərindən biridir.
4. Neft faktoru Azərbaycanın beynəlxalq arenada pozitiv imicinin formalaşmasına real zəmin yaratmışdır.
5. Neft faktoru ölkənin hərbi təhlükəsizliyinə beynəlxalq qarantıyanın formalaşmasına birbaşa təsir göstərir.

Xatırladaq ki, bütün bu müddəalar İlham Əliyevin neft amili ilə bağlı yürütdüyü diplomatik siyasətin ümumiləşdirilmiş nəticələridir. "İntibah"ın yuxarıda təqdim etdiyi 5 əsas müddəa İlham Əliyevin islahatçı dünyagörüşünün rəngarəngliyini ehtiva edir. Bu həm də onun qazandığı dividendlərin həndəsi silsilə ilə artdığına işarədir. İrəli sürülmüş təkliflərinin mahiyyəti bu fikri aksiomlaşdırıb.

«İntibah» Sosial-Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi
«Şarq» qəzeti
15 fevral 2000-ci il.

Neft kəməri haradan keçəcək?

Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərilə neft daşınması tarifinə dair mübahisəli məsələ həll olunub. Azərbaycan Gürcüstan ərazisindən neftin daşınması tarifini öz hesabına artırır. Bu barədə dünən Tbilisidə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev bəyan edib.

Krsanisi hökumət iqamətgahında Gürcüstanla Azərbaycan hökumət nümayəndə heyətlərinin geniş yığıncağında çıxış edən Heydər Əliyev bildirib ki, Tbilisiyə uçmazdan əvvəl Gürcüstan tərəfə güzəştə getməyi qərara alıb. Onun sözlərinə görə, «bu bir daha Azərbaycanla Gürcüstanın yaxşı münasibətlərindən xəbər verir».

Azərbaycanın dövlət başçısı qeyd edib ki, 1999-cu ilin noyabrında İstanbulda Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin reallaşdırılmasına dair sənədlərin imzalanması zamanı neftin tranziti üzrə ümumi tarif müəyyən olunub. «Lakin Gürcüstanın yüksək tarifə ehtiyacı vardı. Bizim də özümüzdən kəsib bu ölkəyə güzəştə getməkdən başqa çıxış yolumuz yox idi» - deyər Prezident vurğulayıb. Bununla yanaşı, o, tariflə bağlı konkret rəqəm deməyib.

Heydər Əliyev qeyd edib ki, apreldə ƏİK-in reallaşması üzrə sənədlər paketi qəti şəkildə razılaşdırılacaq. Aprelin sonu, mayın əvvəllərində isə sənəd ratifikasiya olunmaq üçün Gürcüstan, Azərbaycan və Türkiyə parlamentlərinə təqdim olunacaq.

İlham Əliyev: «Biz İran variantını heç vaxt diqqətdən kənar da qoymamışıq»

«Biz imkan verə bilmərik ki, Bakı-Ceyhan neft kəməri ilə bağlı yaranmış qeyri-müəyyən situasiya sonsuzluqadək davam etsin. Buna görə də neftin İran vasitəsilə daşınması yönündə fəal iş aparacağıq», - deyər ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev dünən Bakı aeroportunda bəyan edib.

İ. Əliyev layihə üzrə Bakı və Tbilisi arasında yaranmış fikir ayrılığını şərh edərək və Azərbaycanın mövqeyini əsaslandıraraq deyib: «Bu, siyasi gediş deyil, reallıqdır. Biz heç vaxt İran variantını diqqətdən kənar da qoymamışıq».

O, qeyd edib ki, söhbət İran vasitəsilə tək-cə neft yox, həm də qaz daşınmasından gedir. İ. Əliyevin sözlərinə görə, Azərbaycandan İrana gedən (Astara vasitəsilə) mövcud qaz kəmərilə ildə 5 milyard kubmetr qaz daşına bilər.

«Zənnimcə, biz bundan istifadə etməliyik. «Şahdəniz» layihəsi iştirakçısı olan şirkətlər İranda olublar. Onlar İran tərəfdən müəyyən təkliflər alıb və öz təkliflərini veriblər. Buna görə də biz bu məsələylə ciddi məşğuluq. Bu siyasi maneə və Bakı-Ceyhan kəmərinə alternativ olduğunu sübut etmək istəyimiz deyil», - deyər İlham Əliyev vurğulayıb.

Xatırladaq ki, öncə Bakı-Ceyhan neft kəmərilə bağlı Azərbaycan-Gürcüstan danışıqlarının Heydər Əliyevin Gürcüstana səfərində başa çatdırılması nəzərdə tutulmuşdu. Lakin İ. Əliyevin sözlərinə görə, danışıqlar səfərdən sonra da davam edəcək. «Biz düşünürdük ki, səfər çərçivəsində razılıq əldə etməyə nail olacağıq. Görünür, bu, baş tutmayacaq. Çünki tərəflər hələ vahid fikrə gəlməyib», - deyər İlham Əliyev vurğulayıb.

**«Azadlıq» qəzeti,
23 mart 2000-ci il**

**İlham Əliyev: «Azərbaycan Bakı-Ceyhana pul tapacaq»
Millət vəkili bunun üçün xarici kreditlərin
alınacağını dedi**

Bakı-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri layihəsi Azərbaycan parlamenti tərəfindən təsdiqləndikdən sonra onun tikintisinin reallaşdırılması və maliyyələşdirilməsi məsələləri gündəmə gətirilib. Bu məqsədlə yaxın altı ay ərzində sponsorlar qrupu yaradılacaq. Artıq «BP Amoko» və Norveçin «Statoil» neft şirkətləri Bakı-Ceyhan kəmərinin tikintisinin maliyyələşdirilməsində iştirak edəcəklərini bəyan ediblər. Kəmərin 2,4 milyard dollarlıq maliyyə xərcinin 51 faizini Azərbaycan maliyyələşdirməlidir. Bu isə təxminən 1,2 milyard dollardan artıq həcmdə vəsait deməkdir. Azərbaycan bu qədər vəsaiti tapa biləcəkmi?

Bununla bağlı «Üç nöqtə»nin müxbirinin sualını cavablandıran ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev bildirib ki, Azərbaycan tərəfi Bakı-Ceyhan kəmərinin tikintisinin maliyyələşdirilməsində iştirak edəcək. Onun sözlərinə görə, Azərbaycanın layihədə iştirakı ARDNŞ səviyyəsində olacaq. Hələlik 51 faiz ARDNŞ-ə məxsusdur.

İlham Əliyevin sözlərinə görə, Azərbaycana kredit ayrılması üçün beynəlxalq maliyyə institutları ilə danışıqlar aparılacaq. Artıq bu barədə ilkin müzakirələr aparılıb. Kəmərin tikintisinin maliyyələşdirilməsi üçün krediti Azərbaycan tərəfi Dünya Bankından və ya ABŞ-ın «Eksimbank»mdan almağı planlaşdırır. Millət vəkili sözlərinə görə, bu variant alınmazsa, Azərbaycan üçün başqa maliyyə mənbələri axtarılıb tapmaq problem olmayacaq. Yəni əgər kredit verilməzsə, başqa formalar tətbiq olunacaq. Bir sözlə, Azərbaycan mütləq bu layihədə iştirak edəcək və pay sahibi olacaq.

Lakin bununla belə, Azərbaycanın payı 51 faizdən az da ola bilər. İ. Əliyevin sözlərinə görə, Azərbaycan tərəfi özü bilərəkdən başlanğıcda 51 faiz götürüb ki, sonra manevr etmək imkanı olsun. Hazırda layihənin maliyyələşdirilməsinin başqa variantları da araşdırılır.

Millət vəkili bildirib ki, kəmərin maliyyələşdirilməsi layihəsində «BP Amoko» və «Statoyl» ilə yanaşı digər şirkətlərin də iştirak edəcəyi gözlənilir. Hələlə əgər gələcəkdə əlavə neft olarsa, neft ixracı kəmərinin yeni variantı da seçilə bilər. Təbii ki, söhbət kəmərin İran variantından gedir.

«Azal»ın tikdiyi yeni idman kompleksinin açılışında jurnalistlərlə söhbətində Azərbaycan qazının ixracı məsələsinə də toxunan İ. Əliyev qeyd edib ki, ölkəmiz təbii qazı 2002-ci ildən başlayaraq ixrac etməyi nəzərdə tutur. İlkin olaraq, ildə 5 milyard kubmetr qaz Türkiyəyə satılacaq. Türkiyənin Azərbaycan qazını alacağı isə şübhə doğurmur.

Mahir Hamzəoğlu
«Üç nöqtə» qəzeti
11 iyun 2000-ci il

Azərbaycan Bakı-Ceyhandakı payından əl çəkir? Neft müqavilələrinə fasilə verilib

"ARDNŞ-nin Bakı-Ceyhan layihəsi üzrə yaradılmış sponsor qrupunda 50 faizlik maliyyə payından 30 faizini özündə saxlaması daha realdır". Bu barədə Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev bildirib. Onun dediyinə görə, Azərbaycan 1,2 mlrd. dollar həcmində vəsaitə malik olmadığı üçün, qalan 20 faizi ABƏŞ-ə daxil olmayan üçüncü tərəflər maliyyələşdirəcək.

Layihədə "Exxon Mobil" və "LUKOyl" şirkətlərinin iştirakına gəlinə, bu, ABƏŞ-in 50 faiz payının bölüşdürülməsi hesabına mümkün olacaq. İ. Əliyevin fikrincə, hazırda Bakı-Ceyhan layihəsi plan üzrə həyata keçirilir. Belə ki, Parisdə də MEPCO kəmərlərinin iştirakçıları - potensial investorlarla görüş keçirilib. Sponsorlar ilkin layihələndirmə üzrə 8 aylıq fəaliyyət proqramının gerçəkləşdirilməsinə, sahiblər arasında sazişin işlənməsi, ilkin maliyyə və ilkin satış hüququ, kəmərin buraxılış qabiliyyətinin müəyyənəşdirilməsi işlərinə başlayıblar.

Xatırladaq ki, layihənin sponsorları ARDNŞ (50%), VR (25,41%), UNOCAL (7,48%), Statoyl (6.37%), TPAO (5,02%), Itochu (2,92%), Ramco (1,55%) və Delta Hess (1,25%) şirkətləridir.

Eyni zaman, yeni perspektiv strukturların işlənməsi ilə bağlı xarici şirkətlərin təklifləri ARDNŞ-yə daxil olmaqdadır. Bu sırada Almaniyanın, Kanadanın, Belarusun, Rusiyanın şirkətləridir. Yaxın vaxtlarda ARDNŞ ilə "Slavneft" arasında neft müqaviləsinin imzalanacağı barədə bu şirkətin prezidenti Andrey Ştroxun bəyanatını təkzib edən İ.Əliyevin sözlərinə görə, ARDNŞ yeni müqavilələrin imzalanmasına fasilə verib. Bu, respublikada qazma qurğularının çatışmamazlığı ilə bağlıdır. Hazırda Azərbaycanda yalnız üç qazma qurğusu - "Dədə Qorqud", "İstiqlal" və "Qurtuluş" qurğuları işləyir ki, onlar da artıq imzalanmış müqavilələr üzrə istismar edilir

Turan
"525-ci qəzet"
5 dekabr 2000-ci il

**Azərbaycan qazını Türkiyəyə satacağına ümid edir.
İlham Əliyev deyir ki, bu mümkün olmasa,
İran variantı da var**

"Azərbaycan martın 12-16-də ölkə Prezidenti Heydər Əliyevin Türkiyəyə rəsmi səfəri zamanı bu ölkənin "Şahdəniz" yatağından qaz almasına dair müqavilənin imzalanacağına ümid edir". Bu barədə ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev jurnalistlərə bildirib. Onun sözlərinə görə, hazırda ARDNŞ nümayəndələri Türkiyədə danışıqlar aparır və müqavilənin məzmununu hazırlayırlar.

Bakı Ankaranın Türkmənistan, İran və Rusiyadan aldığı qazın tariflə 5 mlrd. kubmetr qazın ixracı üzrə müqavilə bağlamağa ümid bəsləyir. Qiymət barədə razılıq əldə olunmasa, məsələnin həlli yubadıla bilər ki, bu da Azərbaycanda ciddi narahatlıq doğurar. Belə bir halda Azərbaycan alternativ bazar axtarmağa məcbur olacaq. Artıq İranla danışıqların birinci mərhələsi keçirilib.

Amerikanın "Şevron" neft şirkəti ilə danışıqlara toxunan İlham Əliyev qeyd edib ki, korporasiya Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri layihəsində iştirak etmək arzusunu bildirib. Ehtimal edilir ki, Azərbaycan layihədə öz 50 faizlik payının bir hissəsini şirkətə güzəştə gedəcək. Əvəzində "Şevron" Azərbaycanın payını maliyyələşdirəcək. Azərbaycanın payı 30 faizdən az olmayacaq.

**"Yeni Azərbaycan" qəzeti
7 mart 2001-ci il**

«Bakı-Ceyhan heç bir halda Ermənistan ərazisindən keçməyəcək»

İlham Əliyev: İşğalçı dövlətə əlavə maliyyə mənbəyi verə bilmərik

Bakı-Ceyhan boru kəmərinin Ermənistan ərazisindən çəkilməsinin mümkünlüyü barədə Qərbdə yayılan sayıqlara gəldikdə demək lazımdır ki, Azərbaycanın bu məsələ ilə bağlı mövqeyi dəyişməzdir. Boru kəməri heç bir halda Ermənistanın ərazisindən keçməyəcək». Bu barədə TURAN-a ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev bildirib.

Onun sözlərinə görə, Ermənistanın həmçinin bu layihədə hər hansı şəkildə iştirak etməsi də istisnadır. Belə ki, Azərbaycan özünün uzunmüddətli maraqlarını Ermənistanın hansısa layihədə iştirakı ilə bağlaya və işğalçı dövlətə əlavə maliyyə mənbəyi verə bilməz.

«Transafta» şirkətinin Rusiyadan Azərbaycana qaz verilməsini dayandırmasının səbəbləri barədə sualı cavablandıraraq İlham Əliyev qeyd edib ki, problem heç də mətbuatda deyildiyi kimi, Rusiya gömrüyü ilə bağlı deyil. «Görünür, burada başqa səbəb var», - deyən İlham Əliyev onun nədən ibarət olduğunu bildirməyib.

Bundan başqa İlham Əliyev bildirib ki, ARDNŞ Azərbaycan qazının Türkiyəyə satışı ilə bağlı müqavilənin tezliklə bağlanması üçün bütün tədbirləri görür.

**«Yeni Azərbaycan» qəzeti
11 yanvar 2001-ci il**

"Şevron" Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsində

İlham Əliyev: "Yaxın vaxtlarda Amerika "Şevron" şirkəti ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsində iştirak etmə şərtlərinə dair razılıq əldə ediləcək. Bundan başqa, Fransa-Belçika "TotalFinaElf" şirkəti və başqa bir Kanada şirkəti həmin layihədə iştirak etmə maraqları haqqında bəyan ediblər. Lakin, qeyd olunmuş şirkətlərlə danışıq prosesi hələ başlanmamışdır."

**"Ayna" qəzeti
7 mart 2001-ci il**

**«Xəzərdə hərbi müdaxiləni istisna edirəm»
İlham Əliyev Azərbaycanın Xəzərin statusu ilə bağlı mövqeyində heç bir dəyişikliyin
olmayacağını bildirir**

Azərbaycanın Xəzəryanı ölkələrlə münasibətlərindəki gərginlik, İranın ölkəmizin ərazisinə soxulması, bunun ardından da Türkmənistanın növbəti dəfə Azərbaycana nota göndərməsi müşahidəçilərə Bakıya qarşı əvvəlcədən düşünülmüş genişmiqyaslı «hücum»un başladığını iddia etməyə əsas verib. Bəziləri isə bu fikirdədir ki, gündən-günə artan təzyiqlər qarşısında Azərbaycan güzəştə getmək zorunda qalacaq. Dünən suallarımızı cavablandıran ARDNŞ-nin birinci vitse-prezidenti, millət vəkili İlham Əliyev rəsmi Bakının güzəştlərə hazırlaşması haqda deyilənləri təkzib edib.

- İranla Türkmənistanın radikal çıxışları və addımları Azərbaycanın Xəzərə dair mövqeyində dəyişiklik yarada bilərmi?

- Yox, heç vaxt yarada bilməz. Bilirsiniz ki, bu təzyiqlərlə biz çoxdan üzləşmişik. 1994-cü ildə bu məsələ Rusiya tərəfindən çox kəskin şəkildə qoyulmuşdu. Əgər o vaxt biz təzyiqlərə dözmüşdüksə, indi də dözərik. Azərbaycan öz işini davam etdirir və təkcə biz yox, xarici şirkətlər də buraya çox böyük ümidlə baxırlar. Əgər bizim mövqeyimizdə hər hansı dəyişiklik olsaydı, onda yəqin ki, Azərbaycanın neft sektoruna 5 milyard dollar sərmayə qoyulmazdı.

- İrandan, yaxud da Türkmənistandan daha sərt çıxışlar, hərbi müdaxilə gözləmək olarmı?

- Yox, mən ona inanmıram və hərbi müdaxiləni istisna edirəm. Çünki, bu, mümkün deyil. Heç dünya da buna biganə qala bilməz.

- Axı, silahlar hərbi hazırlıq vəziyyətinə gətirmişdi. Siz hesab edirsiniz ki, bu yalnız xəbərdarlıq jesti olub?

- Mən hesab edirəm ki, bəli. Ancaq təbii ki, mən onların nə düşündüyünü söyləyə bilmərəm. Ancaq mən həmişə o fikirdə olmuşam ki, ağılla hərəkət etmək lazımdır. Əgər ağıl olarsa, hərbi müdaxiləyə ehtiyac qalmaz.

- Azərbaycan insidentlə bağlı BMT TŞ-yə və İslam Konfransı Təşkilatına müraciət edəcəkmiz?

- Bu barədə fikirləşmək lazımdır. Məncə, bu cür insidentlər bir daha təkrar olunmayacaq.

**İlhamə Qasımlı
«525-ci qəzet», 2 avqust 2001-ci il**

**Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti,
Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin 12 mart 2001-ci ildə Ankaradan
Azərbaycan Dövlət Televiziyasına verdiyi müsahibə**

12 mart 2001-ci il tarixdə Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycanı təmsil edən nümayəndə heyəti Türkiyə Böyük Millət Məclisinə gəlib. İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Türkiyəni AŞPA-da təmsil edən deputat qrupu tərəfindən qəbul olunub. Görüş zamanı Azərbaycan və Türkiyə parlamentarları Avropa Şurasında birgə fəaliyyətin perspektivlərini müzakirə edərək, konkret qərarlar qəbul ediblər. Görüşdən sonra İlham Əliyev Azərbaycan televiziyası müxbirinin suallarını cavablandırmağa razılıq verib.

- Azərbaycanın Avropa Şurasına daxil olmasından sonra Sizin rəhbərlik etdiyiniz parlament qrupu öz ilk səfərini Türkiyənin, ölkəmizin bu nüfuzlu quruma qəbul olunmasında müstəsna rol oynamış bu ölkəyə edib. Türk parlamentarları ilə görüşünüzün nəticələrini necə qiymətləndirirsiniz və Siz bu görüş barəsində tamaşaçılarımıza nə deyə bilərsiniz?

- Bəli, həqiqətən də biz ilk rəsmi səfərimizi Türkiyəyə etmişik və Türkiyə Böyük Millət Məclisində öz həmkarlarımızla görüşməyimizin səbəbi təkəcə Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbulu ərəfəsində Türkiyənin bizə verdiyi dəstək deyil, həm də odur ki, bu bizə dost, qardaş ölkədir və səfər marşrutlarımızda ilkin olaraq buranı seçməyimiz də təbiidir. Buna görə də mən, nümayəndə heyətimizin bütün üzvləri kimi bura gəlməyimizdən və türk parlamentarları ilə görüşümüzədən son dərəcə razıyam. Keçirdiyimiz görüşü olduqca məhsuldar hesab edirəm: axı biz AŞPA-ya yeni qəbul olunmuşuq və bu qurumda fəaliyyət göstərən Türkiyə parlament qrupunun bir çox məsələlərə, xüsusən də ilkin mərhələdə işimizin təşkilinə dair verdiyi məsləhətlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Görüşdə AŞPA-da türk parlamentarları ilə fəaliyyətimizin uzlaşdırılmasının, vahid komanda kimi çıxış etməyimizin detalları müzakirə olundu. Azərbaycan AŞPA-da 6, Türkiyə isə 12 yerə sahibdir, bu cür birgə təmsilçilik təsiredici qüvvədir və hesab edirəm ki, bundan səmərəli istifadə etmək lazımdır. Bilirsiniz, Azərbaycanın çoxlu problemləri var, Türkiyə də bir çox problemlərini həll etməlidir. Biz qərara aldığımız ki, nümayəndə heyətləri sistemli şəkildə əlaqə saxlamalıdırlar və mən AŞPA-nın sessiyalarından öncə, məsələn, bir həftə, yaxud on gün qabaq Bakıda və ya burada, Türkiyədə görüşməyimizi, növbəti sessiyada problemlərimizin həllinə nail olmaq üçün koordinasiya olunmuş, razılaşdırılmış addımların atılmasına dair birgə proqramların hazırlanmasını təklif etdim. Çox şadam ki, iki ölkə parlamentarlarının bu gün dostluq şəraitində keçirilən görüşündə mənim təklifim qəbul edildi və hesab edirəm ki, bununla da AŞPA-da Azərbaycan və Türkiyə nümayəndə heyətlərinin əməkdaşlıq etməsinin fundamental əsası qoyuldu.

- Yəqin razılaşarsınız ki, bu gün Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin inkişafı baxımından olduqca əlamətdar gündür. Mənim yadıma 1994-cü ilin fevralı düşür, o zaman hörmətli prezidentimiz Heydər Əliyev Azərbaycan prezidenti kimi ilk rəsmi səfərini məhz Türkiyəyə etmişdi. Ötən dövr ərzində Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri 1994-cü ilə nəzərən müqayisəedilməz dərəcədə inkişaf edib, möhkəmlənib və yerli kütləvi informasiya vasitələrinin qeyd etdiyi kimi, Heydər Əliyevin bu gün Türkiyəyə edəcəyi növbəti rəsmi səfər ölkələrimiz arasında münasibətlərin yeni mərhələsinin başlanğıcı deməkdir. Xahiş edirəm, Milli Məclisin üzvü, parlament qrupunun rəhbəri kimi bu tarixi səfər haqqında fikirlərini bizlə bölüşsünüz?

- Əlbəttə, razıyam ki, 1994-cü illə müqayisədə Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində böyük irəliləyiş əldə olunub. Ötən 6-7 il ərzində biz bir çox sahələrdə - həm siyasi, həm iqtisadi, həm də energetika sahəsində əməkdaşlıq edirik. Gələcək üçün planlarımız daha genişdir: Prezidentin hazırkı səfəri zamanı gələcəkdə ölkələrimiz arasında siyasi və iqtisadi sahədə qarşılıqlı əməkdaşlığın əsaslarını qoyacaq bir çox mühüm sənədlərin imzalanması gözlənilir. Bizim qarşımızda duran əsas məsələ ondan ibarətdir ki, bu səfərin əhəmiyyətindən ruhlanaraq ölkələrimiz arasında münasibətlərin zənginləşməsinə və yeniləşməsinə nail olaq. Bizim üçün bu zəruridir və bunun həyata keçirilməsi üçün istəyimiz və meylimiz var. Buna görə də hesab edirəm ki, Azərbaycan Prezidentinin rəsmi səfəri hər iki dövlət, hər iki xalq üçün fəvqəladə əhəmiyyət kəsb edir: səfər bütün dünyaya nümayiş etdirir ki, Azərbaycan və Türkiyə eyni dilə, eyni dinə malik qardaş dövlətlərdir, onların problemləri də oxşardır, dostları da eynidir, düşmənləri də. Buna görə də hesab edirəm ki, bu səfər ölkələrimiz arasında qarşılıqlı əlaqələrin inkişafı baxımından çox məhsuldar olacaq.

Türkiyə Böyük Millət Məclisində parlament üzvləri ilə görüşlər bitdikdən sonra İlham Əliyev Xarici İşlər Nazirliyinə gələrək nazir müavini Fərrux Loğoğlu ilə görüşüb. Görüş zamanı qarşılıqlı maraq kəsb edən bir çox məsələlər müzakirə edilib.

**"Azərbaycan" qəzeti,
Ankara, 12 mart 2001-ci il**

Azərbaycan hələ son sözünü deməyibdir

Prezident Heydər Əliyev 5 iyun 2001-ci il tarixində "Xəzər nefti, qazı, neft emalı və neft kimyası -2001" sərgi-konfransı açdı .

Sərginin açılışı ərəfəsində keçirilmiş mətbuat konfransında "Spirxerd Ekzibişn Ltd." baş icraçı direktoru Syuzan Krauç qeyd etdi ki, hazırkı şüar - "Unudulmaz il" - altında iştirak edən şirkətlərin sayı keçən ilə nisbətən 300-dən 337-ə qədər artdı. Bu, o deməkdir ki, Xəzər bölgəsində yerləşən ehtiyatların işlənməsinə maraqlar heç də azalmır, əksinə, getdikcə çoxalır.

2001-ci ildə keçirilən sərginin fərqləndirici xüsusiyyəti odur ki, o, Amerika tərəfindən təşkil olunmuş Xəzər maliyyə seminarı çərçivəsində keçirilir. Bu məqsədlə yenicə təyin olunmuş ABŞ prezidentinin Xəzər bölgəsi üzrə xüsusi müşaviri Stiven Mandan başqa, Bakıya Amerika nümayəndə heyəti ilə Amerika ticarət palatasının prezidenti və "Praysuoter Kupers" baş iştirakçısı Kenni Xouzi, ABŞ Eksimbank nümayəndəsi Pol Tummin, xaricdə xüsusi sərmayələr korporasiyasının nümayəndəsi Piter Balincer, Avropa yenidənqurma və inkişaf bankının ABŞ müşaviri Cin Harris, Asiya inkişaf bankının ABŞ müşaviri Styuart Ballard, ABŞ Qazaxıstanda, Gürcüstanda və Azərbaycanda olan səfirliklərin kommertiya ataşeləri də Bakıya gəldi.

Azərbaycana olan diqqət biznes dairələrin gələcəkdə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda keçiriləcək irimiqyaslı işlərə xüsusi reaksiyası oldu. Beləliklə, yaxın aylar ərzində Azərbaycanda "Azəri" - "Çıraq" yataqları və "Günəşli" yatağının dərin su hissəsində irimiqyaslı işlənməsinin mərhələ 1 üzrə işləri, "Şahdəniz" qaz yatağında sənaye işləri, o cümlədən Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərin və "Şahdəniz" yatağından Türkiyədə yerləşən şəhəri Ərzuruma qədər qaz boru kəmərin tikilməsi Azərbaycanda başlanılacaq.

Üçgünlük "Xəzər nefti, qazı, neft emalı və neft kimyası - 2001" konfrans zamanı çıxışlarda Xəzər yataqlarının işlənməsi sahəsində son nailiyyətlər, neft və qaz sənayesində infrastrukturun inkişafı və neftin dünya bazarlarına nəqliyyatı layihələri haqqında məlumat verildi.

Bundan başqa, "Dövlət strukturların restrukturlanması və neft gəlirlərinin və özəlləşdirmənin idarə edilmə siyasəti" mövzulu çıxışlar çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondu, enerji sektorunda struktur islahatların xüsusiyyətləri və sair məsələlər də müzakirə olunacaq.

Beləliklə, Azərbaycan ikinci neft bumun ərəfəsindədir və bu, xarici sərmayəçilər tərəfindən ölkəmizə böyük maraqlar doğurur. Bu isə o deməkdir ki, "Xəzər nefti, qazı, neft emalı və neft kimyası - 2001" sərgi-konfransı uzunmüddətli perspektivə malikdir.

Şirkətlərin "XƏZƏR NEFTİ, QAZI, NEFT EMALI VƏ NEFT KİMYASI" sərgi-konfransında iştirak etmə dinamikası

1994-cü il -	12 ölkənin 150 şirkəti
1995-ci il -	14 ölkənin 160 şirkəti
1996-cı il -	20 ölkənin 190 şirkəti
1997-ci il -	25 ölkənin 250 şirkəti
1998-ci il -	30 ölkənin 431 şirkəti
1999-cu il -	29 ölkənin 309 şirkəti
2000-ci il -	27 ölkənin 300 şirkəti
2001-ci il -	25 ölkənin 337 şirkəti

("Yeni Azərbaycan" və "Ayna" qəzetlərin materialları)

**Azərbaycanın AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin başçısı,
Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin müsahibəsi**

SUAL: İlham müəllim, siz ingilis dilində çıxış etdiniz. Azərbaycan iqtisadiyyatının Avropa iqtisadiyyatına inteqrasiyası ilə əlaqədar çox əlamətdar məsələləri açıqladınız. İstərdik ki, bugünkü iclasın mahiyyəti barədə danışasınız.

CAVAB: Mən öz çıxışımda dedim ki, biz bu iclasa çox böyük əhəmiyyət veririk. Çünki belə bir tədbirin Azərbaycanda keçirilməsi onu göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı Avropa iqtisadiyyatına inteqrasiya yolunda çox uğurlu addımlar atır. Biz iqtisadi cəhətdən inkişaf edirik. Azərbaycan yaxın gələcəkdə iqtisadi cəhətdən ən inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevriləcəkdir.

Mən öz çıxışımda da Azərbaycanın iqtisadi vəziyyətini əks etdirən əsas amillərdən söz açdım, əsas göstəricilərdən danışdım. Əlbəttə, gələcək perspektivlərdən də söhbət açdım. Perspektivlər də çox gözəldir. Çıxışımda dedim ki, gələn iki-üç il ərzində Azərbaycanın neft-qaz sektoruna 9 milyard dollar sərmayə qoyulacaqdır. İki-üç il ərzində bu qədər vəsaitin qoyulması, inanmıram ki, hansısa başqa ölkədə mümkün olsun.

Azərbaycanın valyuta ehtiyatları bu gün 1milyard 200 milyon dollardan çoxdur. Halbuki, 1993-cü ildə Azərbaycanın xəzinəsi boş idi. Bütün bunlar onu göstərir ki, Azərbaycanda aparılan iqtisadi siyasət düzgün siyasətdir və öz bəhrəsini verir.

SUAL: İlham müəllim, Avropa Şurasının yay sessiyası ilə bağlı nə deyə bilərsiniz?

CAVAB: Yay sessiyası barədə heç bir şey deyə bilmərəm. Gündəlik hələ bizə göndərilməyibdir. Gündəlik göndərildəndən sonra biləcəyik ki, orada hansı məsələlər var.

SUAL: İlham müəllim, bu günlərdə məlumat yayıldı ki, siz Əfv Məsələləri Komissiyasına məhbusların əfv edilməsi ilə bağlı siyahı təqdim etmişiniz. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

CAVAB: Bu, birinci dəfə deyil. Mən əfv komissiyasına öz məktublarımı çoxdan göndərirəm. İş bundadır ki, həbs olunmuş insanlar, yaxud onların qohumları tərəfindən mənə çoxlu müraciətlər edilir. Mən də bunları aidiyyəti üzrə müvafiq strukturlara göndərirəm. Yəni bu proses bu gün başlanmır, bəlkə də dörd-beş ildir gedir. Sadəcə olaraq, mən bu barədə hər hansı açıqlama vermək fikrində deyildim. Hesab edirdim ki, bu, adi bir haldır.

SUAL: Əfvlə bağlı Prezidentin Fərmanı oldu. Sizin təqdim etdiyiniz siyahı orada nəzərə alınımı?

CAVAB: Mən gerek baxım. Çünki o siyahı işdədir, gerek baxam. Yəqin ki, nəzərə alınımıdır.

SUAL: Avropa Şurası Azərbaycana siyasi məhbusla bağlı siyahı təqdim edibdir. Onlar kimlərdir və bununla bağlı hansı tədbirlər nəzərdə tutulur?

CAVAB: O siyahı bəllidir. Avropa Şurasının nümayəndələri burada olarkən o siyahını bizə təqdim etmişdilər. Cənab Trekslerin rəhbərlik etdiyi ekspert qrupu 17 nəfərin siyahısını tərtib etmişdir. Amma iş bundadır ki, Azərbaycanı həm bu qrup monitorinq edir, həm AQO qrupu monitorinq edir, həm Kleyfart ilə Qross monitorinq edirlər, həm də Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin bu məsələyə təhkim olunmuş nümayəndələri monitorinq edir. Nə qədər monitorinq etmək olar?! Ona görə biz dəfələrlə bildirmişik ki, bu məsələdə əməkdaşlıq edək. Amma hər şeyin həddi var.

SUAL: İlham müəllim, yay sessiyasında siyasi məhbuslarla bağlı məsələ gündəliyə çıxarılaçaqmı?

CAVAB: Bilmirəm. Mən inanmıram ki, bu məsələ gündəliyə çıxarılsın. Çünki gündəliyə çıxarılsa nə bizə, nə də Avropa Şurasına heç bir xeyri olmayacaqdır.

SUAL: İlham müəllim, Ermənistan öz konstitusiyasına Dağlıq Qarabağla bağlı maddə əlavə etmişdir. Ötən iclaslarda bizim nümayəndə heyətinin üzvləri bu məsələni Venesiya Komissiyası səviyyəsində qaldırmışdılar. Bu məsələ nə yerdədir?

CAVAB: Biz yəqin ki, iyun sessiyasında bu məsələ ilə maraqlanacağıq. Çünki bu, yolverilməz bir haldır. Səhv etmərsə, bu məsələni bir dəfə Gültəkin Hacıyeva qaldırmışdı və yazılı şəkildə komissiyaya müraciət etmişdi. Gerek biz rəsmi qaydada cavab ala. Ona görə yəqin ki, biz uyun sessiyasında bu məsələnin nə yerdə olması barədə konkret söz deyə bilərik.

SUAL: Xəzəryanı ölkələrin Parlament Assambleyasının yaradılması barədə Rusiya nümayəndəsi Sergey Mironovun irəli sürdüyü təklif Xəzərin hüquqi statusunun müəyyənləşməsinə töhfə verə bilərmi?

CAVAB: Əgər belə bir Assambleya yaranarsa, bu, o məqsədlə olacaq ki, məsələnin həllinə kömək etsin. Əgər Assambleya hansısa başqa məqsədlər güdəcəksə, bilmirəm. Amma əsas məsələ Xəzəryanı ölkələrin müvafiq qurumları tərəfindən bir razılığa gəlməkdir. Bu olmayan halda, digər strukturlar buna o qədər də kömək edə bilməz.

30 may 2002-ci il
AzərTAc

AŞPA-dakı Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri, Milli Məclisin deputatı, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev mayın 31-də Bakıda "Avropa və Xəzərin enerji ehtiyatlarının inkişafı" mövzusunda keçirilən beynəlxalq seminarda fasilə zamanı jurnalistlərə qısa müsahibə vermişdir.

SUAL: İlham müəllim, seminarın bugünkü mövzusu çox maraqlı idi. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

CAVAB: Bəli, bugünkü mövzu Xəzər dənizi regionunun enerji ehtiyatlarının istismarı, Azərbaycanın neft sənayesinin inkişafı sahəsində görülmüş işlərlə bağlıdır. Çıxışlarda Avropa Şurasının nümayəndələrinə bu barədə məlumatlar verdik. Azərbaycanda həqiqətən son 8 il ərzində çox böyük nailiyyətlər əldə edilmişdir. Azərbaycanın neft strategiyası uğurla həyata keçirilir. Qazanılmış bütün uğurlar haqqında biz bu gün burada ətraflı məlumatlar verdik. Ondan sonra müzakirələr başlandı, sual-cavab oldu. Müzakirələr hələ davam edəcək. Amma indidən demək olar ki, Avropa Şurası bu məsələyə çox böyük maraq, diqqət göstərir. Avropa Şurasının nümayəndələri Azərbaycanın Avropa, dünya üçün nə qədər böyük əhəmiyyətə malik olduğunu burada açıq-aydın görürlər.

Mən çox şadam ki, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının İqtisadi Məsələlər və İnkişaf Komitəsi bu seminarı Bakıda təşkil edibdir. Bu, bizim üçün çox faydalıdır, eyni zamanda, Azərbaycan həqiqətlərini Avropaya çatdırmaq üçün çox gözəl vasitədir.

SUAL: İlham müəllim, Robert Koçaryan bəyan edib ki, Ermənistanın maksimum güzəştləri ondan ibarət ola bilər ki, Azərbaycan Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini tanısin. Bu, Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini Ermənistanın de-yure tanıması demək deyilmi?

CAVAB: Bu bəyanat haqqında mənim məlumatım yoxdur, eşitməmişəm. Amma əgər elə deyibsə, belə çıxır. Bu münaqişənin həlli Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsindən, Azərbaycanın suverenliyinin təmin olunmasından və işğalçı qüvvələrin torpaqlarımızdan çəkilməsindən asılıdır. Bizim şərtlərimiz budur. Bunu ermənilər də bilir, Avropa ictimaiyyəti də bilir.

SUAL: Qazaxıstanın Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəmərinə qoşulması nə dərəcədə realdır?

CAVAB: Bu, Qazaxıstandan asılı bir işdir. İstəsələr, qoşularlar. Mən hesab edirəm ki, qoşulsalar, onlar xeyir götürəcəklər. Bakı-Tbilisi-Ceyhan iqtisadi cəhətdən çox səmərəli bir layihədir. Qazaxıstanda da böyük neft yataqları aşkar olunubdur. Bilirsiniz ki, "Tengiz" yatağının neftini Rusiyaya daşıyan yeni neft kəməri istismara verilmişdir. Amma Qazaxıstanda digər böyük yataqlar da aşkar olunubdur. Oradan çıxarılan neftin bir hissəsi Bakı-Tbilisi-Ceyhana qoşula bilər. Biz bunu alqışlayırıq. Ancaq bu Qazaxıstandan asılıdır.

SUAL: Onlar bu barədə müraciət ediblərmi?

CAVAB: Hələlik hər hansı müraciət olunmayıbdır. Sadəcə olaraq, danışıqlar gedir, bu məsələ müzakirə olunur. Qazaxıstan tərəfindən müəyyən bəyanatlar verilmişdir ki, onlar bu məsələni nəzərdən keçirirlər. Bunu təhlil etməyə vaxt lazımdır. Hesab edirəm ki, inşaat işlərinə başlandıqdan sonra bu məsələ daha da aktual olacaqdır.

**31 may 2002-ci il
AzərTAc**

**ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı
İlham Əliyevin "CNN Faynəşl Nyus" telekanalına müsahibəsi**

JURNALİST: Cərc Buş hökuməti inanır ki, Yaxın Şərqdən kənarında ABŞ-ı təchiz edə biləcək mümkün qədər çox sabit neft mənbələrinin olması Amerikanın milli maraqları üçün zəruridir. Çoxları belə düşünür ki, Xəzər regionu neft istehlakçısı olan ölkələrə böyük vədlər verir. Elə keçən ay Azərbaycanda yüz milyonlarla barrel nefti Xəzərdən daşıyacaq 3 milyard dollarlıq boru kəmərinin təməli qoyuldu. Xəritədən də görüldüyü kimi, Xəzər bir neçə ölkənin əhatəsindədir. Bu layihə ətrafında danışmaqdan ötrü İlham Əliyev bizimlə birgə buradadır. O, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidentidir. Cənab Əliyev, bizə qoşulduğunuza görə çox sağ olun.

İLHAM ƏLİYEV: Siz də sağ olun.

SUAL: Bir qədər bundan əvvəl xəritəyə baxırdım. Gəlin, bu layihə ətrafında danışaq. Xəritədə gördüyümüz bu region haqqında bizim proqramımızda çox nadir hallarda veriliş gədir. Məndə olan məlumata görə, 1991-ci ildən əvvəl İran və Rusiya, daha doğrusu, Sovet İttifaqı Xəzər dənizinə iddialı idilər. Sovet İttifaqının özünün tərkibində də bir neçə ölkə Xəzər sahillərində yerləşirdi. İndi ölkələr arasında dəniz sərhədi çox da aydın deyildir. Bu prosesin hansı məqamındasınız? Yəni kimin nəyə sahib olmasını müəyyən etmişinizmi?

CAVAB: Siz haqlısınız. Sovet İttifaqının dağılmasından əvvəl Xəzər dənizi sahillərində iki qonşu dövlət vardı - SSRİ və İran. İndi, SSRİ dağıldıqdan sonra beş Xəzəryanı dövlət var: Azərbaycan, Rusiya, İran, Türkmənistan və Qazaxıstan. Bizim mövqeyimiz həmişə belə olmuşdur ki, Xəzəryanı ölkələrin hər birinin dənizdə öz sektoru olmalıdır. Hər ölkə həmin sektordan öz resurslarından istifadə etməkdə sərbəstdir. Bu mövqe özünün düzgün olduğunu sübuta yetirdi. Biz milyardlarla xarici sərmayəni regiona cəlb edə bildik. Xəzərdən neftimizi dünya bazarlarına aparan iki boru kəməri tikə bildik. Hazırda əsas ixrac kəməri üzərində işləyirik ki, bu da bizə gələcəkdə milyonlarla barrel nefti ixrac etməyə imkan verəcəkdir.

SUAL: Gəlin elə bu haqda danışaq, sizi elə ona görə dəvət etmişik. Söhbət Xəzər neftinin dünya bazarlarına nəqlindən gədir. ABŞ şirkətlərinin Xəzər regionunda neft layihələrində işləməsinə kömək üçün Siz nə etdiniz?

CAVAB: Biz neft sahəsində işləri 1994-cü ildən inkişaf etdirməyə başladıq. Bütün dünyadan neft şirkətlərini bu işə dəvət etdik. Əsas etibarilə də ABŞ, Böyük Britaniya və digər Avropa ölkələrinin şirkətlərini. O vaxtdan etibarən neft hasilatını nəzərəcarpacaq dərəcədə artırmağa müvəffəq olmuşuq. Hasilat məhdud olduğuna görə, nefti yalnız iki boru xətti ilə ixrac edirik. Üzərində işlədiyimiz əsas ixrac kəməri Azərbaycan neftini Bakıdan Gürcüstana, daha sonra Türkiyənin Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına nəql edəcəkdir. Bu, dünya bazarı üçün alternativ neft təchizatı deməkdir. Region etnik münaqişələrlə doludur. Azərbaycan da Ermənistanla münaqişədən əziyyət çəkir. Ermənistan Azərbaycanın ərazisinin 20 faizini zəbt etmişdir və indi də işğal altında saxlamaqdadır. Buna baxmayaraq, biz xarici sərmayəçiləri inandıra bildik ki, Azərbaycana vəsait qoysunlar. Artıq 6 milyard dollar sərmayə qoyulubdur. 3-4 ilə daha 10 milyard sərmayənin yatırılacağını gözləyirik. 2005-ci il üçün Azərbaycandan Aralıq dənizinə gedən boru kəməri hazır olacaq, istifadəyə veriləcəkdir. Beləliklə, həm neft istehlakçısı olan ölkələr üçün alternativ variant yaranacaq, həm də bizim ölkə öz iqtisadiyyatını gücləndirəcəkdir.

SUAL: Cənab Əliyev, maraqlıdır, layihələr həyata keçirildikdən sonra gündə nə qədər neft hasil olunacaqdır? Sabitliyi ilə fərqlənməyən Yaxın Şərq regionunu necə geridə qoymaq fikrindəsiniz? Siz elə indicə ölkənizdən milyonlarla barrel neft ixrac olunacağını dediniz. Növbəti 5-10 ildə bütün regiondan nə qədər neft gözlənilir?

CAVAB: Elə bilirəm ki, bu rəqəm daha böyük ola bilər. Xəzərdə neft hasil edən ölkə yalnız Azərbaycan deyildir. Nəhəng neft ehtiyatları olan Qazaxıstan da var, Türkmənistan da var. Yalnız Azərbaycan haqqında danışsaq, günə bir milyon barrel minimum rəqəmdir. 5 il bundan sonra yeni yataqlar istismar həddinə çatacaq ki, bu da gündə bir milyon barreldən artıq neft çıxarmağa imkan verəcəkdir. İkinci məsələ, biz heç zaman qarşımıza məqsəd qoymamışıq ki, hər hansı digər neft hasilatçısı ilə rəqabətə girək. Biz öz işimizi görürük, möhkəm iqtisadiyyat qururuq, neftimizin beynəlxalq bazara çıxarılmasını sürətləndiririk və yəqin ki, bu, ölkəmizə firavanlıq və regiona sülh gətirəcəkdir.

JURNALİST: Cənab İlham Əliyev, müsahibəyə görə Sizə minnətdarıq. Sizinlə danışmaqdan çox məmnun olduq. Sağ olun.

**AzərTAc
24 oktyabr 2002-ci il**

London görüşü Şərq-Qərb enerji dəhlizinin yaradılması prosesini irəlilədir

Respublikamızın Böyük Britaniyadakı səfirliyindən AzərTAc-a bildirmişlər ki, dekabrın 6-da Londonda - Amerika Birləşmiş Ştatlarının səfirliyində Qazaxıstan neftinin Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri ilə nəqlinə dair məsələlərin müzakirəsinə həsr olunmuş müşavirə keçirilmişdir. ABŞ hökumətinin təşəbbüsü ilə keçirilən toplantıda Birləşmiş Ştatlar hökumətinin Xəzər hövzəsinin enerji diplomatiyası üzrə müşaviri, səfir Stiven Mən sədrlik edirdi.

Müşavirədə Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin Prezidenti Natiq Əliyev və ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev, KazMunayQaz şirkətinin icraçı direktoru Kairgeldi Kabıldın, Bakı-Tbilisi-Ceyhan Ko boru kəməri şirkətinin baş icraçısı Maykl Taunzend, habelə digər şirkətlərin nümayəndələri iştirak edirdilər.

Bu müşavirə sentyabr ayında Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərinin təməlinin uğurla qoyulmasından sonra keçirilmişdir.

Müzakirələr çox səmərəli keçmiş və Qazaxıstanda çıxarılan neftin Bakı-Tbilisi-Ceyhan vasitəsilə nəqlinə köməyin dəstəklənməsinin yüksək səviyyədə olduğunu göstərmişdir. Tərəflər belə bir faktı razılıqla vurğulamışlar ki, Qazaxıstana sərmayə qoyan dörd şirkət Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinə qoşulmuşdur. Beynəlxalq səviyyəli sazişlərə uyğun olaraq neftin Xəzər dənizi vasitəsilə nəql edilməsində həmin sərmayəçilərin və marağı olan digər tərəflərin hüquqlarının təmin edilməsi öncül istiqamət kimi vurğulanmışdır.

İşlənib hazırlanacaq sazişlər sırasına Azərbaycan və Qazaxıstan arasında ayrıca hökumətlərarası saziş, habelə tranzit ölkələrin hökumətləri ilə saziş və tərəflərin müvafiq hüquq və öhdəliklərini müəyyənləşdirmək üçün texniki və kommersiya xarakterli digər razılaşmalar daxildir.

Sazişlərin hazırlanmasının mürəkkəb prosesini irəlilətmək üçün Azərbaycan Respublikasının və Qazaxıstanın nümayəndələri danışıqlar aparılması üçün səlahiyyəti olan işçi qruplarının yaradılması haqqında öz hökumətlərinə təkliflər vermək barədə razılığa gəlmişlər.

Tərəflər növbəti görüşü 2003-cü ilin birinci rübündə keçirməyi qərara almışlar. Müşavirə iştirakçıları Aktau-Bakı-Tbilisi-Ceyhan nəqliyyat dəhlizini mümkün qədər tezliklə işləyib hazırlamaq əzmində olduqlarını bir daha yekdilliklə təsdiq etmişlər.

AzərTAc
07 dekabr 2002- ci il

**Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin rəhbərləri Londonda
BP şirkətinin ofisində görüş keçirmişlər**

Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti Natiq Əliyev və ARDNŞ-in birinci vitse prezidenti İlham Əliyev dekabrın 6-da Londonda BP şirkətinin ofisində şirkətin İdarəetmə qrupunun direktoru cənab Riçard Olver ilə görüşmüşlər.

Ölkəmizin Böyük Britaniyadakı səfirliyindən AzərTAc-a daxil olmuş məlumatda bildirilir ki, görüşdə BP şirkətinin Azərbaycandakı layihələrinin vəziyyəti və həyata keçirilməsinin gedişi, "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarının işlənməsinin cari vəziyyəti və inkişaf perspektivləri, Şahdəniz layihəsinə sanksiya verilməsinin sürətləndirilməsi məsələləri, habelə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin və Bakı-Ərzurum qaz kəmərinin tikintisinə dair görülən tədbirlər müzakirə olunmuşdur.

Cənab Riçard Olver Azərbaycanda enerji layihələrinin həyata keçirilməsi ilə bağlı görülən işlərin nəticələrindən məmnun olduğunu söyləmiş, etibarlı və təhlükəsiz Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinin yaradılmasına dair problemlərin həllində Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin və BP şirkətinin birgə əməkdaşlığının səmərəliliyini vurğulamışdır. O, Qazaxıstan neftinin Aktau-Bakı-Tbilisi-Ceyhan marşrutu ilə nəql edilməsi barədə Londonda Azərbaycan və Qazaxıstan arasında aparılmış danışıqların nəticələrini yüksək qiymətləndirmişdir.

Riçard Olver təbii qazın hasilatı və dünya bazarlarına ixracı sahəsində Azərbaycanın potensial imkanlarını da yüksək dəyərləndirmişdir. Bu baxımdan o, Yunanıstana və oradan Mərkəzi Avropaya təbii qaz göndərilməsi haqqında ARDNŞ-in həmin ölkənin hökuməti ilə aparacağı danışıqların əhəmiyyətini xüsusi vurğulamışdır.

Görüşdə ARDNŞ ilə BP şirkəti arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin perspektivləri, habelə Xəzər regionunda karbohidrogen ehtiyatlarının işlənməsi sahəsində qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər müzakirə olunmuşdur.

**AzərTAc
07 dekabr 2002- ci il.**

**İlham Əliyev: "Bakı-Odesa-Brodı" layihəsinə dair qərarı ən qısa müddətdə
qəbul edə bilər"**

Ukraynanın həftəlik "MİQ" ictimai-siyasi jurnalının 12 may tarixli 15-ci nömrəsində AŞPA sədrinin müavini və Büro üzvü, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevlə müsahibə dərc olunmuşdur. Həmin müsahibənin AzərTAc-dan aldığımız mətnini oxuculara təqdim edirik.

İlham Əliyev Azərbaycanın ən nüfuzlu siyasətçilərindən biridir. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti vəzifəsində işləyən İlham Əliyev energetika sahəsində strategiyanın formalaşmasında iştirak etmişdir. Cənab Əliyev "MİQ"-in müxbiri Tatyana Visotskaya ilə söhbətində Ukrayna ilə, o cümlədən "Odesa-Brodı" neft kəmərinə istifadə edilməsində əməkdaşlığın perspektivlərinə Bakının münasibəti barədə mülahizələrini bölüşmüşdür.

- Cənab Əliyev, Azərbaycan neftinin Avropaya nəql edilməsi üçün Ukraynanın "Odesa-Brodı" neft kəmərinə istifadə olunmasının perspektivlərini siz necə qiymətləndirirsiniz?

- Biz artıq çoxdandır ki, bununla əlaqədar danışıqlar aparırıq və vəziyyəti yaxşı öyrənə bilmişik. Yaxın vaxtlarda - cari ilin yayında, ya da payızında "Odesa-Brodı" marşrutu ilə tanış olmaq üçün Ukraynaya gəlmək fikrindəyəm. Hazırda Azərbaycanda neft çoxdur, yaxın vaxtlarda isə, necə deyərlər, "böyük neft" çıxarılmaya başlandıqdan sonra isə hasilatın kəskin şəkildə artacağı gözlənilir. Buna görə də neftin dünya bazarlarına nəql olunmasının alternativ yolları, xüsusən də bizə dost olan ölkələrdən keçən marşrutlar bizim üçün maraqlıdır.

- "Odesa-Brodı" neft kəmərinə maraq göstərməyiniz o deməkdirmi ki, Azərbaycan bu layihədə dövlət səviyyəsində iştirak etmək fikrindədir?

- Çox güman ki, əməkdaşlıq neft şirkətləri səviyyəsində olacaq. Ümumiyyətlə, bu məsələdə ən başlıcası iqtisadi səmərəlilikdir. Layihə ilk növbədə gəlirli olmalıdır. Çoxları onların bəzilərində, məsələn, ABŞ tərəfindən dəstəklənən "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" əsas ixrac boru kəməri (ƏİB) layihəsində iştirakımızı siyasiləşdirmək istəyirlər. Belə münasibət lazım deyildir. "Bakı-Ceyhan" marşrutu çox səmərəli layihədir. Bu marşrutla neftin nəqlinin tarifləri regiondakı digər neft kəmərlərindən xeyli aşağı olacaqdır. "Odesa-Brodı" da iqtisadi baxımdan bizim üçün cəlbedici görünür. Lakin hər halda, Azərbaycan şirkətlərinin bu layihədə iştirakı məsələsinin həlli ilk növbədə onun ətraflı öyrənilməsinə tələb edir.

- "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" neft kəmərinin işə salınması Ukrayna ilə əməkdaşlığın başlanması vaxtına təsir etməyəcəkmi?

- Xeyr. "Bakı-Ceyhan" layihəsinin maliyyələşdirilməsi məsələsi, əslində, həll olunmuşdur - artıq bu ay boruların çəkilişi başlanacaq, 2005- ci ilin əvvəlində isə neft kəməri işə salınacaqdır. Əlbəttə, Azərbaycanda çıxarılan neftin əsas hissəsini biz bu kəməre yönəldəcəyik. Lakin artıq dediyim kimi, biz dünya bazarlarına çıxışın alternativ yollarını axtarıyıq.

Axı "böyük Xəzər nefti" axanda "Bakı-Ceyhan" neft kəməri onu nəql etmək üçün kifayət etməyəcəkdir. Bundan başqa, indi Qazaxıstanla danışıqlar aparılır, Qazaxıstan da bu layihəyə qoşulmaq fikrindədir. Bunu nəzərə alsaq, Xəzər neftini nəql etmək üçün daha bir boru kəməri lazım olacaqdır.

- Qazaxıstan neftinin ƏİB-lə nəql olunmasına başlanması müddəti müzakirə edilibmi?

- "Bakı-Ceyhan" çəkilən kimi Qazaxıstandan neft qəbul edə biləcəkdir. Biz hesab edirik ki, bu, hər il 10 milyon tondan artıq Qazaxıstan nefti nəql etməyə imkan verəcəkdir. Lakin, əlbəttə, Qazaxıstan nefti olmadan da neft kəməri həyat qabiliyyətlidir. Bu kəmərin buraxıcılıq qabiliyyəti ildə 50 milyon ton təşkil edir. Əlbəttə, ilk vaxtlar bizdə bu qədər neft olmayacaqdır. 2002- ci ildə biz 14 milyon tondan bir qədər artıq neft hasil etmişik, 2003-cü ildə də Azərbaycanın planı təxminən belədir. Lakin 2005- ci ildə biz neft hasilatını xeyli artırmaq fikrindəyik. Azərbaycan neftinin hasilatında daha bir kəskin sıçrayış 2008- ci ildə olacaqdır. Ondən sonra biz ildə 50 milyon tondan artıq neft hasil etməyə başlayacağıq.

- Ukraynanın əvvəldən planlaşdırdığı kimi, Azərbaycan neftinin "Bakı-Supsa" boru kəməri ilə keçərək Odesadakı neft terminalına çatdırılması fərz olunur. Ötən ilin payızında informasiya agentlikləri xəbər verdilər ki, sizin atanız, Prezident Heydər Əliyev Türkiyədə səfərdə olarkən bəyan etmişdir ki, "Bakı-Ceyhan" ƏİB işə düşdükdən sonra "Bakı-Supsa" kəməri öz işini dayandıra bilər.

- Əlbəttə, hazırda həmin boru kəməri ilə nəql olunan Azərbaycan nefti sonradan "Bakı-Ceyhan"a veriləcək, buna şübhə yoxdur. Lakin mən hesab edirəm ki, "Bakı-Supsa" bağlanmayacaq, çünki Azərbaycanın neft şirkətləri hasilatı təkcə bu layihə çərçivəsində davam etdirməyəcəklər və həmin nefti də nəql etmək lazım gələcəkdir.

Hazırda "Bakı-Supsa" neft kəməri tamamilə yüklənmişdir, buna görə də çoxlu neft, məsələn, Qazaxıstan nefti dəmiryolu ilə daşınır. "Bakı-Tbilisi-Ceyhan" sistemi işə düşdükdən sonra "Bakı-Supsa" marşrutu ilə həm Azərbaycan, həm də Qazaxıstan nefti nəql oluna bilər.

- Sizcə, Avropanın əsas neft kəmərləri sistemlərinin və neft emalı zavodlarının səhmlərini fəal surətdə alan Rusiya şirkətləri daha keyfiyyətli Azərbaycan neftinin Avropa bazarlarına Ukrayna marşrutları ilə çıxarılmasına mane ola bilərmi? Məsələn, rusiyalılar "Odessa-Brodı-Qdansk" layihəsinin nəzərdə tutulmuş ikinci növbəsinin son nöqtəsi olan Qdansk neft emalı zavodunun özəlləşdirilməsində iştirak etmək istəyirlər.

- Bunu əvvəlcədən bilmək çətinidir. Rusiya Azərbaycanda neft hasilatına heç cür nəzarət etmir, odur ki, biz öz neftimizi təqdim etməklə "Odessa-Brodı" layihəsində iştirak edə bilərik. Bu neftin Avropa bazarında necə satılacağı məsələsini isə biz Ukrayna tərəfi ilə hələlik müzakirə etməmişik. Bu problem, əlbəttə, layihə həyata keçirilməyə başlananaqədər öyrənilməlidir.

- Azərbaycan "Odessa-Brodı" layihəsində iştirak edib-etməyəcəyi ilə bağlı nə zaman konkret qərar qəbul edə bilər?

- Zənn edirəm ki, bu, çox vaxt almaz. Başlıcası odur ki, səfərimizə qədər layihənin bütün iqtisadi göstəriciləri hazırlansın və yoxlanılsın. Biz neft nəql etmək sahəsində böyük biznes-planlaşdırma təcrübəsinə malik və çox yaxşı mütəxəssislərimiz vardır. Odur ki, layihəyə dair qərar ən qısa müddətdə qəbul edilə bilər.

Bioqrafik arayış

İlham Heydər oğlu Əliyev 1961- ci il dekabrın 24- də Bakıda anadan olmuşdur. 1994-cü ilin mayından Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidentidir. 1997-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Olimpiya Komitəsinin prezidentidir. 2001-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyası (respublikanın iqtidarda olan partiyasıdır) sədrinin birinci müavini seçilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası Parlament Assambleyasındakı (AŞPA) nümayəndə heyətinin rəhbəridir. AŞPA sədrinin müavini və Büro üzvüdür.

**"MİQ" jurnalı, nömrə 15,
12 may 2003-cü il.**

**Bakıda “Xəzər neft,qaz, neftayırma və neft kimyası-2003”
X beynəlxalq sərgi və konfransi açılmışdır**

Sərgi ilə tanışlıqdan sonra ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti **İLHAM ƏLİYEV** jurnalistlərin suallarına cavab verdi.

SUAL: İlham müəllim, bugünkü sərgi haqqında fikirlərinizi bilmək istərdik?

CAVAB: Ümumiyyətlə, bu sərgi onu göstərir ki, Azərbaycana olan maraq tükənmir, əksinə, artır. Sərgidəki iştirakçıların sayı bunu bir daha əyani şəkildə sübut edir. Biz nəzərdə tutduğumuz planları həyata keçiririk və əlbəttə, görülən işlərlə və əldə olunan nəticələrlə razıyıq. Gələcəkdə də böyük işlər olacaqdır. Biz gərək nəzərdə tutduğumuz layihələri uğurla və vaxtında həyata keçirək, başa çatdıraq və mən inanıram ki, belə də olacaqdır.

SUAL: Demək olarmı ki, layihələrin həyata keçirilməsi üçün bütün maneələr aradan qaldırılmışdır?

CAVAB: Mən şəxsən heç bir maneə görmürəm. Həm Azərbaycanda, həm Türkiyədə, həm də Gürcüstanda inşaat işləri başlanıb. Yaxın günlərdə lazımi maliyyə dəstəyi də veriləcəkdir. Bu vaxta qədər Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti digər iştirakçılarla bərabər öz maliyyə imkanlarından istifadə edib bu layihələrdə iştirak edir. Ona görə də mən şəxsən heç bir maneə görmürəm. Əminəm ki, nəzərdə tutulmuş vaxtda biz Ceyhanda Azərbaycan nefti ilə doldurulmuş birinci tankeri yola salacağıq.

SUAL: İlham müəllim, Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərinin Azərbaycan hissəsinin tikintisinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı danışıqlar hansı səviyyədədir? Ümumiyyətlə, məlumdurmu, hansı mənbələrdən maliyyələşəcəkdir?

CAVAB: Bəli, məlumdur. İlk növbədə, bu, Azərbaycanın öz imkanları hesabına ödəniləcək və ödənilir. Bu vaxta qədər Azərbaycan tərəfindən 200 milyon dollara yaxın vəsait ödənilibdir. Qalan hissə, yəni kredit alınana qədər xərclər barədə məsələni dəfələrlə öz tərəfdaşlarımızla müzakirə etmişik və qərara gəlmişik ki, onların köməyi ilə Azərbaycanın payı ödəniləcəkdir. Mən burada hansısa bir problem görmürəm.

SUAL: Səudiyyə Ərəbistanının naziri öz çıxışında bildirdi ki, neftin hasilatı əlaqələndirilməlidir. Azərbaycan hökumətinin buna münasibəti necədir?

CAVAB: Biz buna etiraz etmirik. Amma siz bilirsiniz ki, bizdə hasil olunan neftin həcmi OPEK ölkələri ilə müqayisə edilə bilməz. Ona görə biz bu barədə danışıqlar aparacağıq. Nazir onu da qeyd etdi ki, bu işdə rəqabət aparmamalıyıq, əməkdaşlıq etməliyik. Mən də bu fikirdəyəm. Biz əməkdaşlıq etməliyik. Əlbəttə, Azərbaycan vacib neft ixrac edən ölkəyə çevriləcəkdir. Amma bu, bu günün söhbəti deyildir.

SUAL: İlham müəllim, sizi mükafat almağınıza görə təbrik edirik. Bu mükafatı Azərbaycanda görülən işlərə verilən qiymət kimi qəbul etmək olarmı?

İLHAM ƏLİYEV: Bəli, mən də bunu belə hesab edirəm. Görülən işlər böyükdür, nəticələr də əldə olunmuşdur. Həmin mükafat, eyni zamanda, bu işlərlə məşğul olan bütün mütəxəssislərin, neftçilərimizin, digər şəxslərin mükafatıdır. Mən bunu məhz bu cür qiymətləndirirəm.

Beynəlxalq sərgi-konfransın açılış mərasimində Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Milli Məclisin sədrinin birinci müavini Arif Rəhimzadə, baş nazirin birinci müavini Yaqub Eyyubov, Abbas Abbasov, baş nazirin müavini Abid Şərifov, ARDNŞ-in prezidenti Natiq Əliyev, nazirliklərin, komitələrin, şirkətlərin, konsernlərin rəhbərləri, xarici ölkələrin Bakıdakı səfirləri iştirak edirdilər.

04.06.2003
AzərTAc

AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev Böyük Britaniyanın Ticarət və Sənaye üzrə dövlət naziri ilə görüşmüşdür

AzərTAC-ın müxbiri xəbər verir ki, Londonda səfərdə olan Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini və Büro üzvü, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyev iyunun 16-da Böyük Britaniyanın yenidən təyin olunmuş ticarət və sənaye üzrə dövlət naziri Maykl O'Brayn ilə görüşmüşdür. Daha yüksək vəzifəyə təyin olunmuş yeni nazir ilk görüşünü məhz İlham Əliyevlə keçirmişdir.

Səmimiyyət və qarşılıqlı anlaşma şəraitində keçən görüşdə İlham Əliyev Britaniya nazirinə ölkəmizdə uğurla həyata keçirilən neft strategiyası, şəffaflıq şəraitində fəaliyyət göstərən Neft Fondu, Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru xəttinin tikintisi və Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz xəttinin perspektivləri barədə ətraflı məlumat verdi. O bildirdi ki, Böyük Britaniyanın BP şirkətinin ölkəmizdə neft sənayesinin inkişafında geniş və səmərəli fəaliyyət göstərməsi ilə yanaşı, İngiltərənin digər şirkətlərinin də Azərbaycan iqtisadiyyatına sərmayə qoyması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Cənab Maykl O'Brayn Azərbaycan iqtisadiyyatının sürətli inkişafından razı qaldığını, Britaniya şirkətlərinin respublikamızın inkişafında gələcəkdə də fəal rol oynayacaqlarını vurğuladı.

İlham Əliyev Britaniya ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələrin genişləndirilməsi üçün mövcud təsisat daha yüksək status verilməsini təklif etdi. O, Prezident Heydər Əliyevin göstərişi ilə qaçqınlar və məcburi köçkünlər üçün evlər tikilməsi üçün Neft Fondundan vəsait ayrıldığını bildirdi, habelə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi barədə nazirə ətraflı məlumat verdi.

Görüşdə iştirak edən Britaniya Beynəlxalq İnkişaf Departamentinin Türkiyə, Orta Asiya və Cənubi Qafqaz üzrə məsləhətçisi Bob Qriner AzərTAC-ın müxbirinə bildirdi ki, Britaniya hökuməti üçün qeyri-ənənəvi olsa da, cənab Maykl O'Brayn İlham Əliyevdən təkliflər paketi alıb ona təqdim etməyi tapşırılmışdır.

Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı səfiri Rafael İbrahimov görüşdə iştirak edirdi.

İlham Əliyev görüşdən sonra AzərTAC-ın müxbirinin suallarına cavab verdi.

AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin AzərTAC-ın müxbirinə müsahibəsi

MÜXBİR: İlham müəllim, əvvəlcə, Britaniyaya səfərinizin məqsədi barədə məlumat verməyinizi xahiş edirəm.

İLHAM ƏLİYEV: Böyük Britaniyanın baş naziri cənab Toni Bleyer bir neçə ay bundan əvvəl hasilat sənayelərinin şəffaflığının təmin olunması barədə təşəbbüs irəli sürmüşdür. Və ölkələrə, şirkətlərə müvafiq dəvət göndərilmişdir. Azərbaycan tərəfi də bu təşəbbüsə qoşularaq, burada keçiriləcək konfransda iştirak etmək üçün öz nümayəndə heyətini göndərmişdir. Bu məqsədlə də mən buraya gəlmişəm.

Bilirsiniz ki, bir neçə ildir Azərbaycanda xarici şirkətlərlə birlikdə nəhəng neft layihələri həyata keçirilir. İndi artıq həmin layihələr üzrə neft hasil edilir və dünya bazarına çıxarılır.

Azərbaycanda neftdən gələn gəlirlər də çox şəffaf şəkildə toplanır və xüsusi olaraq bunun üçün yaradılmış Neft Fondunda cəmləşir. Bu mənada mən deyə bilərəm ki, Azərbaycanın hasilat sahələrində şəffaflığı təmin etməkdə gözəl təcrübəsi var. Biz bu təcrübə barədə öz sözüümüzü burada deyəcəyik.

Mən istərdim ki, cənab Bleyerin təşəbbüsünə daha çox ölkələr qoşulsun, bu təşəbbüsü dəstəkləsinlər. Biz isə özümüzdən asılı olan hər şeyi etməyə hazırıq ki, bu təşəbbüs Avropada və bütün dünyada yayılsın. Bu gün cənab nazirə söhbətimizdə də bir daha vurğuladım ki, Azərbaycan həmin təşəbbüsə qoşulur və şəffaflıq bizim ən mühüm prinsiplərimizdən biridir. Biz artıq bir neçə il ərzində bunu əyani şəkildə nümayiş etdirmişik.

SUAL: Cənab Maykl O'Braynla bugünkü görüşünüzdə daha hansı məsələlərə toxundunuz?

CAVAB: İkitərəfli əlaqələr haqqında daha geniş fikir mübadiləsi aparıldı. Mən öz tərəfimdən bildirdim ki, biz Böyük Britaniya şirkətləri ilə daha sıx əməkdaşlıq edirik və bundan çox məmnunuq. İstərdim ki, təkcə BP yox, İngiltərənin digər şirkətləri də Azərbaycana sərmayə qoysunlar.

Azərbaycan inkişaf edir, ölkəmiz güclənir, möhkəmlənir, bizim böyük potensialımız var. Sərmayəçilər üçün də ən geniş, ən məqbul şərait yaradılmışdır. Onların hüquqları qanun tərəfindən qorunur, sərmayəçilər Azərbaycanda yaradılmış şəraitdən razıdırlar. Azərbaycana daha çox sərmayə gətirmək üçün gələcəkdə də əlimizdən gələni edəcəyik. Mən bu barədə fikirlərimi cənab nazirə bildirdim və o da məni əmin etdi ki, onlar bu sahədə müvafiq işlər görəcəklər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

Bundan əlavə, Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin tikintisi, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərinin gələcəyi haqqında da çox dəyərli və maraqlı söhbətimiz oldu.

17.06.2003
AzərTAc

**Hasilat sənayelərinin şəffaflığı təşəbbüsünə həsr olunmuş
Beynəlxalq Konfransda AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü,
ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin çıxışı**

Hörmətli sədr, xanımlar və cənablar!

Hər şeydən əvvəl, məni bu cür vacib tədbirdə iştiraka dəvət etməyinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirmək istərdim. Lap əvvəldən, baş nazir Toni Bleyer bu təşəbbüsü irəli sürdüyü vaxtdan Azərbaycan onu möhkəm dəstəkləyən ölkə kimi çıxış etdi. Şəffaflıq son on il müddətində bizim ölkənin neft strategiyasında, demək olar ki, əsas elementlərdən biridir. Ötən on il dünyanın əsas neft şirkətləri ilə uğurlu əməkdaşlıq illəri olmuş və ölkəmizə çoxmilyardlı sərmayələrin gəlməsi ilə nəticələnmişdir. Hazırda Azərbaycan adambaşına düşən birbaşa xarici sərmayənin həcmi baxımından keçmiş sovet respublikaları arasında liderdir. Biz, əminik ki, bu aparıcı mövqeyi saxlayacağıq. Təkcə qarşıdakı 3-4 il müddətində ölkəmizin iqtisadiyyatının yalnız neft-qaz və bu məhsulların nəqli sahəsinə 10 milyard dollar vəsait qoyulacaqdır. Beləliklə, burada ölkəmizin xarici tərəfdaşlarla əlaqələrində ədalətli əməkdaşlıq, şəffaf münasibətlər, qarşılıqlı inama və hörmətə əsaslanan əməkdaşlıq müşahidə olunur.

Azərbaycanın xarici şirkətlərin sərmayə qoyması üçün cəlbədicisi olmasının əsas səbəbi, çox böyük məbləğdə vəsait qoyulmasının səbəbi ölkəmizdə olan siyasi və iqtisadi sabitlikdir, yaxşı sərmayə mühitidir, xarici sərmayələrin qanunvericiliklə möhkəm qorunmasıdır və əlbəttə ki, neft hasilatı və gəlirlərin alınması dövründə hökm sürən şəffaflıqdır.

Azərbaycan neftdən alınan ilk gəlirlər ölkəyə daxil olduğu andan özünün Dövlət Neft Fondunu yaratmışdır. Bu gün bizim Dövlət Neft Fondu tamamilə şəffaf strukturdur. Beynəlxalq auditorlar Fonda baxış keçirir, Fond ixtiyarında olan vəsaitlər barədə müntəzəm hesabatlar dərc etdirir. Beləliklə, ölkəmizdə hər bir kəs neft Fondunun vəsaiti, Fondda nə baş verdiyi və nə qədər vəsait xərcləndiyi, nə qədər vəsait qaldığı barədə məlumat əldə edir. Fond peşəkarlar tərəfindən, Beynəlxalq Valyuta Fondunun, Dünya Bankının və digər beynəlxalq maliyyə qurumlarının tövsiyələrinə əsasən idarə olunur.

Ölkəmizin coğrafi-siyasi mövqeyinin mühümlüyünü nəzərə alaraq, biz istərdik ki, gələcəkdə də Azərbaycan ilə xarici tərəfdaşlar arasında eyni dərəcədə səmərəli əməkdaşlıq olsun.

Ölkəmizin ərazisində artıq mövcud olan və tikilməsi nəzərdə tutulan boru kəmərləri, ümumiyyətlə, bütün regionun inkişafına xeyli dərəcədə təsir göstərəcəkdir. Təhlükəsizlik, firavanlıq artacaq, region əhalisinin güzəranı yaxşılaşmağa doğru dəyişəcəkdir. Bizim nefti dünya bazarlarına daşımaqda əməkdaşlıq edənlər də bundan bəhrələnəcəklər.

Əvvəldə dediyim kimi, Azərbaycan hasilat sənayeləri sahələrində şəffaflığın olması barədə çağırışa səs vermişdir. Keçmişdə biz işimizi bu istiqamətdə qurmuşuq və əminəm ki, həmin siyasət davam etdiriləcəkdir. Biz bu təşəbbüsü ölkə daxilində inkişaf etdirəcəyik və lazım gələrsə, sərhədlərimizdən kənar - beynəlxalq miqyasda da onu yaymağa hazırıq. Şəffaflıq yaratmaqda bizim hələ keçmişdən yaxşı təcrübəmiz var və gələcəkdə də bu siyasəti davam etdirmək niyyətindəyik. Bu təşəbbüsü tam dəstəklədiyimizi bir daha bildirir və həmin təşəbbüsün gələcəyinə uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

18.06.2003

AzərTAc

Siyasetlə iqtisadiyyatın vəhdəti.
AŞPA sədrinin müavini və büro üzvü, ARDNŞ-ın birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin
“Azərbaycanın Xəzər Nefti” kitabının təqdimat mərasimi

İyunun 19-da Bakı Dövlət Universitetində Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini və Büro üzvü, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabının təqdimat mərasimi olmuşdur.

Moskvanın "İzvestiya" nəşriyyatında rus dilində çapdan buraxılmış 712 sifəlik kitab giriş, beş fəsil, nəticə, əlavələr və geniş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Prezidentin İşlər idarəsinin müdiri Akif Muradverdiyev kitaba geniş ön söz yazmışdır. Kitabın elmi redaktoru Azərbaycan MEA-nın akademiki Azad Mirzəcanzadədir.

Mərasimdə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi şurasının, Azərbaycan MEA Rəyasət heyətinin üzvləri iştirak edirdilər.

Universitetin rektoru, AMEA-nın müxbir üzvü Abel Məhərrəmov mərasimi açaraq dedi ki, bu gün biz mühüm bir hadisə münasibətilə yığılmışıq. Moskvanın "İzvestiya" nəşriyyatında İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" adlı çox sanballı monoqrafiyası çapdan çıxmışdır. Bir neçə gün əvvəl həmin kitab universitetin beynəlxalq hüquq və beynəlxalq münasibətlər fakültəsində, xüsusilə beynəlxalq münasibətlər kafedrasında müzakirə olunmuşdur. Təklif edilmişdi ki, əsər daha geniş auditoriyanın iştirakı ilə müzakirə olunmalıdır.

Rektor bildirdi ki, "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabında qədim zamanlardan bu günümüzədək Xəzər regionunun siyasi və iqtisadi inkişafı təhlil edilir. Əsərin yazılmasında külli miqdarda arxiv, tarix, protokol və məlumat materiallarından geniş istifadə olunmuşdur. Müəllif müasir dövrün ən aktual problemlərindən birini - Xəzər dənizinin statusunun müəyyənləşdirilməsi məsələsini də araşdırır. Kitab təkcə mütəxəssislər, ekspertlər və elmi işçilərdən ötrü deyil, həm də geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Sonra BDU-nun beynəlxalq münasibətlər kafedrasının müdiri, professor Ağalar Abbasbəyli çıxış edərək vurğuladı ki, İlham Əliyevin bu monoqrafiyası azərbaycanlı müəllifin Moskvanın ən nüfuzlu nəşriyyatlarından birində çap olunmuş ilk əsərlərdən biridir.

Eyni zamanda, son 12 ildə Rusiyada siyasi elmə dair nəşr olunan ilk kitabdır. Monoqrafiyada külli miqdarda arxiv sənədləri ilk dəfə olaraq elmi dövriyyəyə çıxarılır. Bu baxımdan müəllif nəhəng iş görmüşdür.

Natiq xatırladı ki, bu il Rusiyada ermənilər Azərbaycan əleyhinə 45 kitab çap etdirmişlər. AMEA-nın akademikləri Cəlal Əliyevin və Budaq Budaqovun Moskvada nəşr olunmuş "Türklər, azərbaycanlılar, ermənilər: tarixi həqiqətin "soyqırımı"" kitabından sonra İlham Əliyevin bu monoqrafiyası təkcə elmi yox, həm də siyasi əhəmiyyət daşımaqla düşmənlərimizə verilən layiqli cavabdır. Əsər Prezident Heydər Əliyevin Azərbaycanı dünyaya tanıtmaya işinə böyük töhfədir. Burada Azərbaycanın dünyaya inteqrasiyası da geniş faktlar əsasında şərh edilir. Bu monoqrafiya İlham Əliyevi dünya siyasətinin klassikləri - Kissincer, Bjezinski, Kennedi və onlarca başqaları ilə bir cərgəyə qoyur. Beləliklə, Azərbaycan ümumdünya siyasi elmi səviyyəsində təmsil olunur. Hələ heç bir azərbaycanlının ölkəmizdən kənarında belə bir əsəri çap olunmamışdır.

A.Abbasbəyli mərasim iştirakçılarına xatırladı ki, İlham Əliyev fundamental təhsil almışdır. O, Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun Beynəlxalq münasibətlər və dünya siyasəti fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Mövcud olduğu 60 il ərzində oranı cəmi 15 azərbaycanlı bitirmişdir. İlham Əliyev hələlik birinci və sonuncu azərbaycanlıdır ki, həmin təhsil ocağını bitirən kimi onun aspiranturasında saxlanılmış və burada dərs deməyə başlamışdır. Əgər M.Qorbaçovun bəd əməlləri olmasaydı, İlham Əliyev çoxdan həmin universitetin doktoru və professoru idi. Bu əsər 18 yaşlı ikinci kurs tələbəsinin başladığı elmi axtarışların davamıdır. Hələ o zaman İlham Əliyevin kurs işi özünün orijinallığı və dərinliyi ilə müəllimlərin və tələbə yoldaşlarının diqqətini cəlb etmiş və əla qiymətə layiq görülmüş, gənc diplomatların əsərləri ilə bir yerdə nəşr olunmuşdu. İlham Əliyev 25 yaşında aspiranturayı bitirib, tarix elmləri namizədi elmi dərəcəsi alandan sonra özünün gələcək doktorluq dissertasiyasının əsas parametrlərini müəyyənləşdirmişdi. Lakin tale başqa cür gətirdi. Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun təqib olunan üzvünün oğlu atasının taleyini yaşamalı oldu. Ancaq diqqəti çəkən məqam odur ki, adətən bir çox görkəmli siyasi xadimlər karyeralarını başa vurduqdan sonra elmə gəlirlər. İlham Əliyev isə elmdən böyük siyasətə gəlir. Bu, ona nəzəriyyəni praktika ilə əlaqələndirməyə və daha orijinal elmi əsərlər yaratmağa imkan verəcəkdir.

A.Abbasbəyli daha sonra dedi: Bu monoqrafiya müasir beynəlxalq münasibətlər sahəsində elmi tədqiqat əsəridir və doktorluq dissertasiyasına irəli sürülən bütün tələblərə cavab verir. Siyasi elmlər sahəsində mütəxəssis, bu sahədə Azərbaycanda ilk elmlər namizədlərinin və iki elmlər doktorunun elmi rəhbəri kimi bütün məsuliyyətimlə dəyə bilərəm ki, "Azərbaycanın Xəzər nefti" Ali Attestasiya Komissiyasına doktorluq dissertasiyası kimi təqdim oluna bilər. Mən bunu əsas götürərək, Bakı Dövlət Universitetinin rektoru A.

Məhərrəmovdan xahiş edərdim ki, İlham Əliyevə bu monoqrafiyaya görə siyasi elmlər doktoru adı verilməsi barədə Elmi şuraya müraciət etsin.

Sonra yanacaq və energetika naziri Məcid Kərimova söz verildi. O dedi ki, bu gün biz müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanmış və onun bilavasitə rəhbərliyi ilə uğurla həyata keçirilən yeni neft strategiyasının tarixi-siyasi, iqtisadi və sosial baxımdan araşdırılıb yekunlaşdırılmış və geniş oxucu kütləsinə, beynəlxalq elmi ictimaiyyətə töhfə edilmiş yüksək səviyyəli bir monoqrafiyanın təqdimat mərasiminə toplaşmışıq. Bu kitab İlham Əliyevin Azərbaycan neft sənayesinin keçmişinə, bu gününə və gələcəyinə olan baxışıdır.

Natiq bir neçə gün əvvəl qeyd olunmuş Qurtuluş gününü xatırladaraq vurğuladı ki, həmin gün ölkəmizin müstəqilliyinin qorunub saxlanılması, ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olmasının, iqtisadi inkişafımızın və sosial tərəqqimizin başlanğıcı olmaqla yanaşı, həm də respublikamızın iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft-qaz sənayesinin də dağılıb məhv olmaqdan qurtulduğu gündür. Həmin gün Azərbaycan, həqiqətən, yenidən müstəqilliyə qovuşmuşdur. Heydər Əliyev xalqımız üçün böhranlı bir dövrdə həyatının qalan hissəsini də lidersiz və ümitsiz qalmış xalqına ərməğan etdi. Prezidentimizin möhkəm iradəsi, siyasi uzaqgörənliyi ilə dövlət hakimiyyəti möhkəmləndirildi, daxili sabitlik təmin edildi, Ermənistanla atəşkəs barədə razılıq əldə olundu. Bütün bunlar iqtisadiyyatın, o cümlədən neft-qaz sənayesinin dirçəlişinə və inkişafına yollar açdı, sahəyə çoxmilyardlı sərmayə qoyuluşu tələb edən neft müqavilələri imzalamağa imkan verdi.

Nazir bildirdi ki, İlham Əliyevin Dövlət Neft Şirkətində fəaliyyətə başladığı ilk gündən xarici şirkətlərlə danışıqların yüksək səviyyədə aparılması təmin olundu, siyasi və iqtisadi çətinliklərə baxmayaraq, ABŞ-ın və danışıqlarda iştirak edən digər şirkətlərin təmsil olunduqları dövlətlərin rəsmiləri ilə görüşlər keçirildi, Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi öz sərəvətlərinin sahibi olduğu, Xəzərin Azərbaycan sektorunda ölkəmizin hüquqlarının mövcudluğu tanındı. Nəticədə, 1994-cü ilin 20 sentyabrında ilk beynəlxalq neft müqaviləsi imzalandı. 8-10 milyard dollar sərmayə tələb edən bu müqavilə çox mühüm coğrafi-siyasi hadisəyə çevrildi, tarixə "Əsrin müqaviləsi" adı ilə daxil oldu. İndiyədək dünyanın 15 ölkəsini təmsil edən 30 şirkətlə proqnozlaşdırılmış sərmayə dəyəri 55-60 milyard səviyyəsində olan 22 neft müqaviləsi imzalanmışdır. Prezidentimizin neft strategiyasının ana xətti olan bu müqavilələrin imzalanması və sonradan Milli Məclisdə ratifikasiya olunaraq qanun şəklini alması çoxlarına adi hal kimi görünür. Əslində, hər bir müqavilənin hazırlanması üçün şirkətlərin rəhbərləri, bəzən onların təmsil etdiyi dövlətlərin rəsmiləri ilə mühüm danışıqlar aparılır. Bu danışıqlarda həm sahəni bilmək tələb olunur, həm də siyasi və diplomatik gedişlər etmək lazım gəlir. ARDNŞ-in xarici iqtisadi əlaqələrinə rəhbərlik edən İlham Əliyev bu işlərin öhdəsindən məharətlə gəlmişdir və gəlir. Məhz bunun nəticəsidir ki, bu gün Azərbaycan dünyanın ən böyük dövlətlərinin iqtisadi və siyasi maraq dairəsinə çevrilmişdir, bizim neft-qaz layihələri həm cəlb olunmuş şirkətlər, həm də onların təmsil etdiyi ölkələr və beynəlxalq maliyyə qurumları tərəfindən dəstəklənir.

Məhz İlham Əliyevin çoxsaxəli fəaliyyətinin nəticəsidir ki, bu gün ARDNŞ dünyanın nəhəng neft şirkətləri ilə tərəfdaşlıq əlaqələri yarada, onları Azərbaycanın böyük neft və qaz layihələrinə cəlb edə bilmişdir. Beynəlxalq neft şirkətlərinin və onların tərəfdaşı olan ARDNŞ-in təsis etdiyi Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti ötən illər ərzində "Əsrin müqaviləsi"nin həyata keçirilməsinə və neft sənayesinin infrastrukturunun inkişafına 6,5 milyard dollar sərmayə qoymuşdur. 1997-ci ilin noyabrında "Çıraq" yatağından ilkin neftin çıxarıldığı vaxtdan bu günə qədər 27,5 milyon tondan çox neft hasil edilmişdir. 2008-ci ildə "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarında hasilat gündə 900 min barelə, ildə 40 milyon tona, 2010-cu ildə isə müvafiq surətdə 1 milyon barelə və 50 milyon tona çatdırılacaqdır. Təbii ki, indi istismarda olan ixrac boru kəmərləri bu həcmdə nefti nəql edə bilməz. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının təklifi ilə yeni ixrac marşrutları araşdırıldı və ən əlverişli variant kimi Bakı-Tbilisi-Ceyhan seçildi. 1999-cu ilin noyabr ayında İstanbulda, ATƏT-in Zirvə görüşü zamanı Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, Qazaxıstan prezidentləri ABŞ Prezidentinin iştirakı ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin inşasına razılıq sazişi imzaladılar.

2002-ci ilin 18 sentyabrında Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə prezidentlərinin və ABŞ-ın energetika nazirinin iştirakı ilə kəmərin tikintisinin təməli qoyulmuşdur. Bu yaxınlarda Gürcüstanda da eyni təməlqoyma mərasimi olmuşdur. Gürcüstan Prezidenti Eduard Şevardnadzenin fərmanı ilə İlham Əliyev bu ölkənin yüksək mükafatına - "Şöhrət" ordeninə layiq görülmüşdür.

M.Kərimov sonra İlham Əliyevin Dövlət Neft Şirkətində fəaliyyəti ilə bağlı maraqlı bir məqama toxunaraq xatırladı ki, uzun illər respublikamızın elektrik stansiyalarında yanacaq kimi mazutdan istifadə olunurdu. Bu isə israfçılığa, ekoloji təhlükəyə, iqtisadi səmərəsizliyə gətirib çıxarırdı. İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə mazutun qazla əvəz olunması barədə qərar verilmişdir. Hazırda Rusiyadan ildə 4 milyard kub metr qaz alınır. ARDNŞ-in xarici iqtisadi əlaqələri ilə bağlı fəaliyyətində müasir idarəetmə sisteminin yaradılması, yüksək səviyyədə müsabiqələrin keçirilməsi, bu işlərin aparılması üçün müasir kompüter sisteminin quraşdırılması,

bunların hamısının idarə olunması üçün kadr potensialının yaradılması məhz İlham Əliyevin müstəsna fəaliyyəti ilə bağlıdır.

Natiq daha sonra vurğuladı ki, təqdimatı keçirilən "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabı nəinki Azərbaycan neft sənayesi tarixinin öyrənilməsinə töhfədir, eyni zamanda, bu dövrdə baş verən hadisələrə, əldə olunan nəticələrə peşəkar səviyyədə elmi əsaslarla verilən siyasi, iqtisadi və texniki qiymətdir. Bu əsər elmi əhəmiyyəti baxımından doktorluq dissertasiyasından da yüksəkdə durur. Müəllif ümumən Qafqaz-Xəzər regionunda qədimdən başlamış bu günümüzdə qədər uzun bir tarixi dövrdə cərəyan edən hadisələri geniş və hərtərəfli təhlil etməklə yanaşı, bunlara neft amilinin təsirini də düzgün qiymətləndirə bilmişdir.

Kitabda neft sənayesinin inkişafı ilə bağlı Prezident Heydər Əliyevin gərgin fəaliyyətinin işıqlandırılmasına da geniş yer verilmişdir.

M.Kərimov əsəri fəsil-fəsil təhlil edərək dedi ki, birinci fəsildə aparılmış tarixi araşdırmalar hər cəhətdən diqqətəlayiqdir. Burada Azərbaycanın əlverişli coğrafi-siyasi məkanda yerləşməsi və neftlə zəngin olması amilləri bir-biri ilə düzgün uzlaşdırılmış, həm siyasi, həm iqtisadi, həm də coğrafi-strateji cəhətdən elmi şəkildə araşdırılmışdır. İkinci fəsil Xəzər dənizinin statusu məsələsi ilə bağlıdır. Çox incə diplomatik addımlar tələb edən bu məsələyə Prezident Heydər Əliyev ilk gündən öz münasibətini Xəzərin dibinin sektorlara bölünməsi fikri ilə bildirmişdir. 1994-cü ildə ölkəmiz ilk neft müqaviləsini imzalayanda və bu sənəddə yataqların Xəzərin Azərbaycan sektoruna aid olduğunu əks etdirəndə qonşu dövlətlər bunu birmənalı qarşılamadılar. Lakin bu məsələdə Azərbaycanın atdığı diplomatik addımlar, qətiyyətli mövqeyi sonralar Rusiya və Qazaxıstanla müvafiq sazişlərin imzalanması ilə nəticələndi. Bu fəsildə Xəzərin statusu ilə bağlı hüquqi sənədlər, müxtəlif razılaşmalar da geniş təhlil edilmiş, çoxsaylı sənədlər araşdırılmış və nəticələr verilmişdir. Üçüncü fəsil Xəzər dənizi hövzəsinin coğrafi-siyasi mövqeyinə həsr olunmuş, fəvqəldövlətlərin regiona marağını siyasi və iqtisadi aspektləri həm geniş şərh edilmiş, həm də onların dərin təhlili verilmişdir. Burada Xəzər regionunun enerji ehtiyatlarının işlədilməsində və dünya bazarına ixracında ABŞ-in marağı, Azərbaycana dəstəyi xüsusi vurğulanmışdır. Dördüncü fəsil Xəzərin enerji ehtiyatlarının dünya və Avropa bazarına ixracına həsr olunmuşdur. İxrac boru kəmərlərinin tikintisi ilə bağlı marşrutların seçilməsində siyasi-iqtisadi məqamların və təhlükəsizlik problemlərinin düzgün müəyyənləşdirilməsi bu fəsildə hərtərəfli araşdırılmışdır. Burada Bakı-Supsa, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft və Cənubi Qafqaz qaz kəmərlərinin marşrutlarının seçilməsi, inşası ilə əlaqədar Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, ABŞ hökumətlərinin birgə söyləri, digər siyasi amillər düzgün əks olunmuş və əsaslandırılmışdır. Sonuncu, beşinci fəsildə Xəzər neftinin ətraf mühitə təsirinin müəyyən aspektlərindən bəhs olunur, xarici şirkətlərin bu sahədə apardığı siyasətə münasibət bildirilir və qiymət verilir.

M.Kərimov çıxışının sonunda vurğuladı ki, İlham Əliyev kitabın yazılmasında qarşısına qoyduğu məqsədə nail olmuşdur və düşünürəm ki, Azərbaycan neft sənayesinin keçmişinə, bu gününə və gələcəyinə həsr olunmuş bu elmi əsər layiqincə qiymətləndiriləcəkdir.

Xarici işlər nazirinin müavini Xələf Xələfov təqdimat mərasiminin təşkilatçılmasına minnətdarlığını bildirdi, Azərbaycanın siyasətçilərini, elm adamlarını, mütəxəssislərini belə bir sanballı əsərin ərsəyə gəlməsinə münasibətilə təbrik etdi. O dedi ki, bir çox tarixi məsələlərin müzakirəsində ekspert kimi iştirak etdiyimə görə, kitabdakı zəngin elmi, tarixi, analitik faktları oxuyarkən, onların bir yerdə cəmləşdirilməsini görürkən müəllifə çox böyük minnətdarlıq hissi keçirdim. Demək istəyirəm ki, bu kitab, yüksək elmi biliyə, böyük intellektual potensiala, siyasi təcrübəyə malik olan, neft strategiyasının formalaşdırılmasında və həyata keçirilməsində yaxından iştirak edən İlham Əliyev kimi bir şəxsiyyətin zəhməti sayəsində meydana gələ bilirdi. Bu monoqrafiya çox sanballı bir tədqiqat, son 10 ildə Azərbaycanda quruculuq işlərinə əsas vermiş strategiyanın həyata keçirilməsindən bəhs edən ilk elmi monoqrafiyadır. Ötən on ildə görülən nəhəng işləri bir kitabda cəmləşdirmək, əhatə etmək o qədər də asan iş deyildir. Kitabda tarixi, siyasi, iqtisadi və hüquqi aspektlər öz əksini tapmışdır və düşünürəm ki, elmi ictimaiyyət onu layiqincə qiymətləndirəcəkdir.

X.Xələfov monoqrafiyada öz əksini tapan bir sıra məqamlara toxunaraq, Azərbaycanın yeni neft strategiyasını, onun həyata keçirilməsini xüsusi vurğuladı. O dedi ki, doğurdan da, neft strategiyasının banisi Azərbaycanın əvəzədiməz, böyük siyasətçisi Heydər Əliyevdir və bu strategiyanın həyata keçirilməsində onun komandası yaxından iştirak etmişdir. Mən mübaligəsiz deyərdim ki, bu komandada ən böyük rollardan birini şübhəsiz ki, İlham Əliyev oynamışdır. İlk neft müqaviləsi imzalananda qonşu dövlətlərdən etiraz notalarının gəldiyi, "imkan vermərik" bəyanatlarının səsləndiyi dövrlərdə böyük dövlətləri, iri neft şirkətlərini bu müqaviləni davam etdirməyə inandırmaq, əlbəttə ki, Azərbaycanın siyasətinin əsas məqamlarından biri idi. Ən əsas məsələ sərmayədarları, Azərbaycanda marağı olan dövlətləri bu etirazların qarşısını almağa inandırmaq idi. Azərbaycanın suveren hüquqlarının bizə olan etirazlardan üstünlüyünü sübut etmək, anlatmaq böyük diplomatiya idi. Mən birmənalı demək istəyirəm ki, İlham Əliyev məhz bu fəaliyyətlə məşğul olurdu, Qərb dövlətləri ilə danışıqlar aparırdı. Bu danışıqlarda əsas məsələ Azərbaycanın suveren hüquqlarının tanınması

əsasında müqavilələrin həyata keçirilməsi idi. Təbii ki, buna da nail olundu. Kitabın qiyməti bir də ondadır ki, ötən dövrdə baş verən hadisələr burada böyük obyektivlik və şəffaflıqla öz əksini tapmışdır.

Monoqrafiyada qonşu dövlətlərlə münasibətlər, regional siyasət, regionda baş verən hadisələrin siyasi mənzərəsi, onların dərin elmi təhlili, Azərbaycanın maraqlarının təmin edilməsi üçün görülmüş işlər öz əksini tapmışdır. Bu gün bizim təkə dostlarımız deyil, hətta düşmənlərimiz də Azərbaycanın neft strategiyasının qələbəsini etiraf edirlər. Azərbaycanın neft siyasətinin qarşısını almaq məqsədi ilə ortaya atılmış məsələ - Xəzər dənizinin hüquqi statusu məsələsi də əsərdə çox dəqiqliyi ilə təhlil olunmuşdur. Ona görə də hüquqşünaslar, ekspert və diplomatlar üçün çox dəyərli bir əsərdir.

Daha sonra nətiq kitabın müəllifi barədə fikirlərini bildirərək dedi ki, Azərbaycanın siyasi həyatında belə müəlliflər tez-tez formalaşmır. Ona görə mən də İlham Əliyevin doktorluq elmi dərəcəsinə layiq görülməsini ədalətli hesab edirəm. Onun əsəri təkə bu gün üçün yazılmayıb, həm də gələcəyə ünvanlanmış bir monoqrafiyadır. Bu əsərdən gələcəkdə siyasətçilər, diplomatlar, müəllim və tələbələr faydalanacaqlar. Mən müəllifə bir daha dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

AMEA-nın Geologiya İnstitutunun direktoru, akademik Akif Əlizadə bildirdi ki, İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabında Xəzər dənizi hövzəsinin ən qədim dövrlərdən bu günə qədər siyasi və iqtisadi inkişaf tarixi, Xəzərin statusu məsələsi ilə yanaşı, "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarının kəşfiyyatı və işlənilməsi prosesində qarşıya çıxan və açıq mətbuatda dərc edilməmiş bir sıra problemlər də araşdırılır, Xəzər neftinin dünya bazarlarına çıxarılması üçün təklif edilən ixrac neft kəmərlərinin müxtəlif variantlarının siyasi, iqtisadi və strateji cəhətdən müqayisəsi verilir, ekologiya məsələlərindən bəhs olunur. O xatırladı ki, 1992-ci ildə ancaq "Azəri" yatağının işlənilməsi ilə əlaqədar elan edilmiş tenderin qalibi olan ABŞ-ın "AMOCO" şirkəti ilə danışıqlar aparılırdı. Danışıqlar çox çətin gedirdi. Buna da səbəb Azərbaycanın müharibə vəziyyətində olması, sabitliyin və müvafiq qanunvericiliyin olmaması, Xəzərin statusu və çıxarılacaq neftin dünya bazarlarına ixracı ilə bağlı problemlər idi. Təcrübəli siyasətçi və görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra vəziyyət tədricən dəyişdi. Lakin Azərbaycanın bərpad hala salınmış iqtisadiyyatının, o cümlədən onun əsas sahəsi olan neft sənayesinin bərpa edilməsi, hələ 1980-ci illərdə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda kəşf edilmiş "Azəri", "Çıraq", "Günəşli" yataqlarının işlənilməsi, infrastrukturun inkişaf etdirilməsi küllü miqdarda sərmayə qoyuluşu və siyasi sabitlik tələb edirdi. 1994-cü il fevralın 4-də Prezident Heydər Əliyev neft şirkətinin rəhbərliyi və bir qrup neftçi alimlərlə məsləhətləşmələr apardı və "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarının kəşfiyyatı və işlənilməsinə dair xarici neft şirkətləri ilə danışıqların yenidən aparılması haqqında qərar verdi. Qısa bir müddətdə İlham Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə bu danışıqlar aparıldı və 1994-cü il sentyabrın 20-də "Əsrin müqaviləsi" imzalandı. Prezident Heydər Əliyev o zaman demişdir: "Biz bu müqaviləni imzalamaqla Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarının bərqərar olduğunu, xalqımızın öz sərvətlərinə özünün sahib olduğunu dünyaya bir daha nümayiş etdiririk.

Biz bu müqaviləni imzalamaqla Azərbaycan Respublikası ilə dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri, onların ən böyük şirkətləri arasında əlaqələr yaradır, Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına, azad bazar iqtisadiyyatına qoşulması üçün əsas yaradır. Biz bu müqaviləni imzalamaqla dünyaya bir daha nümayiş etdiririk ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası demokratik və hüquqi dövlətdir".

A.Əlizadə xatırladı ki, İlham Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə bu günə qədər Azərbaycanın neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı və işlənilməsinə dair 22 müqavilə imzalanmış, quruda yerləşən və uzun müddət istismarda olan köhnə yataqların bərpası və neft sənayesinin infrastrukturunun inkişafı üzrə bir sıra birgə müəssisələr yaradılmışdır.

"Əsrin müqaviləsi" imzalanandan ötən müddət ərzində xarici sərmayə qoyuluşu nəticəsində "Çıraq" yatağı istismara verilmişdir. Dənizin 100-500 metr dərinliklərində yerləşən zəngin "Şahdəniz" qaz-kondensat yatağı kəşf olunmuş, "Əsrəfi" və "Qarabağ" strukturlarının neft-qazlılığı aşkar edilmiş, Xəzərin Azərbaycan sektorunda yerləşən bir sıra perspektivli strukturlarda geniş kəşfiyyat işləri aparılmışdır. "Dədə Qorqud" və "İstiqlal" dəniz qazma qurğuları dünya standartlarına uyğun modernləşdirilib istismara verilmişdir. Neft müqavilələrinin həyata keçirilməsi nəticəsində 2010-cu ildə illik neft hasilatının 45-50 milyon tona, qaz hasilatının isə 18-20 milyard kubmetrə çatdırılması nəzərdə tutulur. Azərbaycanın neft sənayesinin belə bir sürətlə inkişafı investisiya strategiyasının düzgün aparılmasının nəticəsidir ki, bunun da ilk gündən başlayaraq, bilavasitə iştirakçısı İlham Əliyev olmuşdur. Məhz buna görə də İlham Əliyevin arxiv materialları, sənədlər və elmi mənbələrlə yanaşı, həm də özünün şəxsi müşahidələri əsasında yazılmış monoqrafiyası elmi dəyəri ilə diqqəti cəlb edir və böyük maraqla oxunur. Mən bir daha demək istəyirəm ki, qısa bir müddətdə Azərbaycanın neft sənayesində əldə edilən nailiyyətlər Azərbaycanın Prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında işlənilib hazırlanmış və İlham Əliyevin bilavasitə iştirakı ilə uğurla həyata keçirilən neft strategiyası və konsepsiyasının nəticəsidir. Hesab edirəm ki, İlham Əliyevin bu gün təqdimatına topladığımız kitabı, həqiqətən, yüksək elmi səviyyəli əsərdir və onun müəllifi doktorluq elmi dərəcəsinə layiqdir.

AMEA-nın İnsan Hüquqları İnstitutunun direktoru, professor Rövşən Mustafayev çıxışına kitabdan gətirdiyi sitatla başladı: "Ən yeni coğrafi-iqtisadi məkanda yaranmış vəziyyətin əhatəli təhlili bu gün dünya bazarında Fars körfəzi zonası ilə açıq rəqabətə girən son dərəcə güclü neft meqaregionunun yaradılması təşəbbüsünü irəli sürməyə imkan verir. Qərbi politoloqları tərəfindən şərti olaraq "OPEK-2" adlandırılan bu təşəbbüsün iştirakçılarından hər biri regional maraqlardan və ümummilli mənafeədən doğan tələbləri əsas tutaraq, bir-biri ilə münasibətdə assimetrik siyasət həyata keçirə biləcəklər. Həmin biopolyar struktura qoşulan dövlətlərin üzvlükləri beynəlxalq və regional hüquq təsisatları isə bu siyasətin reallaşdırılmasında təminatçı kimi çıxış etmək imkanına malik olacaqlar".

İlham Əliyevin kitabda öz əksini tapan bu metodoloji tezi çox vacibdir.

İdeyanın əsas qayəsi müasir dünyanın global çağırışlarına cavab olaraq, bəşəriyyətin inkişafı zamanı ortaya çıxan əsas problemlərin proqnozlaşdırılmasında alim və siyasətçiləri səfərbər etmək, eyni zamanda həmin məsələ kontekstində müasir dünyanın üzləşdiyi həlli vacib problemlərin aradan qaldırılmasına kömək etməkdir.

Nətiq bildirdi ki, yarım əsrə yaxındır Fars körfəzi planetin əsas karbohidrogen ehtiyatlarının olduğu region sayılır. Bununla belə, həmin region məlum səbəblər üzündən hələ də dünyanın çox məchul məsələsinə bənzəyən ərazi olaraq qalmaqdadır. Ona görə də əksər tədqiqatçıların fikrincə, bu gün dünyanın karbohidrogen yataqlarının sərhədləri şimala - Qafqaza, Azərbaycana və Qazaxıstana doğru irəliləməkdədir. Məhz buna görə, biz Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin yeni neft siyasətini dünyanın müasir mükəmməl energetika qayda-qanununun təzahürü hesab edirik. Onu da xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, dövlətimizin başçısının səyləri nəticəsində iqtisadiyyat siyasətinin buxovlarından nəinki tamamilə azad olmuşdur, hətta bir çox məsələlərdə həlledici qüvvəyə çevrilməkdədir.

Beləliklə, təbii ehtiyatlara söykənən dünya iqtisadiyyatının meyllərini və gələcəkdə proqnozlaşdırıla biləcək energetika problemlərinin həllini nəzərdən keçirsək, məsələyə coğrafi-iqtisadi müstəvidən yanaşsaq, hipotetik olan "OPEK-2" tipli strukturun ilkin konturlarını müşahidə etmiş olarıq. Azərbaycan, Qazaxıstan, Türkmənistan və digər dövlətlərin də daxil ola biləcəyi bu struktur global baxımdan enerji ehtiyatları sahəsində dünya sistemini tarazlaşdırma biləcəkdir. Belə olan halda isə, İlham Əliyevin fikrincə, balanslaşdırmadan, daha dəqiq desək, təbii ehtiyatlar kontekstində bipolyarlıqdan danışmaq mümkündür. Məlumdur ki, müasir dünyada yaranmış vəziyyətdə hər hansı bir struktur dəyişkənliyi məhz ABŞ-ın ona münasibəti ilə müəyyənləşdirilir. Bu baxımdan "Yeni ipək yolu" adlandırılan Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizinin əhəmiyyəti xeyli dərəcədə artır. Bundan başqa, həmin nəqliyyat arteriyası strateji nöqtəyi-nəzərdən Cənubi Qafqaz və Orta Asiya ölkələrinin region dövlətlərinin təsirindən qurtulmasına, müstəqil inkişafına əlverişli zəmin yaradır. Türkiyə və Gürcüstanın, eləcə də layihənin əsas iştirakçısı olan Azərbaycanın birgə səyləri, təbii ki, ABŞ-ın regional təhlükəsizlik siyasətini daha da möhkəmləndirəcəkdir. Çünki belə olan təqdirdə Amerikanın körfəz dövlətlərinin enerji ehtiyatlarından asılılığını, əsasən, azaldacaqdır. Ukraynanın təşəbbüsə qoşulacağı təqdirdə isə, Bakı-Supsa-Konstansa-Triest marşrutu reallaşacaq, Odessa-Lvov neft kəməri Qafqazı Şərqi Avropa dövlətləri ilə birləşdirəcəkdir.

İlham Əliyevin elmi əsərinin təhlili kontekstində bir fikri qətiyyətlə söyləmək olar: Azərbaycanın dünya qarşısında yeni və möhtəşəm təşəbbüsü faktiki olaraq ona siyasi, iqtisadi dayaqlardan istifadə etməklə daha geniş məkanda vəziyyətə təsir göstərmək imkanı verəcəkdir. Bu fikri təkrarən vurğulamaq istəyirəm ki, Prezidentimizin strategiyasının reallaşması nəticəsində iqtisadiyyat daha siyasətin girovu deyildir. Azərbaycan global siyasi proseslərin fəal iştirakçısıdır və bu proseslər iqtisadi praqmatizmin əsası üzərində qurulmuşdur.

Beləliklə, İlham Əliyevin tədqiqat əsərinin əsas metodoloji prinsipləri aydındır. Zənnimcə, burada nəzəriyyə və praktikanın üzvi vəhdətindən dolğunluqla danışmaq olar. Müəllifin bu və digər elmi araşdırmaları əsas verir ki, həmin monoqrafiyanı fundamental elmi iş kimi qiymətləndirək və ona doktorluq elmi dərəcəsi verilməsini birmənalı şəkildə dəstəkləyək.

Akademik Fuad Qasımlı dedi ki, "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabını çox diqqətlə oxumuşam. Əsər maraqlı olanda adamı yormur, ona görə də ləzzətlə oxumuşam. Siyasət sahəsində sanballı, fundamental bir əsərdir. Siyasəti iqtisadiyyatsız, iqtisadiyyatı siyasətsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası da siyasətlə iqtisadiyyatın vəhdətidir. Harada neft varsa, orada siyasət var. Böyük neft olan yerdə, böyük də siyasət var. Neft həmişə dövlətlərin mənafeyinə xidmət edib, bu sahədə mənafeələr toqquşub. Neft haqqında əsər yazmaq üçün siyasəti də çox ciddi bilmək lazımdır. Bu qabiliyyət və bilik İlham müəllimində vardır. O, çox gözəl bir əsər yazmışdır. Keçmiş SSRİ məkanında neft Azərbaycanın adı ilə bağlı olmuşdur. Sibirdə, Türkmənistanda indi də Azərbaycan neftçilərini - Fərman Salmanovu, Süleyman Vəzirovu və digərlərini minnətdarlıqla xatırlayırlar. İlham Əliyev onların gördüyü işi daha yüksək zirvəyə qaldırmışdır. Bu kitabla o neftlə bağlı öz sözünü cəsarətlə demişdir. Məndən əvvəl çıxış edən nətiqlər kitabın elmi məziyyətləri barədə danışarkən, onu doktorluq dissertasiyası kimi qəbul etməyi təklif etdilər. Bəli, burada Ali Attestasiya Komissiyasının, Elmi şuranın üzvləri əyləşiblər. Onlar yaxşı bilirlər, avtoreferat bir-iki çap vərəqi həcmində yüz nüsxə çap olunur. Bu kitab isə monumental bir əsərdir və Moskvada buraxılmışdır. O, doktorluq dissertasiyası

kimi qəbul edilməyə tam layiqdir. Mənim fikrimcə "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası həm də Dövlət mükafatına təqdim olunmalıdır. Biz Elmi Şura adından bu məsələni qaldırmalıyıq. İlham Əliyev bir daha sübut etdi ki, neft siyasətində, neft strategiyasında azərbaycanlılar dünya miqyasında, beynəlxalq aləmdə öz sözünü deyir və çox ləyaqətlə deyirlər.

Akademik Ziyad Səmədzadə bildirdi ki, müasir tariximizin 30 ildən artıq bir mərhələsi, o cümlədən müstəqil Azərbaycanın dinamik inkişafı və dünyaya inteqrasiyası mərhələsi ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Azərbaycan tarixinin bu mühüm dövrü ərzində dövlətimizin başçısının respublikamızın sosial-iqtisadi həyatında oynadığı rolunu, vətənimizin milli mənafeləri baxımından fəaliyyətini sistemli təhlil edən ən güclü politoloqlar, siyasi xadimlər, tələbkar ekspertlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, Heydər Əliyev Azərbaycan tarixində əvəzolunmaz şəxsiyyət, dünya miqyaslı siyasi xadim, fenomenal dövlət başçısıdır. Son on ildə müstəqil Azərbaycanın dövlət quruculuğunun əsasları, onun fəaliyyət mexanizmi formalaşmış, müstəqilliyimizin əbədiyi üçün fundamental zəmin yaranmışdır.

Bu gün bütün dünya Azərbaycana ilk növbədə zəngin neft resurslarına malik olan bir ölkə kimi baxır. Neft amili Azərbaycan, onun müstəqilliyinin əbədi olması üçün taleyüklü məsələdir. Ona görə də İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası heç şübhəsiz ki, uzun illər diqqət mərkəzində olacaq, Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşüncələrin stolüstü kitabına çevriləcəkdir.

Kitabı birmənalı şəkildə fundamental tədqiqatların, araşdırmaların nəticəsi kimi qiymətləndirmək olar. Müəllif sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil üsullarından məharətlə istifadə etmiş, əsas diqqətini Xəzər neftindən istifadənin ən aktual problemlərinə cəlb etmişdir. Müəllif ilk dəfə olaraq, Xəzər nefti ilə bağlı siyasi, tarixi, coğrafi-strateji aspektləri təhlil edir, zəngin faktlar əsasında Azərbaycanın Xəzər neftindən istifadəsini mərhələlər üzrə araşdırır, tariximiz, inkişaf üçün çox vacib olan nəticələr əldə edir.

Kitabda müstəqil Azərbaycanın neft siyasəti, onun mahiyyəti, işlənilib hazırlanması məsələləri ətraflı işıqlandırılır. Müstəqilliyin ilk illərində yaranmış ağır vəziyyətin neft sənayesinə də ciddi təsiri konkret faktlarla göstərilir, neft müqavilələrinə hazırlıq işləri incəlikləri ilə açıqlanır.

Müəllif zəngin faktlara əsaslanaraq, neft müqavilələrinin bağlanması prosesində meydana çıxan çətinliklərin, dövlətimizə qarşı hazırlanan planların, Xəzərin neft ehtiyatları ətrafında gedən rəqabət mübarizəsinin mahiyyətini açır və haqlı olaraq belə bir fikir söyləyir: "Biz istəyirik ki, Azərbaycan rəqabət meydanı deyil, müxtəlif mənafeələr arasında əməkdaşlıq zonası olsun".

Kitabda neft strategiyasının prinsiplial cəhətləri, xarici şirkətlərlə əməkdaşlığın formalaşması, sərmayə mühitinin yaxşılaşması, risk faktorunun azalması kimi mühüm məsələlər təhlil edilir. Qərbin, Rusiyanın Azərbaycana maraqları, onların mahiyyəti barədə ciddi fikirlər söylənilir. Müəllif çox dərin araşdırmalar əsasında neft sərəvlərindən istifadə məsələsində Azərbaycanın hüquqlarının qorunması, Xəzərin statusu probleminin elmi əsasları barədə öz prinsiplial mövqeyini bildirir. Əsərdə qaldırılan məsələlər respublikamızın uzunmüddətli inkişaf strategiyasının, xarici siyasət doktrinasının hazırlanması üçün çox vacibdir. Milli mənafeələrin qorunması mövqeyindən çıxış edən İlham Əliyev Azərbaycan-Rusiya, Azərbaycan-Qazaxıstan, Azərbaycan-İran, Azərbaycan-Türkmənistan münasibətlərində Xəzərin statusu ilə bağlı razılaşmaların əldə olunacağına, ölkəmizin ədalətli mövqeyinin hamı tərəfindən qəbul ediləcəyinə inandığını bildirir. Əsərdə göstərilən faktlar, aparılan təhlillər inandırıcı şəkildə sübut edir ki, Heydər Əliyevin neft strategiyası olmasaydı, bu gün respublikamızın vəziyyəti müqayisə edilməz dərəcədə ağır, müstəqilliyimiz təhlükə altında olacaqdı.

Monoqrafiyanın mühüm üstünlüklərindən biri də odur ki, müəllif neft amilinə ümumi inkişaf kontekstində baxır. Əsərdə qeyri-neft sektorunun böyük potensiala malik olması, yaradılmış Neft Fondunun əhəmiyyəti, idarə edilməsi, şəffaflıq məsələləri də ətraflı şərh edilir. Ümumiyyətlə, bu kitab fundamental tədqiqat əsəri kimi qiymətləndirilməlidir. Hesab edirəm ki, İlham Əliyevin monoqrafiyası doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir.

Qətiyyətlə bildirmək istəyirəm ki, bu dərin tədqiqat əsəri ölkəmizin hədudlarından kənar da diqqət mərkəzində olacaqdır. Azərbaycan bu gün dünyanın diqqət mərkəzində olan regionlarından birinə çevrilir. İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası müstəqil Azərbaycanın uğurlu gələcəyindən, dinamik inkişafından xəbər verir. Kitabın elmi redaktoru akademik Azad Mirzəcanzadənin olması bu tədqiqat əsərinin son dərəcə yüksək dərəcədə yazılmasını sübut edir. Kitaba sanballı, məzmunlu giriş sözü yazan Akif Muradverdiyevin əməyini də qeyd etmək istərdim. Bir daha təkrar edirəm ki, İlham Əliyevin kitabı nəinki Azərbaycan elminin, eləcə də bütünlükdə neft elminin mühüm nailiyyəti kimi qiymətləndirilə bilər.

Akademik Budaq Budaqov dedi ki, İlham Əliyevin bu əsəri elmi ictimaiyyətə də dərin təsir etmişdir. Əsərin ən mühüm cəhətlərindən biri budur ki, İlham Əliyev Prezident Heydər Əliyevin uzaqgörənliyinin, qətiyyətinin, cəsarətinin və problemləri tərəddüdsüz həll etməsinin ölkəmiz üçün əhəmiyyətini ətraflı təhlil edir.

Alim Xəzər dənizinin statusu məsələsində dövlətimizin başçısının tutduğu qətiyyətli mövqeyi vurğulayaraq bildirdi ki, bu problem hələ tam həll olunmamışdır. Lakin Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycan öz işini görür.

Natiq "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabını fundamental əsər kimi qiymətləndirərək dedi ki, o, müxtəlif istiqamətlərin tədqiqatçılarının stolüstü kitabı olacaqdır. Müəllifə öz minnətdarlığını bildirir və bu əsərinə görə İlham Əliyevə doktorluq elmi dərəcəsi verilməsi barədə təklifi dəstəkləyirəm.

"Dənizneftqazlayihə" institutunun direktoru, professor Bağir Süleymanov dedi ki, bu gün biz hamımız Prezident Heydər Əliyevin on il öncə başladığı neft strategiyasının həyata keçirilməsi nəticəsində qazanılmış nailiyyətlərin canlı şahidiyik. Bu baxımdan Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini və Büro üzvü, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası respublikamızın neft strategiyasının elmi izahına yeni töhfədir. Bu əsər müəllifin elmi axtarırlarının, əsaslandırılmış nəticələrinin məcmusu olmaqla yanaşı, eyni zamanda, Azərbaycanın Xəzər dənizindəki zəngin karbohidrogen yataqlarının regionda və dünyada neft siyasətinin formalaşmasında yerini və rolunu əks etdirir. Müəllif Xəzər nefti və onun tarixi inkişaf mərhələləri, neft amilinin müstəqil Azərbaycanda rolu, Xəzər dənizinin hüquqi statusu, enerji daşıyıcılarının dünya bazarlarına nəqli və ekologiya kimi mühüm problemləri sintez etməyə müvəffəq olmuşdur.

Monoqrafiyada Xəzər dənizində yerləşən yataqların mənimsənilməsində Azərbaycan alimlərinin, xüsusilə də "Dənizneftqazlayihə" institutunun alim və mütəxəssislərinin açıq dənizdə neft və qazın hasil olunması üçün mürəkkəb hidrotexniki qurğuların, estakadaların, stasionar platformaların, sualtı boru xətlərinin və digər texniki-texnoloji sistemlərin layihələşdirilməsində və yaradılmasında rolu xüsusilə qeyd edilmişdir. Neft strategiyasının reallaşması respublikamızın neft və qaz sənayesinin elmi-texnoloji tərəqqisinə təkan verir. Ümidvaram ki, İlham Əliyevin bu dəyərli əsəri neft və qaz sənayesində çalışan alim və mütəxəssislərimizin uzun illər stolüstü kitabı olacaqdır. Məndən əvvəl çıxış edən natiqlərin təkliflərinə qoşularaq, İlham Əliyevin yazdığı monoqrafiyanın doktorluq dissertasiyasının tələblərinə cavab verdiyini təsdiqləyir və ona siyasi elmlər doktoru adı verilməsinə tərəfdar olduğumu bildirirəm.

ARDNŞ-in birinci vitse-prezidentinin müşaviri, professor, Ukrayna Neft və Qaz Akademiyasının həqiqi üzvü Eldar Şahbazov vurğuladı ki, İlham Əliyevin sözləri ilə desək, müasir dünyada neft məqsəd deyildir, o yalnız həm iqtisadi, həm də siyasi səciyyəli global problemlərin həlli üçün bir vasitədir. Azərbaycan bu gün öz siyasətini və strategiyasını məhz bu fikir əsasında müəyyənləşdirir. İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası da bu problemə həsr olunmuşdur.

Natiq kitab barədə məlumat verərək dedi ki, əsər artıq formalaşmış geosiyasi şəraitdə Azərbaycanın rolunu özündə əks etdirən amillərin meydana gəlməsini və inkişafını, bir-birinə qarşılıqlı təsirini göstərir, bu barədə geniş təsəvvür yaradır. Monoqrafiya problemə sistemli yanaşma və təhlil əsasında bütövlükdə Xəzəryanı regionun, eləcə də dənizin Azərbaycan sektorunun neft-qaz kompleksinin inkişafını dəqiq qiymətləndirməyə imkan verir və özünün elmi yeniliyi ilə seçilir.

E.Şahbazov kitabı fəsil-fəsil təhlil etdikcə müxtəlif slaydlar, diaqramlar da nümayiş etdirdi. O, müəllifin neft sahəsindəki xidmətlərindən danışarkən müxtəlif siyasi xadimlərin və politoloqların fikirlərini xatırlatdı. Məsələn, İlham Əliyevin Con Hopkins İnstitutunda çıxışını şərh edərkən bu institutun rəhbəri, məşhur alim Fred Star demişdir: "Bu gün Azərbaycan Mərkəzi Asiya və Qafqaz regionunda ən böyük mədəni mərkəzə çevrilmək potensialına və açıq cəmiyyətə malik olan, tərəqqi edən bir ölkədir. Lakin, hər bir yeni yaranmış müstəqil dövlət kimi, Azərbaycanın da qarşısında bir sıra çətinliklər mövcuddur. Bu çətinliklərin aradan qaldırılması və ölkənin gələcək inkişafının təmin olunması cənab İlham Əliyev kimi gənc liderlərdən asılıdır".

E.Şahbazov çıxışının sonunda dedi ki, İlham Əliyevin "Azərbaycanın Xəzər nefti" monoqrafiyası elmi yenilik səciyyəsi daşıyan, forma və məzmununa görə bitkin bir elmi tədqiqat işidir. Əsər Azərbaycan Respublikasının Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən irəli sürülən bütün tələblərə cavab verir və müəllif elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almağa layiqdir.

Geofizika və Mühəndis Geologiyası İstehsalat Birliyinin baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Kərim Kərimov vurğuladı ki, biz bu gün dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevə minnətdar olmalıyıq ki, o, Azərbaycana belə bir övlad bəxş etmişdir. İlham Əliyevin Azərbaycanın təkcə neft sahəsində yox, ümumən iqtisadiyyatında da mühüm rolu var. Cəsarətlə demək olar ki, o, həm də böyük alimdir. Onun hər bir işi, hər sözü elmi cəhətdən əsaslandırılmışdır. Ona görə də inamla deyirəm ki, bu gün təqdim olunan kitabın hər bir fəslə bir doktorluq dissertasiyasıdır. Bu kitab son 40-50 ilin ən dəyərli, ən məzmunlu, ən sanballı əsərlərindəndir. Kitabda neft sahəsində Azərbaycan elminin inkişafı aydın göstərilmişdir. Bu gün Elmi Şuranın üzvləri bu mərasimdə iştirak edirlər. Onlar bu əsərə öz qiymətlərini verməlidirlər. Burada çıxış edənlərin hamısı yekdilliklə bildirdilər ki, kitabın müəllifi doktor adına layiqdir. İlham Əliyev Azərbaycanı dünyada tanıdan və onun problemlərini həll etmək istiqamətində çalışan şəxsiyyətdir. "Azərbaycanın Xəzər nefti" Azərbaycanı bir daha dünyaya

tanıtmaqda, neftçilərimizə yaxından kömək göstərilməsində əvəzsiz vəsəitdir. Ölkəmizin geofizikləri daim İlham Əliyevin məsləhət və tövsiyələrini yüksək qiymətləndirmişlər. Biz monoqrafiyada qaldırılmış məsələləri, onların elmi şərhini yüksək qiymətləndiririk. Kitabın doktorluq dissertasiyası kimi qəbul edilməsi təklifinə mən də şərikəm. Bir alim kimi Elmi Şuraya müraciət edirəm ki, İlham Əliyevə siyasi elmlər doktoru adı verilsin. Fuad müəllimin də təklifinə tərəfdaram: Monoqrafiya Dövlət mükafatına layiqdir. Belə sanballı əsər münasibətilə elmi ictimaiyyətimizi, bütün xalqımızı təbrik edirəm.

Milli Məclisin şöbə müdiri, professor Lətif Hüseynov Azərbaycan elmi üçün son dərəcə qiymətli, fundamental bir əsərin nəşrini yüksək qiymətləndirdi və dedi ki, bu kitabın müəllifinin Heydər Əliyev siyasi məktəbinin yetirməsi və layiqli davamçısı, zəngin siyasi və elmi potensiala malik İlham Əliyev olması hamımızda qürur doğurur. Uzun və gərgin elmi araşdırmaların məhsulu olan, Xəzər regionunun siyasi və iqtisadi inkişafının, Xəzər neftinin tarixinin hərtərəfli və dərinlən araşdırıldığı bu monumental əsəri qısa bir çıxış çərçivəsində səciyyələndirmək, əlbəttə ki, çox çətindir.

Natiqin fikrincə, İlham Əliyevin əsərinin ən başlıca cəhəti onun əsl vətənpərvərlik nümunəsi, xalqa, torpağa və dövlətə xidmətin parlaq təzahürü olmasındadır. Müəllif tədqiq etdiyi məsələlərə, adətən, elmi monoqrafiyalarda olduğu kimi, quru, mücərrəd yanaşmır, həmin məsələləri Azərbaycan xalqının və dövlətçiliyinin gələcək taleyi üçün səmimi narahatlıqla, Vətən, torpaq sevgisi ilə araşdırır. Xüsusilə, Xəzər dənizinin hüquqi statusu (II fəsil) və Xəzərin enerji ehtiyatlarının daşınması (IV fəsil) ilə bağlı problemləri tədqiq edərkən, eləcə də Xəzəryanı regionda coğrafi-strateji aspektləri təhlil edərkən (III fəsil) İlham Əliyev öz millətini və dövlətini hədsiz sevən siyasətçi olduğunu, Azərbaycanın maraqlarını hər yerdə və hər məqamda qətiyyətlə müdafiə etdiyini bir daha nümayiş etdirir.

Digər tərəfdən, bütün dünyanın diqqət mərkəzində olan Xəzər nefti və Xəzərin statusu mövzusunun peşəkar səviyyədə, obyektiv, sistemli və məntiqi şəkildə araşdırıldığı belə bir fundamental əsərin məhz Azərbaycanda və Azərbaycan oğlu tərəfindən qələmə alınması, sözsüz ki, xalqımız üçün, Azərbaycan üçün başucalıdır.

Monoqrafiya kimi, elmi yaradıcılıq məhsulu kimi yanaşsaq, mən informasiya tutumu baxımından İlham Əliyevin bu əsərini Xəzərin ensiklopediyası, elmi dəyəri baxımından fundamental doktorluq tədqiqatı, praktik əhəmiyyəti baxımından mütəxəssislər üçün stolüstü kitab kimi dəyərləndirərdim.

Bu əsəri ona görə Xəzərin ensiklopediyası hesab etmək olar ki, burada regionun siyasi və iqtisadi inkişafına, Xəzərin iqtisadi, coğrafi-siyasi, hüquqi, ekoloji aspektlərinə və Xəzər neftinin hasilatı və daşınmasına dair zəngin material öz əksini tapmışdır. Kitabda tədqiq olunan məsələlərin spektri olduqca genişdir. Müəllif burada hüquqşünas, tarixçi, iqtisadçı və politoloq kimi çıxış edir. Əsər, əslində, Xəzər regionunun siyasi və iqtisadi inkişafının ciddi tarixiliyə və obyektiv təhlilə söykənən canlı salnaməsidir. Tədqiqatın mövzusunun son dərəcə aktuallığı, əsərin məntiqi cəhətdən düzgün qurulmuş struktur-metodoloji sxemə və zəngin elmi aparata malik olması, elmi cəhətdən yeni olan və kifayət qədər əsaslandırılmış xeyli sayda elmi müddəaları və Azərbaycanda neft iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi, bunun üçün normativ bazanın təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tövsiyələri özündə əks etdirməsi, müvafiq elm sahələrinin, konsepsiyaların və ideyaların işlənilib hazırlanması üçün təməl rolunu oynaması, ilk dəfə olaraq, Azərbaycanın neft strategiyasının kompleks elmi təhlilini verməsi bu monoqrafiyanın bitkin, orijinal bir əsər kimi Azərbaycan elminə əhəmiyyətli töhfə olduğunu sübut edir və onu fundamental doktorluq tədqiqatı kimi səciyyələndirməyə əsas verir. Məlumdur ki, İlham Əliyev hələ 1990-cı illərdən bu problemlər üzərində çalışır və onun "Azərbaycan nefti dünya siyasətində" adlı üçcildlik monoqrafiyası elmi ictimaiyyət və mütəxəssislər tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Məhz bunları nəzərə alaraq, məndən qabaq çıxış edən mütəxəssislərin təklifini dəstəkləyirəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Şurası İlham Əliyevə elmlər doktoru alimlik dərəcəsinin verilməsi barədə Ali Attestasiya Komissiyası qarşısında vəsatət qaldırsın.

BDU-nun rektoru Abel Məhərrəmov təqdimat mərasimini yekunlaşdıraraq dedi ki, İlham Əliyevin monoqrafiyası, dəyərli bir əsərdir. Bu məsələ xüsusi vurğulandı. İkincisi, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, həm AMEA-nın və Ali Attestasiya Komissiyasının rəyasət heyətlərinin, həm də universitetimizin Elmi Şurasının üzvləri monoqrafiya müəllifinə siyasi elmlər doktoru adının verilməsində israrlıdırlar. Bundan əlavə, akademik Fuad Qasımzadə təklif etdi ki, "Azərbaycanın Xəzər nefti" kitabı həm də Dövlət mükafatına təqdim olunsun. Doğurdan da, elmi sanballı və təhlilinə, aktuallığına, praktiki əhəmiyyətinə görə əsər həm doktorluq dissertasiyası kimi qəbul olunmağa, həm də Dövlət mükafatına təqdim edilməyə layiqdir. Bu barədə universitetin Elmi Şurası vəsatət qaldıracaqdır.

20.06.2003
AzərTAc